MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 117

ARKADİ AVERÇENKO

BİR SAFDİLİN HATIRA DEFTERİ

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
MUSTAFA KEMAL YILMAZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

2. basım

Genel Yayın: 4205

ARKADİ AVERÇENKO
BİR SAFDİLİN HATIRA DEFTERİ

ÖZGÜN ADI
ЗАПИСКИ ПРОСТОДУШНОГО

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

REDAKSİYON
KORHAN KORBEK

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM MAYIS 2018, İSTANBUL
2. BASIM AĞUSTOS 2018, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-470-6

BASKI: AYHAN MATBAASI
Mahmutbey Mah. 2622. Sokak No:6/31 Bağcılar/İstanbul
Tel. (0212) 445 32 38 Sertifika No: 22749

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: MUSTAFA KEMAL YILMAZ

1980'de Mut'ta doğdu. 2007'de Gazi Üniversitesi Bilgisayar Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. 2008-2010 arası Moskova Devlet Pedagoji Üniversitesi Rus edebiyatı kürsüsünde yüksek lisans eğitimi aldı. 2015'te de aynı kürsünün doktora programından mezun oldu. Bugüne dek Lev Tolstoy, İvan Turgenyev, Arkadi Averçenko, Mihail Bulgakov, Rodyon Beryozov ve Viktor Pelevin'in roman ve öykülerini çevirdi. Nâzım Hikmet ve Aziz Nesin'in Sovyetler Birliği'nde Rusça basılmış, ancak Türkiye'de bilinmeyen yazılarından yaptığı çeviriler yayımlandı.

Modern
Klasikler
Dizisi - 117

Arkadi Averçenko

Bir Safdilin Hatıra Defteri

Rusça aslından
çeviren: Mustafa Kemal Yılmaz

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Safdil'in Önsözü 3
I. Konstantinopolis'te İlk Gün 7
II. Konstantinopolis'in Görkemli Yaşamı 11
III. İş Yaşamı 15
IV. Konstantinopolis'te Rus Kadınları 19
V. Rus Sanatı 27
VI. Konstantinopolis Hayvanat Bahçesi 33
VII. Hayvanat Bahçesine İkinci Ziyaret 39
VIII. Doğu'nun Okültist Sırları 43
IX. Loto-Tombala 49
X. Tabutlar, Hamamböcekleri ve
İçi Boş Kadınlar Üzerine 53
XI. Bir Tabut Hikâyesi Daha 57
XII. Asil Kız 63
XIII. Ruslar Bizans'ta 69
XIV. Argonotlar ve Altın Post 75
XV. Bozulmuş Karınca Yuvası 81
XVI. Kavimler Göçü 83
XVII. Rus Yazarının Trajedisi 87
XVIII. Tanrıların Dili 91
XIX. Üç Karatlık Pırlanta 97
XX. Konstantinopolis Rumları 103
XXI. Boğulanlar 107
XXII. İşler 111
Son Söz 115

ÇEKOSLOVAKYA

Prag 119
Çekler 125
Knedliki 129
Prag'da Nasıl Oda Bulunur 131
Öğrencim 133
Prag'daki En Korkunç Batakhane 137
Prag'da Bir Rus Sığınmacı 141

BİR SAFDİLİN HATIRA DEFTERİ

Safdil'in Önsözü

(Rusya'dan Nasıl Ayrıldım)

"E madem öyle, gidelim bari!" demiş iyi niyetle,
kedinin kafesten çekip çıkardığı papağan.

1920 sonbaharında Sivastopol'da ender rastlanan bir iklim olayını gözlemleme fırsatı buldum.

Her geçen haftayla birlikte havaların daha da soğuyacağını belli eden, takvimlerin doğal seyrine göre kışın gelişiyle sonuçlanması beklenen serin günler zincirinin çoktan başladığı bir sonbahar vakti, tanıdığım bir general yanıma geldi ve:

– Şehri terk etmeniz icap ediyor, –dedi.

– Aman efendim, ne diyorsunuz! Ben halimden memnunum.

– Kalmanız imkânsız. Yakında buralar öyle ısınacak ki dayanamazsınız.

– Ne ısınmasından bahsediyorsunuz? Sonbahar geldi!

– Ben de onu diyorum. Kazın cücüğü güzün sayılır. Dikkat edin, sizi de sayıp kazana atmasınlar. Tekrar söylüyorum, buralar çok ısınacak!

– Kırım'da iklim koşullarının son derece değişken olduğunu biliyordum, ama ekim ayında güneş çarpmasından korkmak gerektiğinden haberim yoktu doğrusu!

General gözlerini kıstı:

– Çarpacak şeyin güneş olduğunu kim söyledi?

– Ama...

General soğuk ve sert bir ifadeyle sözümü kesti:

– Şehri terk edin! Yarın sabah erkenden buharlı geminin güvertesinde olacaksınız!

Generalin ses tonu son derece ikna ediciydi.

– Gemiye Grafskaya Rıhtımı'ndan binsem? Orası bana daha uygun, –dedim ezile büzüle.

– Güney koyu da iyidir.

Gülmeye başladım ve daha az evvel 3000 rubleye aldığım somun ekmekle kırıtarak generalin omzuna vurdum:

– Ah siz yok musunuz! Bir parça ister misiniz?

– İstemez. İyisi mi yola saklayın.

– Peki beni nereye gönderiyorsunuz?

– Konstantinopolis'e.

Suratım asıldı:

– Ya... Doğrusunu söylemek gerekirse, ne zamandır İspanya'ya gitmenin hayalini kuruyordum.

– Konstantinopolis'te devam edersiniz İspanya hayallerinize.

Aynı gün gemideydim, beni çok sıcak karşıladılar. Adeta kucaklayarak aldılar içeri. Abarttığım sanılmasın, gayet ciddiyim. Güverteye çıkınca önümü görmek mümkün olmadı. Doğrudan kömür ambarına yuvarlandım. Tanımadığım insanların iki yana açılmış kolları beni havada yakaladı.

Yolculuk sırasında rahatım yerindeydi (ambarda kömür çuvallarının üstüne kuruldum); bir kere kaptanı çağırdım (gelmedi); geminin rotasına dair bazı emirler verdim (tam olarak uygulandıklarından şüpheliyim); ve nihayet yorulup yat borusunu çaldırdım.

Son emrim diğerlerinden daha titiz yerine getirildi.

Yolculuk pek uzun sürmedi ancak Konstantinopolis'e vardığımızda beni hiçbir surette kıyıya bırakmak istemediler.

Önce kaptanla mürettebatın beni çok sevdiğini, benim gibi hoş bir insandan ayrılma fikrine tahammül dahi edemediklerini düşündüm. Ama aslında durum tam tersiydi. Beni kıyıya bırakmak istemeyen birlik polisiydi.* Mürettebat ise yerinde duramayan bu huzursuz yükten bir an evvel kurtulmak için hepimizi güverteden aşağı atmaya çoktan hazırdı.

Mürettebata da, polise de yük olmamak için, geceleyin sessiz sedasız, yan tarafımızda demirli duran kömür yüklü Rus şilebine geçtim. İhtiyar deniz kurtları burada beni içlerinden biri gibi karşıladı, bağırlarına bastı.

Sevgili dostlarım! Eğer şu anda fırtınalı okyanusta bir yerlerde seyir halindeyseniz, güneşin şefkati ve parıltısı üzerinizde olsun. Salmanın altında müşfik dalgalar, beşik misali usul usul sallasın hepinizi. Bunu içtenlikle diliyorum!

* * *

"Notlara" geçmeden evvel bir beyefendi hakkında birkaç güzel söz söylemek istiyorum.

Bu beyefendi, eski bir Rus efsanesinin iddiasına göre düğünde hüngür hüngür ağlama, cenazede ise şıkır şıkır oynama âdetine sahipti.

Efsane, bu beyefendiyi isabetle seçilmiş parlak bir isimle vaftiz etmişti:

– Aptal.**

Bugüne kadar bunu böyle bildik ama artık yeter! Bu durumda acımasız ve tarihi bir adaletsizlik yok mu gerçekten de? Aptalmış!.. Tam tersi olmasın? Rus varoluşunun en derin gizlerine vâkıf olmuş parlak zekâlı bir bilge değil mi sizce de bu adam?

Düğünde acı acı gözyaşı döküyor... E, haklı ama! Tek başına bile yüzüp kurtulmanın kolay olmadığı fırtınalı denizle-

---

* 1918-1923 yılları arasında İstanbul'u işgal eden İngiltere, Fransa ve İtalya'nın ortaklaşa oluşturduğu polis gücü. (ç.n.)

** Rus folklor kahramanı İvanuşka-Duraçok. Bazı özellikleri itibarıyla Keloğlan'ı andırır. (ç.n.)

re el ele verip balıklamasına dalan akılsız bir çifte acımaktan daha doğal ne var?

Tanımadığı insanların cenazelerinde gülüp eğleniyor... Yine yerden göğe kadar haklı. Çünkü bilge, bir kişinin bile nihayet rahata ermesinden içten içe mutluluk duyuyor. Ölenin artık ne tayın derdi kaldı, ne vize, ne de bir kıyıdan diğerine kaçma göçme derdi...

Aptalla ilişkimizi gözden geçirmenin zamanı geldi de geçiyor. O bir bilgedir. Belki bunu kavramak daha önce zordu, ama şimdi bütün Rusya altüst olmuş bir vaziyette bavullar ve bohçalar üstünde otururken gözden geçirmemiz ve yeniden değerlendirmemiz gereken çok ama çok şey var.

Dürüst olmak gerekirse, "dünün" aptalı, bugünün bilgesi için kendimi boş yere paralamıyorum. Çünkü bununla ilerdeki davranışlarıma bir zemin oluşturmak niyetindeyim. Bir karar verdim; artık ben de cenazelerde güleceğim.

I.

Konstantinopolis'te İlk Gün

Gemiden eşyalarımı aldım. Bir kayığa binip Galata kıyısına doğru yola çıktım.

Kayığın burnunun iskele taşına değmesiyle birlikte farklı sıkletlerde bedenlerden oluşan canlı bir yumağın içeri yığılması bir oldu. Anladım ki, burada tanınan bir şahsiyettim. Zira bavullarımı taşımak gibi şüpheli bir şerefe nail olmak için yalnızca en sevdikleri yazara samimiyetle saygı duyan insanlar bu şekilde bağırıp çağırabilir ve kavga edebilirlerdi.

Doğulu hayranlarım süratle eşyalarımı kendi aralarında paylaştılar. Hep birlikte uzak ve mavi bir bilinmeze, kısacası Pera'ya, daha da kısacası benim adıma önceden kiralanmış olan o küçük odaya doğru yola koyulduk.

Pera'daki gürültü patırtının ortasında ihtiyar bir kadıncağız beni durdurdu. Timsahın ağzına düşmüş bir unutmabeni çiçeği misali bulunduğu ortamla tam bir tezat içerisindeydi.

– Buyur, nineciğim.

– Evladım, Türkler nerede?

– Hangi Türkler?

– Burası Türkiye değil mi?

– Evet.

– Öyleyse neden tek bir Türk bile yok ortalıkta?

Kadının tedirgin ruhunu teskin etmek maksadıyla o sırada bir tezgâhın önünde fütursuzca poğaçaları midesine indirmekle meşgul olan fesli bir beyefendiyi parmağımla işaret ettim.

Zira ufuktaki tek Türk buydu.

– Bu mu? Oğlum, ne halt etmeye Almanya'nın savaşına ortak oldunuz?

Türk omzunu silkti:

– Teyzeciğim, tanımadınız mı beni? "Siyam" gemisiyle Sivastopol'dan sizinle beraber tüymedik mi? –dedikten sonra satıcıya döndü:

– *Combien sette gateau?**

– *Beş kuruş.*

– *All right. Arrivederci*, teyzeciğim.

Sokak herkesin her dilden konuştuğu gerçek bir mahşer yerine benziyordu.

Bununla birlikte, kulağa en çok çalınan dil Fransızcaydı. Sığınmacıların Fransızcası uzun yıllar kullanılmadan bir sandıkta beklemiş ve nihayet silkelenip gün yüzüne çıkarılmış bir kürk mantodan yayılan ve uzaktan bile hissedilen kesif naftalin kokusunu andırıyordu.

Sarmatov restoranının yakınlarında bir diyaloğa şahit oldum.

Bir beyefendi yoldan çevirdiği bir başkasına, ilk kez revolver dolduran tecrübesiz bir genç kız misali suratında dehşetli bir ifadeyle Fransızca kelimeleri korka korka seçerek soruyordu:

– *Comme je pouvais aller dans l'ambassade russe?***

– *Tout de suite. Vous allez tout à gauche, à gauche. Après*

---

* Hatalı bir Fransızcayla: "Bu pasta ne kadar?" Doğrusu: Combien coûte ce gâteau? (ç.n.)

** Hatalı bir Fransızcayla: "Rus sefaretine nasıl gidebilirim?" Doğrusu: Comment je pouvais aller à l'ambassade russe? (ç.n.)

encore gauche, et ici[*] karşınıza... Ee... Hay Allah, unuttum. Demir kapının Fransızcası neydi?"

– *Je comprend*,[**] –diye başını salladı beriki.– Ben demir kapının Fransızcasını biliyorum. *La porte de fer.*

– Hah, *bien*. Hep *à gauche* gidin, tam karşınıza çıkacak.

* * *

O akşam erken yattım. Uyanmamsa daha da erkene rastladı. Penceremin hemen altında korkunç, insanlık dışı bir çığlık sabah serinliğini paramparça etti.

Oda arkadaşım yatağından fırlayarak vahşi bir bakış fırlattı:

– Bunun ne anlama geldiğini biliyor musunuz? Kemalistler şehre girmiş olmalı.

– Evet, kavganın tam ortasına düştük, –diye homurdandım.– Yağmurdan kaç, sonra gel doluya tutul. Yine de sokağa çıkıp bir bakalım derim. Korkmuyorsunuz ya?

– Aman efendim, az mı gördük bu kıyımları sanki? Biz Rusuz, alıştık sayılır.

Sokakta çığlıklar, haykırışlar, inlemeler, yardım yakarışları yankılandıkça yankılanıyordu. Duvarın öte yanında kan gövdeyi götürmüş ve taze boğazlanmış insanlardan oluşan yığınlar, hekatombe'lar[***] yükseliyor gibi bir his vardı içimizde.

Daha fazla dayanamayıp sokağa fırladık.

Genç bir Rum, dibinde güçlükle seçilebilen yarı canlı beş on kadar uskumrunun bulunduğu sepetin yanında duruyor, ağzını açmış, var gücüyle bağırıyordu.

Öylece kalakaldık.

– Baksanıza kimmiş.

– İyi de kimse bu adamı kesip doğramıyor ki!

– Maalesef... Bağırmasana be eşşoğlu!

---

* "Hemen. Hep sola gidin, sola, sola, sonra bir kere daha sola, işte..." (ç.n.)

** "Anlıyorum." (ç.n.)

*** Eski Yunan'da yüz boğadan oluşan kurban. (ç.n.)

– Satıcıymış. Zor bir iş herhalde.

– Ama dinleyin hele... Üç beş bozuk uskumru için bu kadar bağırıyorsa, kim bilir altı katlı bir apartman satmak için nasıl bir yaygara koparırdı!

Sokağın her tarafından başka kükremeler, bağırışlar, inlemeler ve çığlıklar gelmeye başladı.

Canavar arka ayaklarının üzerinde doğrulmuş, ileri atılmaya hazırlanıyor, ağzını kocaman açıp kulakları sağır eden bir sesle kükrüyordu. Canavar karnını doyurmak istiyordu.

II.

Konstantinopolis'in Görkemli Yaşamı

Geçenlerde bizim sokakta yürüyordum. İyi aydınlatılmış büyük bir ev birden avare dikkatimi cezbetti. Evin içinden net biçimde Doğulu olarak tanımlanabilecek acayip bir müzik sesinin yanı sıra, dans eden insanlara ait olduğu belli olan ayak sesleri geliyordu. Pencerelerde kadın gölgeleri görünüp kayboluyordu.

– Burası Konstantinopolisli yüksek mevkiden bir devlet görevlisinin haremi olsa gerek, –dedim kendi kendime.– Belli ki, bir doğum günü partisi veriyordu ve haremin zavallı kapatmalarını biraz eğlendirmek istemişti. Doğunun baş döndürücü gizemlerinin nerelerde saklı olduğu ortaya çıktı işte!

Tam aklımdan bu düşünceleri geçirirken kapının ardından büyüleyici bir kadın figürü dışarı fırladı ve kolumdan tutup beni sırlarla dolu evin içine çekmek istediğini apaçık gösteren jest ve mimikler yapmaya başladı.

Ne kadar çekingen bir insan olduğumu bütün Anadolu Yakası bilir, ama o anda bu ayartıcı maceranın aklımı tümüyle başımdan aldığını itiraf etmeliyim.

Meşhur bir devlet görevlisinin haremine sızma olanağı bir saniye için de olsa beni baştan çıkarmıştı, hatta kapıya

doğru bir hareket bile yapmıştım, ama işte tam da bu noktada durup "Ne yapıyorum böyle?" dedim.

İçeri girdim diyelim, peki ya sonra?

Paşa birden ortaya çıkıp beni hareminde yakalarsa ne olacak? Cesur bir insanım ve kendim için korkmuyorum! Hayır. Bana güvenip kolumdan beni içeri çeken, besbelli saygı uyandıran tavırlarımdan olağanüstü etkilenmiş, Tanrı'nın bu munis, ürkek ve yarı vahşi kulunun yaşamı adına korkuyorum. Bu kadının ay ikinci kez göğe yükselmeden bir çuvalın içine tıkılıp Boğaziçi'nin dibini boylamasından korktum. Meslektaşım Pierre Loti kim bilir kaç kere yazmıştı buna benzer hadiseleri.

Bu düşünceler bana buz kestirdi. Kolumu kurtardım, kapatmaya *selam* işareti yaptım ve geldiklerini ev sahibine haber verme ihtiyacı duymadan eve dalışlarına bakılırsa Paşanın yakın dostları oldukları her hallerinden belli olan dört İngiliz bahriyelisine yol vererek hızla uzaklaştım.

Zaafların gözü kör olsun! Ertesi sabah, Türk kadınları karşısında elde ettiğim baş döndürücü başarıyla arkadaşlarıma biraz hava atmak istedim. Tek bir ayrıntıyı bile gizlemeden onlara bir gün önce yaşadığım macerayı anlattım.

İnsanların nasıl güldüğünü bilirim, yeri geldiğinde bazen ben de kıkırdamasını severim ama o anda şahit olduğum şey kahkaha değildi. Bu, gülünen şahsın işini kesinkes bitiren çılgın aygırların kişnemesiydi resmen!

– Bunda gülünecek ne var? –dedim omuz silkerek.– Elbette ki, bazı erkekler kadınlar karşısında diğerlerine göre daha başarılıdır.

– Siz o evin ne evi olduğunu biliyor musunuz? –diye sordu arkadaşlarımdan biri biraz nefeslenerek.

Ve saç diplerime kadar kızarmama sebep olan o kelimeyi kulağıma fısıldadı.

– Olamaz! –diye dehşet içinde haykırdım.– Benim dairem de o sokakta!!

– Ne olmuş yani? Komşuluğun böylesine buralarda sık rastlanır.

– Hayır! O daireye bundan sonra adımımı bile atmam. Nasıl? Evi tutarken nasıl olur da beni uyarmazlar? Hemen şimdi gidiyorum ve ev sahibemin yüzüne hakkında ne düşündüğümü anlatıyorum!!

Bir hışımla kafeden sokağa fırladım. Ancak mühim bir düşünce olduğum yere beni çiviledi. Şikâyetimi ev sahibeme hangi dilde anlatacaktım? Kadın sadece Rumca biliyordu, benim bu dildeki kelime hazinem ise son derece sınırlıydı: *Kalimeros**, Venizelos ve *malista***. Başvurabileceğim yegâne üç sözcük işte bunlardı ve en zekice kombinasyonla bile etik-ahlak konulu uzun bir sohbete malzeme oluşturacak derinlik ve nitelikte değillerdi.

Şans eseri, yine tam o sırada sokakta kırık Rusçasıyla kibrit satmaya çalışan kambur ihtiyar bir Rum kadınına rastladım.

– Hayır, nineciğim. Kibrit mibrit istemiyorum. Canımı sıkan hususları ev sahibeme tercüme ederseniz size yarım lira veririm.

Teklifim cazip gelmiş olmalı ki, bir dakika sonra kol kola evime giden yolu adımlıyorduk.

– Rumca "ayak" nasıl denir?

Lokum misali şekilsiz ve yapışkan bir kelime çıktı ağzından.

– Hah! Söyleyin ona, o daireye bundan sonra bu dediğiniz şeyimi bile atmayacağım!

Kapıyı ev sahibesi açtı ve bizi görmesiyle çığlığı basması bir oldu. Çığlığını bütün Pera duymuştur herhalde.

– Niye bağırıyor bu? –diye sordum ihtiyara.

Ev sahibemin bağırış çağırışından sonra ihtiyarın yüzünde birden güller açtı ve dahası saçsız başının üstündeki çoktan rengi solmuş eşarbı kırıtarak düzeltti.

---

* (Yun.) Doğrusu "Kalimera": İyi günler. (ç.n.)

** (Yun.) Buyurun. (ç.n.)

– Ma, diyor ki, siz eve kadın getiremez! Diyor ki, bu ne münasebetsizlik! Bu ev dürüst. Kadın getirmek yok!

– Ne kadını? –diye şaşakaldım.– Ben kadın filan getirmedim eve.

– Beni diyor. Ben kadınım ya.

Bu korkunç düşünceyle gururu okşanan kadın çoktan kuruyup sopaya dönmüş dirseğiyle cilveli cilveli beni dürttü.

Ağız dolusu bir küfür patlattım ve yarım lirayı çıkarıp eline tutuşturdum.

– Defol git, yaşlı cadı. Allah ikinizin de belasını versin!

Tam o anda ev sahibesinin yüzünde, aşk için para ödeyip bunun karşılığını alamayan insanlara karşı duyulan acıma duygusunun belirdiğini fark ettim.

III.

İş Yaşamı

Şehri biraz tanıdıktan sonra bir meşgale edinmeye karar verdim. İş yapmak isteyen herkesin Pera'da özel bir kafede toplandığını öğrenince oranın yolunu tuttum. Bir fincan kahve sipariş ettim ve sandalyeye kurulup bakalım karşımıza nasıl bir iş fırsatı çıkacak diyerek beklemeye başladım.

İyi olacak hastanın doktor ayağına gelirmiş. Tanımadığım bir beyefendi yanıma ilişti ve hafifçe omzuma vurdu:

– İyi günler, sayın bay yazar. Çıkaramadınız galiba?

Yapmacık bir kibarlıkla itiraz ettim:

– Olur mu, efendim, tanıdım elbette. Nasıl gidiyor?

– İş kovalıyorum. Ya siz?

– Ben de artık bir şeyler yapmanın zamanı geldi diyordum.

– *Lira* var mı?

– Biraz var, –dedim cebime vurarak. Muhatabım dikkat kesildi.

– Hım... Size ne önersem acaba?.. Hım!.. Aslında şu sıralar elimde bir iş var... İsterseniz sizi de ortak ederim. Bir koyun kaç kilo çeker, biliyor musunuz?

Şaşırmıştım:

– Ne koyunu?

– Bildiğiniz koyun. Kaç kilo çeker, biliyor musunuz?

– Nereden bileyim. Bugüne dek hikâye yazmakla uğraşıyordum, koyun tartmakla değil.

Meçhul kişi sitem etti:

– Koyunun ağırlığını nasıl bilmezsiniz?

– Öğrenmemi gerektirecek bir durum olmadı. Ama insan illa ki bilmeli diyorsanız önümüzdeki günlerde boş bir zamanımda...

– Tamam, söylüyorum o halde! Orta boy bir koyun üç pud* çeker!!!

Bilmece çözenlerin yüzünde beliren memnuniyet ifadelerinden birini takındım:

– Bakın hele! Kimin aklına gelirdi!

– Evet evet. Üç pud. Peki bir funt** koyun eti ne kadar eder, biliyor musunuz? Elli kuruş.

– Evet, hayat bugünlerde karmakarışık, –dedim belli belirsiz.

– Akıllı insan için hayat her zaman basittir. Neyse, devam ediyorum. Peki Kadıköy'de bir koyun kaç lira, biliyor musunuz? On lira! Yapacağımız iş şu: Yirmi lira sizden, yirmi lira da benden. Bu parayla gidip iki koyun alacağım, sonra da koyunları kesip...

– Aman, kesmeyelim n'olur, –diye yalvardım.– Çok güzel hayvanlar.

– Kesmezsek eti nasıl satacağız? Korkmayın, kesim işini ben hallederim. Ne diyordum, yirmi lira karşılığında elinize 6 pud koyun eti geçecek. Perakende fiyatından satıldığında 60 lira eder!!! Derisi ve boynuzu da size kalıyor üstelik.

Bugüne kadar hiç boynuzlu koyun görmemiştim, ama belli ki, yerli bir ırktı. İşin ehli gibi kafa salladım:

– Aklıma yattı bu iş. Parayı ne zaman istersiniz?

– Şimdi bile verseniz olur! Ne kadar çabuk olursa, o ka-

---

* 16,4 kiloya eşit eski Rus ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

** 453 grama eşit eski Rus ağırlık ölçüsü. (ç.n.)

dar iyi. Üzerinizde ne kadar var? Tam yirmi lira mı? Tamamdır. Teşekkürler. Yarın sabah koyunlar elimizde olur. Getirip göstermemi ister misiniz?

Duraksadım.

– Bilmem ki, nasıl olur... Koyunlar kalkar daireme girmeye çalışır, neme lazım... Ev sahibem de eve misafir getirmeme pek sıcak bakmıyor. Yok, en iyisi siz kendiniz halledin kesim işini. Yalnız canlarını çok yakmayın, olur mu?

Yeni arkadaşım bu masum yaratıkların ölümünün uykuya dalar gibi acısız ve çabuk olacağına beni ikna etti. Elimi sıktı ve yüzünde endişeli bir ifadeyle koşarak uzaklaştı...

. . . . . .

Aradan sekiz gün geçti. Ne ortağımdan, ne koyunlardan, ne de paradan haber var.

Ortağımın başına bir iş gelmiş olmalı.

Bazen geceleri vicdanım rahat vermiyor: Koyunların boğazlanması gibi tehlikeli bir prosedürü güçsüz kuvvetsiz bir insana emanet ederek doğru mu yapmıştım? Ya yolda elinden kurtulup kaçtılarsa? Ya ölmeden önce onunla mücadeleye giriştilerse? Başlarına gelecek şeyi hissederek kızıp köpürdüler ve zavallı arkadaşımı parçaladılarsa?

* * *

Dün başıma şaşırtıcı bir olay geldi: Sokakta yürüyorum. Birden karşıdan gelen ortağımı gördüm.

Sevinçle yanına koştum:

– Merhaba, cancağızım! Ne oldu bizim koyunlar?

Şaşkınlıkla yüzüme baktı:

– Hangi koyunlar? Affedersiniz, sizi çıkaramadım.

– Nasıl olur? Hani sizinle birlikte koyun işine girmeye niyetlenmiştik?

– Özür dilerim, sizi ilk kez görüyorum. Bazen koyunlardan para kazandığım doğrudur, ancak her zaman tek başıma kazanırım.

Beni yana çekip uzaklaştı.

– Hayret verici bir benzerlik, –diye mırıldandım arkasından bakarken.– Yüz aynı, ses aynı, hatta koyunlardan para kazanması da aynı!

Baş döndürücü, gizemli Doğu içinde ne çok sır saklıyor.

IV.

Konstantinopolis'te Rus Kadınları

Şehrin girdisini çıktısını bilen bir ahbabıma sordum:

– Etrafta sadece sokaktaki yaşamı görüyorum. Bence pek de güzel bir yaşam değil. Burada nezih bir Rus topluluğunu nerede bulabilirim?

– Benimle gel. Şu köşeyi dönünce bir kabare olacak. Nezih bir Rus topluluğunu ancak orada buluruz.

– Meyhanede mi yani?

– Meyhane değil, canımın içi, kabare. Biraz kibar ol. Ne o öyle barbarlar gibi?

Bir kapıya yanaştık. O andan itibaren ahbabımın davranışları tuhaflaştı. Girişte çakı gibi duran kapıcıyla öpüştü ve tezgâhın ardındaki sakallı büfecinin elini dostça sıktı. Sandalyesine otururken votka içip meze atıştırmaya hazırlanan her Rus gibi tarif edilemez bir ciddiyetle ellerini ovuşturdu.

– Eveet... Bir küçük votka, hardal soslu ringa ve biberli tütsülü balık lütfen.

Etrafıma bakındım. Köşedeki masada kavalyesiyle birlikte St. Petersburg'un ünlü simalarından Oynak Dinka, başka bir masada Kavurdak Manka, bir diğerinde, zamanında yedikleri dayak yüzünden suratlarındaki deri tabaklanmış, atlas kumaşı gibi yumuşacık olmuş başkentin iki ünlü dolandırıcısı oturuyordu.

– Nezih Rus topluluğu dediğin bu muydu?!

– Onlara değil, be adam. Çalışanlara bak sen.

Çok güzel bir kadın, önünde cilveli bir önlük, elinde menüyle masamıza yanaştı. Arkadaşım ayağa kalkarak dört dörtlük bir reverans yaptı:

– Saygıyla selamlıyorum, kontes. Sizi yazar arkadaşım Safdil'le tanıştırmama izin veriniz.

– Aman efendim, Safdil'i kim tanımaz! –dedi kontes gülümseyerek ve büyüleyici elini uzattı.– Kocamın bakan yardımcısı olduğu dönem, akşamları evde hep sizin eserlerinizi okurduk yüksek sesle. Zaman zaman Wolf'a* uğrardık.

– Katya, –diye seslendi kontesin yanına gelen başka bir kadın telaşla.– Yedi numaradan çağırıyorlar. Şnitzel götüreceksin.

– Azıcık bekleseler açlıktan ölmezler!.. Sonra sizi sık sık Mariinski'deki prömiyerlerde görürdüm. Üçüncü sıra için sezonluk biletimiz vardı, sizinse... Zinoçka, pisibalığı için 40 kuruş, not eder misin lütfen?.. Hatta bir keresinde Felisyen'in** orada otomobilim bozulmuştu. Kibarca kendi aracınızı teklif etmiştiniz... Marusya, baksana senin masanın müşterisi hesabı ödemeden çıkıyor galiba. Ne dolandırıcılar var şu dünyada!.. Şimdi hatırladım, bir keresinde de İtalyan sefaretinin balosunda dans etmiştik sizinle... Müdüre söyle cehenneme kadar yolu var, Zinka! O odaya ne zaman girsem, dut gibi sarhoşlar! Gitsin kendi alsın siparişi!.. Siz tanışmıyor musunuz? Zinaida Nikolayevna, yani Barones von Toll. Otursana, Zinka. Bugünlerde gerçekten kültür sahibi insanlara pek nadir rastlanıyor. Bizim kapıcıdan başka laflayabileceğimiz kimse yok burada.

Şaşırmıştım:

– Kapıcı mı?.. O niye peki?

---

* Devrim öncesi St. Petersburg'un meşhur kitapçılarından. (ç.n.)

** St. Petersburg'da Averçenko'nun da sık sık uğradığı bir restoran. (ç.n.)

– Bestujev Enstitüsü'nün* eski profesörlerindendir kendisi.

– Vestiyerde duran da eski albaydır o halde, –dedim şakasına.

– Albay değil, general. Aramızda avamdan bir tek büfeci var. Eskiden Pokrovski Katedrali'nin başrahibiydi.

Kontes ve baronesle birlikte yarım saat kadar oturduk. Bu yarım saatte küçük bir votka şişesi bitirdik, Boborıkin'in son romanı hakkında konuştuk, sonra sosis ve lahana yedik, Wagner müziğini tartıştık, Türk kahvesi içtik ve Antant'ın** son adımları üzerine kafa yorduk.

Vedalaşmak için hanımların ellerini öperken sordum:

– Peki ya eşiniz, kontes, o da burada mı?

– Burada derken? Evet, o da Konstantinopolis'te ama buraya gelemiyor.

– Sağlık sorunları yüzünden mi? –diye usulca sordum.

– Yok canım, buranın patronu izin vermiyor. Çalışanların kocalarına giriş yasak. Müşteri olarak gelebilir elbette, ama ona da kocamın vakti yok: Pera'da gazete satıyor.

Dışarı çıktık. Ahbabım:

– Topluluk istemiştin, al sana topluluk.

. . . . . .

Tokatlıyan civarında arkadaşım Filimon Buzıkin'e rastladım. Doğrusunu söylemek gerekirse bu yarım bir arkadaşlıktı. Yalnızca o beni arkadaşı olarak görürdü. Bense mesafeli bir can sıkıntısıyla karşılık verirdim. Her karşılaşmamızda "Acaba elini mi sıksam, yoksa karnını mı tekmelesem," diye tereddüt ederdim.

Filimon Buzıkin: Eski öküz derisi ve tuzlu bağırsak toptancısı.

---

* Çarlık Rusya'sının 1878-1918 yılları arasında St. Petersburg'da kız öğrencilere eğitim veren en büyük enstitüsü. 1919'da Bolşevikler tarafından Petrograd Üniversitesi'yle birleştirildi. (ç.n.)

** Entente Cordiale'den. Rusçada İtilaf Devletleri'ni belirtmek için kullanılır. (ç.n.)

Filimon Buzıkin kendisini "cinsilatif avcısı" sayardı, ancak onun bu kutsal vazifesini yerine getirmek için ne tür mekânlarda avlandığını bir basın organında açık açık yazmayı göze alamıyorum.

– Yazar efendi! –diye böğürdü bir karşılaşmamız esnasında, tıpkı derisi yüzülen bir öküz gibi.– Demek siz de buradasınız?! Cinsilatifle aranız nasıl??

– Cehenneme gidin, –diye öneride bulundum.

– Şakayı bırakın. Yeni bir yer keşfettim, tek kelimeyle enfes! Öyle hatunlar var ki içeride... Hepsi Rus, hepsi Rus! Prenses mi istersin, barones mi, ne ararsan var!

Sonra 'Г' harfi gibi iki büklüm bükülerek kulakları sağır eden bir kahkaha patlattı.

Kahkaha atarken kendini kaybeden Buzıkin bütün kaldırımı kaplıyordu, çünkü buradaki kaldırımlar çok dardı. 'Г' harfinin üstteki çizgisi pek öyle gelene geçene yol verecek gibi görünmüyordu.

Gerçekten de bir İngiliz bu canlı engele takıldı, durakladı, bağırdı ve gülmekten kırılan Filimon'u kaldırımdan süpürdü. Ardından uzun, soğuk ve düz bir çubuk gibi yoluna devam etti.

Filimon'un bükümtüsünü düzeltirken kendine hâkim olmasını ve dik durmasını rica ettim.

– Allahım, dayanamıyorum. Bu restoranlardaki hatunlar o kadar güzeller ki!

– Siz tam bir eşeksiniz, –dedim sert bir ifadeyle.– İhtiyaç sahibi namuslu kadınlar restoranlarda çalışıyor diye anıra anıra bütün Pera'yı inletmenize gerek yoktu.

– Onların neresi namuslu be?! Âlem adamsınız ha. Hangisine yanaşsanız hemen bir öpücük verir. Geçenlerde bir tanesini öptüm, öyle hoşuna gitti ki, hemen "Ah, sen yok musun... Benim küçük *stupid*'im, *sot*'m* benim!" diye diye Fransızca şakımaya başladı.

---

* (Sırasıyla İng. ve Fr.) Aptal. (ç.n.)

– Filimon, sen tam bir aptalsın, –dedim aceleyle.

– Ben mi aptalım? Yürüyün gidelim o halde meyhaneye. Nefis bir parça göstereyim size. Bir öpücük almazsam size bir Moyetchandon ısmarlarım. Alırsam da siz bana.

Bir kadının onurunun şampanya şişesinin ağzında gidip geldiği ender durumlardan biriydi bu.

Filimon ite kaka beni restorana soktu. İçeri girer girmez lök gibi bir masaya çöktü. Eğri büğrü parmağını havada çevirerek etine dolgun, saçları altın rengi, geleneksel önlüklerden giymiş bir garsonu çağırdı:

– Marusya! Gel hele.

– Benim adım Marusya değil, –diye sakince itiraz etti kadın. Hareketsiz ve donuk gözlerle Filimon Buzıkin'in başının üstünde bir yere bakıyordu. Filimon ise yüzüne gerzekçe bir düşünceli adam maskesi geçirerek kadını süzdü:

– Peki kimsiniz o halde?

– Barones Tizenhauzen. Siz Yelena Pavlovna diyebilirsiniz.

– Öyle mi?! Çok memnun oldum. Yorulmuşsunuzdur koşturmaktan. Oturmaz mıydınız?

– Kusura bakmayın. Sipariş için bekleyen bir masa daha var.

Filimon beni dürttü ve tekrar kadına döndü. Şeytani bir havailikle:

– *C'est affreux*!* –dedi.– Sizinle özel bir şey konuşmak istiyorum. Uzun sürmez.

Filimon yerinden fırladı, olan biteni kavramaya fırsat bulamayan kadını kolundan tuttuğu gibi boş bir odaya götürdü.

Kısa süren bir ölüm sessizliğinin ardından bir ses duyuldu. Herhalde öpücük sesiydi, zira Filimon tam olarak bunu vaat etmişti.

Ne var ki, ömrümde hiç bu kadar keskin bir öpücük sesi duymamıştım. Sanki kapının ardında anlaşmışlar da bir şişe

---

* (Fr.) "Korkunç!" (ç.n.)

Cordon Vert kaybettiğimi bana net bir biçimde bildirmek istiyorlar gibiydi.

Şişeden çok baronese üzülerek iç çektim.

Kapı açıldı. Barones hızlı adımlarla yanımdan geçti ve büfenin ardında kayboldu. Ardından her zamanki gibi, bir ayağının ucunu diğerinin topuğuna sürte sürte yürüyen Filimon çıktı.

– Duydunuz mu? –dedi zafer kazanmış komutan edasıyla.

– Evet. Çok net bir sesti. Ama bir dakika! Sizi sadece bir kere mi öptü?

– Bir kere, –dedi kırgın ve sinirli bir tonla.– Yüz kere öpecek hali yok ya! Zaten ben de fazla öpmesini istemedim.

– Yanağınızdan mı öptü?

– Evet, işte bu yanağımdan.

– Ne tuhaf. Sadece bir öpücük ama yanakta beş kızarıklık izi var.

– Dudakları boyalıydı, –diye mırıldandı Filimon gözlerini köşeye dikip.

– Hayır. Görüyor musunuz, allık gitgide rengini kaybediyor. Ve işte, tamamen kayboldu. Hayır, Filimon, bu dudak boyası değil. Ne olduğunu anlatıyor musunuz dürüstçe?

– Üstüme gelmeyin.

– Affedersiniz... Hesap görme vakti geldi. Orada tam olarak ne oldu? Hanımefendiden bir öpücük koparmaya niyetlendiniz. Dediğinizi yaptınız. Sesi duydum. Ama sadece bir kere. Halbuki yanağınızda beş iz var. Nasıl yorumlamalı bütün bunları, Filimon?

– Elleri boyalıydı belki de, nereden biliyorsunuz?! –dedi, demesiyle de yüzünün kızarıp boynunun bükülmesi bir oldu.

– İşe yaramaz bir kadın, –dedi iç çekerek.– Cahilin teki.

– Ne diyorsunuz?! Hanımefendiyi az çok St. Petersburg'dan tanırım. Smolnıy Enstitüsü* mezunudur.

---

* II. Yekaterina'nın emriyle 1764'te St. Petersburg'da kurulan, Çarlık Rusya'sının kadınlara eğitim veren ilk eğitim kurumu. Enstitü 1917 Ekiminde Novoçerkask şehrine, 1919'da ise Rusya'yı tamamen terk ederek Sırbistan'a taşındı. (ç.n.)

– Ne biçim eğitim veriyorlar bunlara kahrolası enstitüde? –diye öfkeyle mızmızlandı Filimon. Ardından eğri büğrü parmağıyla masaya vurarak bağırdı:

– Hey garson. *Une bouteille Cordon Vert* ve *après quelque chose* kızarmış badem. *Plus vite** olsun ama.

Kendime bir kadeh doldurdum ve Filimon'la tokuşturmadan sessizce tek başıma içtim. Bugün Rus kadınının yürümek zorunda kaldığı kan, gözyaşı ve kir pas içindeki kahırlı, mutsuz yol için içtim.

Çamur içinde dizlerinin üstünde de olsa yürümeye devam et, Rus kadını. Eninde sonunda ya en güzel geleceğe varacaksın... ya da mezara.

Hiç olmadı orada dinlenirsin.

Gözlerim buğulanmıştı.

Filimon'un hakkını yememeli. Şampanyanın parasını öderken onun da gözleri yaşardı.

---

* (Fr.) Sırasıyla "Bir şişe", "Bir şeylerden sonra" ve "Daha çabuk". (ç.n.)

V.

Rus Sanatı

– Siz!

– Evet, benim.

– Gözlerime inanamıyorum!

– Böylesine güzel gözlere inanmamak suç sayılmalı.

Pera'da gündüz vakti sağınızdan solunuzdan uçarcasına geçen yüzlerce yayanın böğrünüze, sırtınıza gelen darbeleri arasında buna benzer bir iltifatta bulunabilmek için son derece seçkin, olağanüstü zarif bir beyefendi olmak gerekir.

Tıpkı benim gibi.

Muhteşem gözlerin sahibi, St. Petersburglu ünlü drama aktrisi karşımda duruyordu. Capcanlı ve hınzır yüzünde saniyede onlarca ifade yer değiştiriyordu.

– Dinleyin, Safdil! Sizi görmeyi çok istiyorum. Bana eski şirin Petersburgumu hatırlatıyorsunuz. Çay içmeye gelin.

– Hayhay. Nerede oturuyorsunuz?

Başka bir şehirde olsaydık bu sıradan sorunun aynı sıradanlıkta bir cevabı olurdu. Filanca sokak, filanca numara.

Ancak Konstantinopolis o şehirlerden birisi değil.

Aktrisin yüzünde hiç alışık olmadığı bir ne diyeceğini bilememe ifadesi belirdi:

– Nerede mi oturuyorum?.. Ee... *Şaşlı Başlı* mı, *Büyük*

Temrük mü neydi... Yoksa *Kazanlı Bazanlı* mı... Bakın nasıl yapalım! Kalem kâğıt verin, ben de size yolu çizeyim.

Pera'daki kalabalığın sebebi kısmen işte buydu. Bütün Ruslar karşılıklı dikilip yarım saat boyunca birbirlerine adres tarif ediyordu: *Şaşlı Başlı* mı, yoksa *Babacan Osmanlı* mı?

Bu yüzden genelde herkesin elinin altında kalem kâğıt bulunur. Bütün tariflerin başlangıç noktası Tokatlıyan, aklını yitiren Rus sığınmacıların dansa başladığı sobadır.*

Önce iki paralel çizgi çekilir: Pera. Ardından küçük bir kare: Tokatlıyan. Sonra da...

–İşte, –dedi aktris kalemle kâğıdı çiziktirirken,– burası Tokatlıyan. Şuradan sola dönün, sonra şu şeye sapın ve şunun etrafından dolaşın. İkinci ev benimki. Numara 22. Üçüncü kat. Baron K.'nın dairesi.

Bu acayip belgeyi huşu içerisinde cüzdanıma koydum ve eğilerek selam verdim.

Ertesi gün akşamüzeri tam da aktrise misafirliğe gitmek için hazırlandığım sırada bir ahbabım uğradı.

– Nereye gidiyorsunuz?

– Nereye mi? Tokatlıyan'dan düz gideceğim, sonra bir yere sapacağım, sonra bir başka yere. Baron K.'nın dairesine.

– Orayı biliyorum. Güzel bir ev. Ama üstadım, gideceğiniz yer tarihi bir mekân. Böyle ceketle mi gidiyorsunuz?

– Ne yapsaydım, frak mı giyseydim?

– Neden olmasın? Akşam ziyaretlerinde frak giyilir. Uygunu budur. Yurtdışındayız ne de olsa.

– Madem öyle diyorsunuz, giyelim bari, –diyerek boyun eğdim.– Uzlaşmasını severim.

Frakımı giydim, katı kolalanmış plastron boyunbağının ışıltısıyla, pek sevgili Rus sobasından itibaren dans etmek için Pera'nın yolunu tuttum.

---

* Rusça "sobadan itibaren dans etmek" deyimi "karmaşık bir meselenin çözümünde başa dönmek" anlamına gelir. (ç.n.)

Konstantinopolis'te evin bulunduğu sokağı ve numarayı bilmek işin sadece yarısıdır. Diğer yarısı numarayı bulmaktır, ki bu hiç de kolay değildir. Çünkü, örneğin 7 numara 29 ile 14'ün arasında bir yerdeyken 15, 127-B ile 19-A arasına saklanmış vaziyettedir.

Bu işin, Türklerin bizim kullandığımız Arap rakamlarını bilmemesinden kaynaklandığını düşünüyorum. Olay muhtemelen şöyle gelişmiştir: Belediye evleri Arap rakamlarıyla numaralandırmaya karar verince üzerlerinde farklı farklı rakamlar yazılı binlerce tabela yaptırıp bunları şehrin ana meydanına yığmıştır. Sonra ev sahipleri teker teker gelip hangi rakamın şekli hoşuna gittiyse artık o tabelayı seçip götürmüştür.

Aradığım 22 numarayı nispeten düzgün bir yerde, 24 ile 13'ün arasında buldum. Kapıyı son derece şık giyinmiş bir hanımefendi açtı.

– Buyurun?

– Anna Nikolayevna burada mı oturuyor?

– Hangi Anna?

– Rus... Sığınmacı...

– Ah, siz Annuşka'ya geldiniz... Annuşka! Biri seni soruyor.

Bir topuklu ayakkabı sesi duyuldu. Ardından arkadaşım girişte belirdi. Elinde bir bez ve önünde de önlük vardı.

İlk sözleri şunlar oldu:

– Senin ön kapıda ne işin var, kör olasıca?! Arkadan dolansan çarıkların mı aşınırdı?!

– Affedin, –dedim şaşkınlık içerisinde.– Ama demiştiniz ki...

– Ne dedimse dedim... Hanımım, bu bey benim kumum* olur. Kendisini Petersburg'dan tanırım... Sen mutfağa git, orada çıkar üstündekileri. Akılsız herif!

---

* Ruslarda vaftiz babası veya annesinin birbirine göre, ya da çocuğun gerçek annesi ve babasına göre durumu. (ç.n.)

Mutfak sıcacıktı. Rahat bir yere benziyordu ancak üstümdeki şık frakla pek de uyumlu bir mekân sayılmazdı. Kül rengi bir üniforma ve itfaiyeci kaskı ortama daha uygun düşebilirdi.

– Madem geldin kum, otur. Semaver çoktan soğudu. Ama istiyorsan kalk kendine bir kupa doldur.

Kocaman bir kaşıkla süzgeci ellerimle havada döndürerek üzüntümü belli ettim:

– Gördüğüm kadarıyla *grande coquette** rollerinden karakter rollerine geçiş yapmışsınız.

– Ha?.. Yok, aşçı olarak işe başladım burada. Ama memnunum. Ev sahiplerim iyi insanlar. Hiç beni gücendirmezler.

Kafamda bakır rengi, görünmez bir itfaiyeci kaskının gitgide büyüdüğünü hissediyordum. İşten anlarmış gibi sordum:

– Yeme içme dahil mi?

– Dahil. Artı masraflar.

– Et ve sebze alışverişinden komisyon geliri var mı?

– Makul bir yüzde. Lahana çorbası var, içer misin? Öğlen yemeğinden kalma. Isıtıvereyim.

Ev sahibesi içeri girdi.

– Annuşka, semaverin altını yak.

İçimdeki centilmen birden uyanıverdi.

– Müsaadenizle ben yakayım, –dedim yumruğuma öksürerek.– Bir dakika bile sürmez, kaşla göz arasında hallederim. Hiç zor olmaz. Siz sadece kömürü, suyu nereye koyacağımı gösterin.

Ev sahibesi mutfağında fraklı birini görünce şaşkınlıktan dondu kaldı:

– Kim bu adam, Annuşka?

– Önemsiz biri. Akrabam sayılır. Sessiz biridir, hanımım. İçki içmez, hır çıkarmaz.

– Tanışıklığınız eskilere mi dayanıyor?

Ağırlığımı bir ayağımdan ötekine vererek tevazuyla:

---

* (Fr.) *Grande coquette*: Tiyatroda cilveli genç kız rolü. (ç.n.)

– St. Petersburg'dan tanışıyoruz, –dedim.– Annuşka'nın benim yazdığım piyeslerde oynamışlığı var.

– Oynamak derken? Nasıl yani?.. Sizin mi?

Annuşka öfkeyle mırıldandı:

– Tutamadın dilini, değil mi, şebek! Beni kovdurmaya mı çalışıyorsun, iblis?.. Tanıştırayım sizi, hanımım... Arkadaşım Safdil.

– Aman ya Rabbi, nasıl olur! Buyurun lütfen, yemek odasına geçelim. Kocamla tanıştırayım. Sizi bu evde görmekten ne kadar mutluyuz anlatamam!

– Gördün mü? –dedim Annuşka'ya göz kırparak.– Sen demediğini bırakmadın ama ev sahiplerin elimi sıkıyor, masalarına davet ediyorlar.

Arka kapı çalındı. Annuşka'nın benim de tanıdığım bir misafiri daha geldi. Bu misafir Üçüncü Ordu'nun komutanlığını yapmış eski bir generaldi. Çekingen tavırlarla kapının eşiğinde durdu ve sırmalı kasketini çıkardı:

– Oo, çay mı içiyordunuz? Afiyet olsun. Geciktiğim için kusuruma bakmayın. Bizim kapıcılık işleri böyle işte.

* * *

Hep birlikte kar beyazı örtüyle kaplanmış yemek masasına oturduk: Aşçı, kapıcı ve ben.

Evin beyi şarap ve yanında yiyecek bir şeyler almak için hemen büfeye koşarken hanımı da mutfakta semaverin ateşini harlıyordu.

Biz üç kişi oturmaya devam ettik: Aşçı, kapıcı ve ben. Kafa kafaya verip yakın geçmişte çınlayarak ve ışıldayarak kıvılcımlar saçan, güneş ışığı altında henüz yağmış kar gibi parlayan, gökkuşağının bütün renklerine bürünen, ama şimdiyse çamur deryasında boğulan o şeyi konuştuk sessizce.

Yorgun ve buğulu gözler, Tanrı'nın üstümüze örttüğü karanlık perdenin ardını seçmeye uğraşıyordu. Bu nasıl bir karanlıktı? Şafaktan önceki mi? Yoksa gecenin, yalnızlığın ve umutsuzluğun habercisi olan akşam karanlığı mı?

VI.

Konstantinopolis Hayvanat Bahçesi

– Hayvanat bahçesine gitmek ister misiniz, Safdil?

– Konstantinopolis'te hayvanat bahçesi var mı?

– Elbette.

– Memnuniyetle. Hayvanlara bayılırım.

– Yalnız bu iş yüksek gözlem gücü ister, –diye tısladı arkadaşım dişlerinin arasından öğretmen edasıyla.– Buyurun gidelim. Tam da beslenme vakitleri.

Tamam, kabul ediyorum, benim adım Safdil. Ama hayvanat bahçesiyle restoranı birbirinden ayırt edemeyecek kadar da değil. Arkadaşımın beni getirdiği yer en adisinden bir restorandı. Burada hayvan varsa bile sadece tabaklarda olabilirdi. Üstelik artık tanınmayacak halde...

– Siz benimle dalga mı geçiyorsunuz? –diye sordum sert bir ifadeyle. Arkadaşım sırıttı:

– Sinirlenmeyin, Safdil. Sizi temin ederim, burası Konstantinopolis Hayvanat Bahçesi'nin ta kendisidir. Hiç değilse bir panoptikon olduğu kesin. İstediğiniz figürü seçin. Her biri ender rastlanan zoolojik bir türdür.

– Örneğin şuradaki mor kravatlı kızıl saçlı adam. Nedir onu ilginç kılan?

– O mu? Doğrusunu söylemek gerekirse, saçlarından

tutup kendi kendini kaldırmayı becermiş dünya üzerindeki tek insandır.*

– Şu anda pek de ayaktaymış gibi görünmüyor ama?

– Hayır, kelimenin tam anlamıyla kıçüstü oturmuş vaziyette. Ama zamanında üç yıl Rusların elinde savaş esiri olarak yaşadığını biliyor muydunuz?

– Bunda ilginç bir yan göremiyorum. Alman mı?

– Hayır, Rus.

– Almanlarla aynı tarafta mı savaşmış?

– Hayır, Rus saflarında.

– Öyleyse, ortada gerçekten de tuhaf bir durum var demektir. Rus ama Rusların eline esir düşüyor, öyle mi? Yalan söylüyor olamaz mı?

– Hayır, bu olayı en ince ayrıntısına kadar biliyorum. Bakın nasıl olmuş: Bu adam Rus askeri olarak ön cephelerden birine düşmüş. Tahmin edersiniz nasıl olduğunu. Kimi zaman üşümüş, kimi zaman aç kalmış. Ama her zaman dehşetli. Kurşunlar, hücumlar ve daha bir sürü korkunç şey. Bir keresinde adamı gözetleme nöbetine vermişler. Kör ve sağır gecenin ortasında tek başına kalıp da Avusturyalılarla arasında hiçbir engelin olmadığını görünce korkudan deliye dönmüş. Az kalsın avazı çıktığı kadar bağıracakmış. O kadar korkmuş ki, silahını bir kenara fırlatıp sağa sola bakmadan koşmaya başlamış. Sonra birden "tak!" diye bir ses! Ayağı bir şeye takılmış. Bakmış, ölü bir Avusturyalı, buz gibi yerde yatıyor. Bizim asker soğuktan donan ensesini kaşımış biraz. Ardından Avusturyalıyı soymuş. Cesedin üstünden çıkardığı elbiseleri giymiş. Silahını kapıp sert adımlarla geri dönmüş. Doğrudan komşu alayın karargâhına. Bizimkiler koşup bunu yakalamış. "Kimsin sen?" "Ben de Slavım. Savaşmak istemiyorum, teslim olmaya geldim. Rusları severim." "Aferin! Hep böyle ol." Bizimkine votka ikram et-

---

* Averçenko, meşhur Baron Münchhausen hikâyesine atıfta bulunuyor. Hikâyeye göre atıyla birlikte bataklığa saplanan baron, kendi saçından çekerek kendini ve atını bataklıktan kurtarır. (ç.n.)

mişler ve cephe gerisine göndermişler. Oradan da Sibirya'ya, savaş esirleri kampına. Üç yıl kampta krallar gibi yaşamış.

– Hım... Evet, gerçekten de ilginç bir yaratık. Peki ya bu?

– Bu mu? Bakın bu da çok orijinaldir. Kırım tahliyesini hatırlarsınız. Kıyıya çıkmak ne kadar da zor olmuştu, değil mi? Tavsiye mektubu, kefillik, hal ve tavır notu gibi şeyler istemişlerdi. Bu adam bakın ne yapmış: Fransız komisyonunun gemiye gelişini beklemiş. Onlar gelince de bir şekilde çevirmen olarak aralarına karışmış. Kendini göstermek için epey uğraşmış. Herkesten daha çok çevirmiş ve Fransızların gözüne girmeyi başarmış. Fransızlar soruyor: "Peki siz burada ne yapıyorsunuz?" "Ben Konstantinopolis'tenim. Akrabam bu gemide, sizinle beraber onu almaya geldim." "İyi ama siz kimsiniz?" "Şehirde fabrikam var. Akrabamı oraya mühendis olarak yerleştirmek istiyorum. Aylık bin lira maaşa. Kendisi fevkalade birisidir!! İdeal bir insandır! Ömrünün sonuna kadar onu yanımda tutmak istiyorum. İşte pasaportu. Mühürleyiverin size zahmet!" demiş ve kendi pasaportunu uzatmış. Bakmışlar, kocaman fabrikatör kefil oluyor, basmışlar mührü!

– Evet, –dedim düşünceli bir halde.– Girişkenlik diye işte ben buna derim. Kendi kendini öv, kendi kendine kefil ol ve kendi kendini kıyıya çıkar... Hayvanat bahçeniz gerçekten de ilgimi çekmeye başladı! Peki şurada duran kara kuş nedir? Pek ender bir parçaya benziyor.

– İki kelime. Sadece iki kelime söylenebilir onun hakkında. Ya da durun, en iyisi kartvizitini göstereyim.

Arkadaşım, alacalı bulacalı giyinmiş yakışıklı esmerin yanına gitti ve selam sabah faslına girmeksizin doğrudan kartvizitini istedi. Ardından yüzünde müstehzi bir ifadeyle yanıma döndü.

– Buyurun, kendiniz bakın. Bütün karakteristiği iki kelimeyle özetlenmiş: "Hristofor Hristolidis – z e v k k o m i s y o n c u s u."

Islık çaldım:

– Demek böyle bir meslek de varmış şu dünyada?

– Varmış demek ki.

– Bu "zevk komisyoncusu" bana ne gibi zevkler sağlayabilir? Örneğin, benim için en büyük zevk, yatağa uzanıp Andreyev ve Kuprin öyküleri okumak. Ne yapacak, başucuma ilişip yüksek sesle kitap mı okuyacak?

Ahbabım güldü.

– Gerçekten de lakabınızı hak ediyorsunuz, Safdil! Hristo'nun temin ettiği zevkler kitabi olanlardan değil. Yaklaşın, kulağınıza fısıldayayım.

– Kulağa fısıldanacaksa galiba anladım ne olduğunu, zahmet etmeyin. Güzel kuşmuş doğrusu! Yüzü de nasıl desem... anlamlı... gagası da tam yerinde... Şuradaki beyefendinin gayet düzgün bir görünüşü var.

– Ne demezsiniz! Şalyapin'in* emprezaryosudur kendisi.

– Gerçekten mi? Şalyapin konserlerini bu beyefendi mi organize ediyordu yani?

– Hayır.

– Ama emprezaryo dediniz?

– Anlatayım. Bu adam bütün şehirlerde Şalyapin konserleri organize ediyormuş, ancak organizasyonların tek bir eksiği varmış. Şalyapin'in kendisi.

– Bu işin sonu demir parmaklıklara varacak gibi.

– Neden? Adam yasadışı bir iş yapmıyor ki! Mesela, Kremençug'a geliyor ve şehrin her yerini afişlerle donatıyor: "F. İ. Şalyapin Konseri." Doğal olarak bütün ahali gişeye hücum ediyor. Ama bir de bakıyorlar ki, bütün biletler tükenmiş. Herkesin içini bir üzüntü kaplıyor. Tam bu sırada bir yerlerden bir iyiliksever çıkıyor, yani bu beyefendinin ta kendisi. Başlıyor kulaklara fısıldamaya: "Bende on rublelik biletlerden var. İsterseniz size on beşe bırakırım." "Hemen, cancağızım, hemen. Yeter ki Şalyapin'i izleyebilelim."

---

* Fyodor Şalyapin (1873-1938). Ünlü Rus opera sanatçısı. (ç.n.)

Bu şekilde bütün biletleri el altından 1,5 katı fiyatına satıp tüketince yeni bir anons çıkıyor piyasaya: "Şalyapin'in rahatsızlığı nedeniyle konser iptal edilmiştir. Bilet paralarınızı gişeden alabilirsiniz." Gerçekten de dürüstçe bütün paraları iade ediyor. Bilette on ruble yazıyorsa 10, 20 ruble yazıyorsa 20. kuruşuna kadar herkesin parasını geri ödüyor.

Tedirgin bakışlarla süzdüm emprezaryoyu:

– Kim bilir. Baksanıza, kaygısızca oturmuş konuşuyoruz. Ama bunların hiçbiri kafeste değil. Sere serpe yayılmışlar etrafımızda. Başımıza bir iş gelmesin?

Gözleri parlayan bir hayvan sözlerimi doğrularcasına dişlerini gıcırdatarak arkama atladı:

– Kimleri görüyorum! Kaç bahar geçti görüşmeyeli! Sizi Piter'den* tanıyorum. Burada da keyfinizin yerinde olduğu söyleniyor. İsabet, sizin için fevkalade kârlı bir iş var elimde.

– Madem çok kârlı, –dedim bütün ciddiyetimle.– Şimdiden kabul ediyorum.

– Harika! Bakın, benim Oryol'da bir evim var. Ancak şu anda şehir Bolşeviklerin elinde olduğu için, bana da mangır lazım olduğundan evi size değerinin altında bir fiyatla satabilirim. Mesela üç bin liraya. Ama bin beş yüze de olur. Adresi hemen şimdi verebilirim. Siz de karşılığında önden beş yüz lira verin.

– Anlaştık! Alıyorum, –diye bağırdım neşeyle.– Oryol yakınlarında benim de küçük bir yurtluğum var. Ev karşılığında orayı size verebilirim. Sizin evin ederi üç bin, yurtluğun ise üç bin iki yüz. Üstüne iki yüz lira verirseniz bu iş olmuş demektir. Adres vermeye gerek bile yok. Hangi aptala sorsanız Averçenko'ların yurtluğu nerede diye, size gösterir. Üstünde inekler, tavus kuşları...

Adam lafın gerisini dinlemedi ve hemen başka bir masaya yanaşıp fısıldamaya başladı.

Arkadaşım gülüyordu:

---

* St. Petersburg. (ç.n.)

– Gördüğünüz gibi korkacak bir şey yok. Bazı zamanlar parmaklıklar arasından elinizi uzatıp kulaklarını kaşımanıza bile izin verirler.

VII.

Hayvanat Bahçesine İkinci Ziyaret

Bir karşılaşmamızda deneyimli arkadaşıma:

– Sizin şu Konstantinopolis hayvanat bahçeniz çok hoşuma gitti, –dedim göz kırparak.– Beni tekrar götürür müsünüz?

– Tadı damağınızda kaldı demek. Tecrübeli bir zoolog olduğunuzu ilk bakışta anlamıştım. Buyurun gidelim.

Eski tanıdıklarımızın neredeyse tamamı hayvanat bahçesindeydi: "Zevk komisyoncusu", saçlarından tutup kendini yukarı kaldırabilen "savaş esiri" ve kendine yüzde yüz kefil olan "fabrikatör". Ancak insanda şaşkınlık uyandıran bu eski örneklerin yanı sıra daha yenileri, daha tazeleri de vardı.

Beceriksizce yontulmuş taş suratlı, kötü tıraşlı, korkunç görünüşlü bir adamı gözlem altına aldım. Arkadaşım:

– Şuna bakın. Sanki bu suratta incelikli tek bir düşünce dahi barınamaz gibi, değil mi? Halbuki bu adam keskin bakışlı bir psikologdur adeta. İnsan ruhunun derinliklerine sızma konusunda Dostoyevski'yle yarışır.

– Mesleği ne, yazar mı?

– Mektepli kızların dediği gibi, "Alakası bile yok!" Çok zor, çok ağır bir iş onunkisi.

– Meraktan çatlatmayın insanı!

– Baş üstüne. Bu adam sabah akşam Pera'da dolaşır ve iş için uygun çiftler arar. Mesela, birbirine sıkıca sarılmış bir çift

geliyor diyelim. Erkek kadına herkesin bildiği o klasik sözleri fısıldamaktadır: "Olga Petrovna, tek başıma kaldığımda o zarif, o muhteşem görüntünüz bir türlü gözümün önünden gitmiyor. Gece gündüz aklımdasınız." İşte tam bu sırada yan taraftan "psikoloğun" sesi duyulur: "Affedersiniz! Bir dakikanızı rica edebilir miyim?" Genç âşık bir süreliğine tatlı sohbetinden kafasını kaldırmak zorunda kalır: "Buyurun, nedir mesele?" "Psikolog" gencin kulağına eğilir ve beş kelime fısıldar. Anladınız mı, sadece beş küçük kelime!

– Neymiş o beş kelime?

– Ya bir lira, ya dayak!! Bu beş kelimeyi öyle mertçe, kararlı bir ifadeyle söyler ki, görünüşe göre üçüncü bir seçenek söz konusu değildir. Genç âşık hemen *pro* ve *contra** koşulları tartmaya girişir. Bir tarafta çıkacak hırgür, üstüne âşık olunan kızın yanında yenecek bir tokat. Diğer tarafta, hoş bir yüz ifadesi takınmak ve hiç uzun etmeden gözü pek "psikoloğun" eline istediği miktarı saymak. Genç adam zoraki bir gülümsemeyle "Hayhay," der ve cüzdanından bir lira çıkarır, sahibine uzatır. "Psikolog" uzaklaşırken genç kız sorar: "Kimdi o?" "Eski bir tanıdık. Zor günler geçiriyor. Sevdiği kadın hastaymış. Yardım etmemek olmazdı. Anlattıklarını dinleyince yüreğim parçalandı." Kalbi titreyen genç kız "Ne kadar iyi yüreklisiniz!" diye fısıldar ve genç adama iyice sokulur. Herkes memnundur. "Psikolog" yeni bir çift bulmak için etrafı kolaçan eder. Bulunca yine aynı küçük kelimeleri fısıldar: "Ya bir lira, ya dayak!"

"Psikoloğun" koçbaşı suratına bir kez daha baktım. Zamanında çok dayaklar attığı belliydi. Ama çok da dayak yemiş gibiydi.

Arkadaşım hayvanat bahçesi görevlisi edasıyla devam etti:

– Sıradaki örnek. İkisini yan yana otururken görmektesiniz. Onlara tekrar döneceğiz, ama önce şu küçük mektuba bir göz atmanızı istiyorum.

---

* (Lat.) Lehte ve aleyhte. (ç.n.)

Cebinden çıkarıp uzattığı mektupta şöyle diyordu:

– "Bu mektup hiç tanımadığınız, ama size yıldırım hızıyla delice âşık olan bir kadın tarafından yazıldı. Beni ne hale getirdiniz böyle? Henüz çok gencim. Tanıyanlar çok güzel olduğumu söyler. Peşimden koşan platonik âşıkların haddi hesabı yok. Ancak sizi gördüğüm günden beri gözüm başkasını görmüyor. Yıldızım benim! Sizinle buluşmak istiyorum! Yarın Fil adlı restorana geleceğim. Bir şişe Cordon Vert ısmarlayın ve beni bekleyin. Bir kadeh de ben içeceğim. Sonsuza kadar sizin. Ludmila N."

Kıskançlıkla içimi çektim:

– Şanslı adamsınız vesselam. Kadınlar size bayılıyor!

Deneyimli arkadaşım:

– Ya, ne demezsiniz! –diye kabaca kesti sözümü.– Tam bir buçuk saat şapşal gibi kadını bekledim. Tek başıma bütün şişeyi içtim. Sonra da çıktım.

– Belki de kocası bırakmamıştır, –diye teselli verdim.

– Allah aşkına, ne kocası? Sonradan öğrendim ki, mektubu yazanlar işte önümüzde oturan şu iki hıyar.

Saf saf şaşırmıştım:

– Ama bunlar erkek!

– Tam da öyle. Bunlar Fil'in sahipleri. Bu yöntemi kullanarak inlerine müşteri çekiyorlarmış. Adresleri öğrenip günde bunun gibi on beş yirmi aşk mektubu postalıyorlar. Kadın erkek, genç yaşlı, kimseye acımamışlar.

– Şampanya şişesiyle beklerken birkaç dakikalığına bile olsa tatlı bir heyecan yaşatmışlar işte size, fena mı? Gerçek mutluluk nedir ki zaten? Mutluluğu beklemek değil mi?

– Neyse. Size son örneği göstereyim sonra gideriz. Bu adam şimdilerde rantiyedir. Kırım'dan yanında getirdiği dövizlerden kazandığı faizle kendi halinde dürüstçe yaşayıp gider. Dövizlerin kaynağı nereden diye soracak olursanız, 25 kediyle giriştiği başarılı bir rekabetin ardından kazanmış.

– İşin doğrusu, *efendi*, hiçbir şey anlamadım!

– Siz de tıpkı o kediler gibisiniz. Onlar da hiçbir şey anlamamışlar. Bu adamın Kırım'da zengin bir teyzesi varmış.

Kadın kedilere aşırı düşkün bir yobazmış. Öğle, akşam ve sabah ayinlerini hiç kaçırmaz ve 25 kedinin arasında yaşayıp gidermiş. Bir gün yeğen teyzeyi ziyarete gelmiş. Yani şu anda karşımızda oturan bu kurnaz genç. Bakmış ki, kedilere şapır şupur, kendisine ya Rabbi şükür. Dahası, deli ihtiyarın bütün mirasını kedilere bıraktığından kuşkulanıyormuş. Düşünmüş, taşınmış. Günlerce yataktan çıkmamış, sadece düşünmüş ve nihayet bir gün ne yapacağını bulmuş. Duvardaki kamçıyı kapıp konakta kedilerin yaşadığı ek binanın yolunu tutmuş. İkonanın karşısında üst üste birkaç kere haç çıkarmış. Ardından kamçıyla başlamış kedilerin sırtlarına, suratlarına vurmaya. Kediler elbette sağa sola kaçışmış. Kimi masaların altına saklanmış, kimi perdelere tırmanmış. Yeğen bir buçuk ay boyunca istisnasız her gün tekrarlamış bunu. İhtiyar kadın kiliseye doğru yola çıkar çıkmaz, o da duvardan kamçıyı kapıp kedilere koşuyormuş. Her zamanki gibi önce ağırbaşlı bir şekilde haç çıkarıyor, ardından kamçıyla kedilerin kafasına, neresine gelirse vur Allah vur. Aynı sahne tekrar ediyor tabii. Kediler oraya buraya kaçışıyor. Nihayet bir gün, yeğen eğitimin tamamlandığına kanaat getiriyor ve teyzesine gidip "Teyzeciğim, siz iman sahibi bir insansınız. Bunu söylerken içim parçalanıyor. Siz kedileri seviyorsunuz ama onların içine şeytan girmiş," diyor. Teyze ise kızgınlıkla: "Neden yalan söylüyorsun, neden zavallı kedicikleri gücendiriyorsun? Ne şeytanı bu durup dururken?" "Gelin ek binaya gidelim göstereyim." Birlikte kedilerin bulunduğu odaya giriyorlar. Yeğenin odanın ortasında durup haç çıkarmaya başlamasıyla birlikte kediler sağa sola kaçışıyor. Kimi masanın altına, kimi komodinin üstüne, kimi perdelere... Sanki kediler içlerinde bir düzine şeytan varmış gibi çığlık atıyor, miyavlıyor. "Gördünüz mü, teyzeciğim?" Bunun üzerine, ihtiyar bütün kedilerini konaktan atmış ve henüz hayattayken bütün mirasını iman sahibi yeğeninin ellerine teslim etmiş.

İman sahibi yeğene baktım: İnce, yumuşak, kadınsı bir yüzü vardı. Bu yüz bir tek kalpazanlıktan hüküm giyenlerde olur.

VIII.

Doğu'nun Okültist Sırları

Güzel hanımefendi ceketimin düğmesine asıldı ve melodik sesiyle cıvıldadı:

– Bir medyuma görünün!

– Kime kime?

– Medyuma diyorum! Okültizm harika bir şey. Ve sizin muhakkak bir medyuma görünmeniz gerekiyor! Konstantinopolis'in medyumları muhteşemdir!

– Hayatta olmaz, –diye itiraz ettim net bir tavırla.– Adımımı atmam öyle bir yere. Daha doğrusu, hayatta elimi uzatmam medyuma.

– Bir kere öpsem, gider misiniz?

Meseleler ciddi bir platforma taşındığında hemen ilgimi çeker:

– Dikkat çekici bir teklif, –dedim dalgın bir edayla.– Ne zaman peki?

– Bugün. Hemen şimdi.

Karşımda hiçbir masraftan kaçınmayan ciddi bir insan vardı.

Vakit kaybetmeden yola çıktım.

* * *

Hayattan bıkan Romalı Patrici'ler zehir içmeden önce kölelerinde denermiş.

Köle acı çekmeden kolayca ölürse Patrici de gönül rahatlığıyla ardından gidermiş.

Ben de sınanmış olan bu yönteme göre hareket etmeye karar verdim. Önce başkasının falına nasıl bakıldığını görecektim. Ancak ondan sonra geleceğin sır perdesini aralamak için bizzat adım atacaktım.

Rus sefaretinin yanında her zaman aylak bir kitle bulunur.

Sefaretin kapısına yanaştım, rütbesiz asker kaputu giymiş bir delikanlıyı gözüme kestirdim. Yanına gidip bir sigara istedikten sonra doğrudan konuya girdim:

– Hiç medyuma gittiniz mi?

– Hayır. Niye sordunuz?

– Gördüğüm kadarıyla şu anda bir şey yapmıyorsunuz.

– Hem de hiç. Üç aydır iş arıyorum.

– Gelin birlikte medyuma gidelim. Sadece iki lira.

– Ne diyorsunuz, kuzum! İki lira mı!!! Ne gezer bende iki lira? Üzerimde on beş kuruş bile yok.

– Âlemsiniz! Parayı siz vermeyeceksiniz. Verdiğim rahatsızlıktan ötürü iki lirayı size ben ödeyeceğim. Yalnız bir şartım var. Fal bakılırken ben de orada olacağım.

Delikanlının yüzüne bir kırmızılık geldi. Nedendir bilinmez, ezilip büzüldü, ellerine baktı, içini çekti ve:

– Ne yapalım, –dedi.– Gidelim bari.

Medyum bizi çok iyi karşıladı:

– Medyumluk çok kesin bir ilimdir, –dedi güler yüzle.– Bakla veya kahve falına benzemez. Oturunuz.

Masanın üstünde bir kafatası duruyordu. Eğildim, parmağımla göz çukuruna tıkladım ve düşüncesizce sordum:

– Sizin mi?

– Elbette. Başka kimin olacak!

– Çok sempatik bir yüz. Çekici bir gülümseme. Pratik bir amaç için mi kullanıyorsunuz, yoksa sadece zarif bir süs eşyası niyetine mi?

– Aman efendim, ne diyorsunuz siz! Bu, Memfisli Keldani bir büyücünün kafatasıdır.

– Benim demediniz mi az evvel? Neyse, işimize bakalım. Bu genç adamın falına baktırmak istiyoruz.

Yeni arkadaşım çekinerek medyuma sağ elini uzattı. Beriki uzatılan eli itti:

– Sol el lütfen.

– Ne fark eder? Ha sağ, ha sol?

– Çok fark eder. Sadece sol elin falına bakılır. Evet, işte sol eliniz önümde... Bakalım, size ne diyebilirim?.. 52 yaşındasınız.

"Patrici kölem" yumuşak bir üslupla itiraz etti:

– İleride belki. Şimdilik sadece 24.

– Yanılıyorsunuz. İşte şu çizgi elli yaşını biraz geçtiğinizi gösteriyor. Bakalım kaç yaşına kadar yaşayacaksınız. Siz... ee... kör şeytan, bu da ne böyle?!

– Nedir? –diye atıldım merakla.

– Hayatımda ilk kez bu kadar ilginç bir el ve bu kadar muhteşem bir kader görüyorum. Kaç yaşına kadar yaşayacağınızı söyleyeyim mi? Şuradaki çizgi tartışmaya yer bırakmadan gösteriyor.

– Kaç?

– 240!!

İmrenerek bağırdım:

– Hey yavrum hey!

Şaşırtıcı elin sahibi tatlı dille sordu:

– Yanılıyor olmayasınız?

– Başımı ortaya koymaya hazırım! –dedi medyum ve iyice elin üzerine kapandı:

– Hayır, bu çizgiler!!! Ters giden bir şeyler var!!! Siz de bakın, şuraya ve şuraya. Uzak geçmişte üst üste iki kere tahta çıkmışsınız. Saltanatınızın biri 30 yıla, diğeri 40 yıla yakın sürmüş.

Kraliyet ailesinin ferdi yine ürkekçe itiraz etti:

– Affedersiniz ama, otuz kırk daha yetmiş yapar. Sizse az evvel 52 yaşında olduğumu söylediniz.

Medyum başını tutup çaresizce haykırdı:

– Bilmiyorum, hiçbir şey bilmiyorum. On beş yıllık meslek hayatımda ilk kez başıma böyle bir şey geliyor. Lanet eliniz yüzünden aklımı oynatacağım!!

Medyum kendini koltuğa bıraktı. Başı bitkin halde masanın üzerindeki Keldani kafatasının yanına düştü.

Dahil olma arzusuyla sordum:

– Ne oldu?

– Ne mi oldu? –diye inledi medyum.– Bu beyefendi tahta ilk çıkışından sonra komplocular tarafından öldürülürken ne olduysa o oldu!! Şeytanın kendisi gelse bu işin içinden çıkamaz! Öldürmüşler, ama karşımızda oturuyor, konuşuyor!!! Nasıl bir müşteri getirdiniz siz bana, pes doğrusu!

– Tahta ilk çıkışınızdan sonra cinayete mi kurban gittiniz? –diye sordum delikanlıya sertçe.

– Tabii ki hayır. Markov Alayı'nda yüzbaşıydım ben. Taht meselesine gelince...

Medyum çıldırmış gibi bağırdı yeniden:

– İşte bu çizgi, işte! –Kurşunkalemle yüzbaşının uysal eline tıkladı:– İşte tahtın biri, bu da diğeri! Peki bu ne? Bu ne? Belli ki, ölümü başkalarının elinden olmuş!

– Sakin olun lütfen, –diyerek araya girdim.– Ekselanslarının 240 yaşına kadar yaşayacağını siz söylediniz. Önemsiz ayrıntılara takılmayın da bakın bakalım, şimdiki ölümü neden olacakmış, apaçık söyleyin.

– Ölümü neden mi olacak?.. Elinizi uzatın.

Medyum, şahin gözlerini yüzbaşının avuç içine dikti ve bir kez daha yüzünde korku ifadesi belirdi.

– Söyleyin nedir? –dedim sabırsızlanarak.

Medyum umutsuzca inledi:

– Kötü bir şey çıkacağını biliyordum.

– Ne demek istiyorsunuz?

– Neden ölecek biliyor musunuz? Doğum yaparken.

Bir dakikalığına herkes dondu kaldı.

– Yanılıyor olmayasınız? Delikanlının cinsiyetini göz önünde bulundurursak, üstelik o kadar ileri bir yaşta...

– İleriyse ileri, ne yapalım!! Ben çocuk değilim, beni kandıramazsınız. Siz de çocuk değilsiniz, ben de size yalan söyleyemem. Ne görüyorsam onu söylüyorum. Ayrıca hem bu genç adamı, hem de beni akıl hastanesine yatırmaları gerektiğini görüyorum!! Avcunuza şeytan yazmış bu Deccal yazılarını!!

– Şeytan değil, Knaus ve Henkelman, –diye mırıldandı genç adam çekinerek.– Sektörün en iyi firmalarından. Adres Berlin, Friedrichstrasse, 345.

Medyumla birlikte delikanlıya baktık.

– Baylar, lütfen kızmayın bana... Sağ elimi uzattım, istemediniz. Sol elimse... Üzerine ne işlediklerini ben de bilmiyorum.

Medyum kükredi:

– Kim kim??

– Knaus ve Henkelman, Berlin, Friedrichstrasse, 345. Pervozvonovka yakınlarında sol elim koptu. Berlin'de yaşayan amcam protez fabrikasının temsilcisidir...

Genç adam henüz sözünü tamamlamıştı ki, Keldani bilgenin kafatası uçarak omzumu sıyırdı ve dişleriyle yüzbaşının kaputuna tutundu. Kafatasının uçuşunu iki adet mum ve domuz derisi kaplı eski bir kitap izledi.

– Kaçalım, –diye fısıldadım yüzbaşıya.– Öyle bir kudurdu ki, ikimizi de gebertebilir.

Kirli ve daracık ara sokakta el ele tutuşarak koştuk. Soluklanmak için bir yerlerde durunca gülmeye başladım:

– Ucuz kurtardık. Söylesenize, hangi şeytana uydunuz da sol elinizin "Provodnik" marka galoşlar gibi lastik olduğunu söylemediniz?

– Açıkçası iki lirayı kaybetmekten korktum. Beş gündür sadece simit yiyorum. İki lira da uçtu gitti tabii.

– Uçmadı, –dedim âlicenap bir tavırla.– Ekselanslarının önünde daha 215 sene var. Paraya ihtiyacı olacak. Hem de nasıl. Alınız.

* * *

Aynı hanımefendiyle tekrar karşılaştık.

– Gittiniz mi?

– Elbette. Aldığım avansın hakkını verdim.

Hummalı bir merakla sordu:

– Peki ne dedi size?

– Falcıların her dediğine inanır mısınız? –diye sordum hınzırca.

– Elbette.

– Bana daha bir sürü öpücük borcunuz varmış, öyle söyledi.

Bu kadınlar ne kadar da batıl inançlı oluyorlar ve söylenene ne kadar çabuk inanıyorlar.

IX.

Loto-Tombala

Geriye dönüp çocukluğunuza baktığınızda, her okulda, her lisede bir anda patlak veren ve salgın gibi yayılan o oyunu hatırlayacaksınız: Kaz tüyü kalem oyunu. Bütün oğlan çocukları, bütün sınıflar işi gücü bırakıp kendilerini bu aptal oyuna verir, ortalıkta sarhoş gibi gezer, ders kitaplarının kapakları küf tutar, sınıf defterlerinde birler bahçe çiti gibi yan yana dizilir giderdi. Ama sonra bir gün, kaz tüyü kalem oyunu salgınının en civcivli günlerinde, çocuklardan biri günün en güzel yarısını ayırdığı sakız çiğneme işinin sonunda ağzındaki kütleyi havayla şişirdi ve neşeyle patlattı. İşte tam bu sırada birinci salgın, yani kaz tüyü kalem oyunu sihirli değnek değmiş gibi ortadan yok oldu. Herkes kaz tüyüne duyduğu ilgiyi yitirdi ve bu oyunun en mahirleri, bu mutlak değerin en büyük sahipleri yıkıma uğradı.

Aptalca bir itina bildiren yüz ifadeleri, gerginlikten pörtleyen gözleri ve makine misali mekanik hareketlerle devinen çeneleriyle sessiz sedasız sıraların ardında oturan dizi dizi oğlan çocukları aldı tüylerin yerini. Yani bütün sınıf yeni salgının esiri oldu. Yani bütün sınıf bir kere patlatmak gibi şüpheli bir zevk için sakız çiğnemeye başladı.

* * *

Loto oynayan insanların yüzleri, sadece bir kere şişirip patlatabilmek için saatlerce sakız çiğneyen oğlanların fizyonomisini hatırlatır bana.

Bugüne kadar pek çok aptalca oyunun oynanışına şahit oldum. Ama lotodan daha embesilce, daha anlamsız bir oyun görmedim.

Nedir işin özü? Loto nasıl ortaya çıkmıştır?

Anlatayım. Cin fikirli bir adam sokakta yürümektedir. Bir yandan da insanların yüzünü incelemektedir. Aklına bir fikir gelir:

– Neredeyse bir tane bile akıllı, meymenetli adam yok aralarında. Sanki hepsinin suratına aynı akılsızlık ve izansızlık nakşedilmiş. Bu eşeklere loto diye bir şey uydurayım da görsünler. Sabahlara kadar oynasınlar. Tam bunlara göre bir oyun bu loto.

Cin fikirli hemen boş bir yer kiralar, tabelasını asar, tüy yolma cihazını yerleştirir ve çığırtkan tutar:

– Hadi bakalım. Kaz sürüsü! Gelin de sizi bir güzel yolayım.

Kurulan tezgâh o saat işlemeye başlar. Aşınmaktan yazısı turası silinmiş bozuk paralara benzeyen insanlar yeni açılan mekânı doldurur. Tüy yolma cihazı gürültüyle dönmeye başlar, çığırtkan çığırır, mekân sahibi her masayı tek tek dolaşarak paraları toplar.

Aptalın psikolojisi tam olarak çözülmüştür. Parasını doğrudan elinden almaya kalkışırsanız ağlayıp sızlayacaktır. Ama üç liralık kaybına karşılık kırk lira kazanma vaadinde bulunursanız gözleri kıvılcımlar saçmaya, parıl parıl yanmaya başlar. Yuvarlak ağzını açar ve üzerine rakamların anlamsızca serpiştirildiği karton parçasını kaygılı bakışlarla seyretmeye koyulur, kazanmakta mıdır acaba?

Karton parçasının başında bazen üç, bazen on saat oturur. Bütün boş ve dolu zamanlarını o renksiz, acınası karton parçasının takibine harcar.

Aptalı uyarmayı deneyin:

– Neden boşuna oturuyorsun, Vasenka? Eve gidip uyusan daha iyi değil mi?

– Hayır, bu çok kârlı bir iş. Evvelsi gün İvan Vahrameyiç bir lira yatırmış, anında dokuz buçuk lira kazanmış!

İvan Vahrameyiç efsanesi aptalın ruhundaki rengârenk umutları ayakta tutar, ki mekân sahibinin istediği tam da budur. Devamlı masaların etrafındadır:

– Elli kuruş daha lütfen.

Ben mekân sahibi olsaydım ve aptallarla değil de akıllı insanlarla iş yapsaydım, onlara sadece dürüstçe şunu teklif ederdim:

– Loto oynamaya geldiniz, değil mi? Siz paraları koyun, ben her seferinde paradan yüzde yirmi pay alacağım. Beş kere oynadınız mı bütün para bana geçer. Her biriniz en az on kere elinizi cebinize sokup paraları bana veriyorsunuz. Onun yerine şöyle yapsak daha kolay olmaz mı? Her gün önceden belirlediğimiz bir saatte bende toplanalım, bütün paranızı bana verin, ben yüzde otuzluk payımı aldıktan sonra kalan miktarı kurayla aranızda pay edersiniz, sonra da evlere dağılırsınız, nasıl? Lotoyla uğraşma derdi yok, havasız bir odada duman altı olma, gözleriniz sulanana dek anlamsız sayılarla dolu karton kâğıtları takip etme derdi yok.

Böyle bir teklif ileri sürsem kimse kabul etmez. Halbuki aynı şey. Tek fark mevcut düzende daha çok zaman harcanması. Üstelik oyundan sonra insanın yüzü, hırsızlar tarafından soyulan firavun mezarındaki mumyaların suratına benziyor. Yüz insan yüzü, ama içi boş.

* * *

Birlik polisi bir süre önce bütün lotocuları kapattı.

Ancak...

İçler acısı, kapkara bir yangın yerinde ansızın toprağı delip yukarı çıkan küçük yeşil otlardan gördünüz mü hiç?

Geçenlerde bir arkadaşıma rastladım:

– Hamamböceklerinin nasıl koştuğunu gördünüz mü?

– Nedir o?

– Burada bir evde hamamböcekleri koşuyor.

– Aman ne büyük keşif! İçinde hamamböceklerinin koşturduğu yüzlerce ev var Rusya'da.

– Anlamıyorsunuz! Bu evde hamamböceklerini yarıştırıyorlar. Start, bahis tahtası, renk renk jokeyler... Ve gerçekten de hamamböcekleri koşuyor. Oyunlar için her seferinde büyük bir kalabalık toplanıyor. Çok iyi hamamböcekleri var! Gerçek şampiyonlar!!!

* * *

Ey, kumar tanrısı, sen her şeye kadirsin.

İnsanın elinden iskambilleri al, hemen loto düzeni kurar; lotoyu al, dişleriyle hamamböceklerine tutunur; hamamböceklerini al...

O kadar uzağa gitmeye gerek yok aslında. Bir keresinde Yazlık Bahçe'de* bir bankta kucağında bebekle bir dadı görmüştüm. Kadın dalgın bir vaziyette çocuğun saç tellerini koparıp fal bakıyordu: "Seviyor, sevmiyor. Seviyor, sevmiyor."

İşte bu aşk kumarıydı, olayla hiç ilgisi bulunmayan üçüncü kişileri saçından eden bir aşkın kumarı.

---

* Letniy Sad. St. Petersburg'un ünlü parkı. (ç.n.)

X.

Tabutlar, Hamamböcekleri ve İçi Boş Kadınlar Üzerine

Çok çok eskiden komik bir fıkra duymuştum.

Oturma izni olmayan bir Yahudi çarın huzuruna çıkmış:

– Ekselansları! Lütfen bana oturma izni verin!

– Ama biliyorsun, oturma izni uygulamasından sadece zanaatkârlar yararlanabilir.

– Tamam işte, ben de zanaatkârım.

– Neymiş senin zanaatın? Elinden gelen nedir?

– Ben sirke yaparım.

– O ne biçim zanaat öyle? –diyerek gülmüş şüpheci hükümdar.– Onu ben de yaparım.

– Öyle mi? O zaman siz de oturma izni alabilirsiniz!

Bu fıkraların doğduğu pastoral zamanlar gerilerde kaldı. Artık sadece mütevazı sirke üreticilerinin değil, kudretli kralların bile oturma izni yok.

Ancak bu hususta Konstantinopolis istisnadır. Sirke yapmasını bilen insan bu şehirde tutunabilir. Öyle ya da böyle "sirke yapabilme" hüneri yaşam hakkı demektir.

Buyurun "oturma iznine sahip zanaatkârlarla", mücadele azmine sahip cesur "sirke yapıcılarıyla" karşılaşmamın hikâyesi.

* * *

Üç kişi Petit Champs'ın bahçesinde bir bankta yan yana oturmuş ılık ilkbahar havasıyla ciğerlerini dolduruyordu. Birincisi eski bir gazeteci, ikincisi eski bir şair ve üçüncüsü de gazetecinin eski... Hay Allah, neredeyse eski kız kardeşi diyecektim. Hayır, gazetecinin kız kardeşi hâlâ kız kardeşi. Son derece zarif, çekici, dünya güzeli bir hanımefendi.

Üçünü gördüğüme içtenlikle mutlu olmuştum, onlar da beni gördüklerine çok sevindi.

– Merhaba çocuklar! Konstantinopolis'te ne yapıyorsunuz bakalım?

Bir bakışmanın ardından güldüler:

– Ne mi yapıyoruz? Anlatsak da inanmazsınız.

– Dünya üzerinde benim anlayamayacağım hiçbir meslek yoktur!

Gazeteci:

– Mesela, ben tabutta yatıyorum.

Ardından şair:

– Ben kadın kılığında dolaşıyorum.

Gazetecinin kız kardeşi:

– Ben de yeşil hamamböceğinin jokeyiyim.

– Üç zanaat da pek bir acayip, –dedim yüzümde düşünceli bir ifadeyle.– Sirke yapmak çok daha kolay. Peki sizi tabuta girmeye hangi şeytan zorladı?

– Falcının yanında çalışıyorum. Kadının okültist odası var. Tabutun içine uzanıyorum ve müşterilerin sorularını cevaplıyorum. Doğrusunu söylemek gerekirse, çok hazırcevap değilim, yanıtlarım da pek o kadar derinlikli sayılmaz, ancak verdiğim yanıtların zayıflığı müşterilerin deli saçması sorularıyla hiçbir şekilde boy ölçüşemez.

– Peki ya siz? Hangi rüzgâr sizi kadın kılığına soktu?

– Rüzgâr değil, açlık. Keten bezi ve kartondan yapılma dev bir kadın kostümü düşünün. İşte ben bu kadının içine girip Pera'da dolaşıyorum. Giydiğim bu canavarın kollarında bir restoranın reklamı boy gösteriyor.

– Gerçekten de çok ilginç mesleklere sahipsiniz. Ancak yeşil hamamböceğinin jokeyliğini yapan Olga Platonovna'nın kariyeri yanında sizinkiler biraz sönük kaldı.

– Siz gülün. Ama karnımı o yeşil hamamböceği doyuruyor. Aslında yeşil değil, kahverengi. Hamamböceğinin üstüne iliştirdikleri mantar jokeyin rengi yeşil. Bu yüzden ben de sağ omzuma hamamböceğimle aynı renkte, büyük yeşil bir bant takmak zorundayım... Neden öyle bakıyorsunuz? Bu yakınlarda hamamböceği yarışları düzenleniyor, ben de bahis paralarını topluyorum. Bunda anlaşılmayacak bir şey olmasa gerek, değil mi?

– Kesinlikle. Her şey çok açık. Biriniz tabutta yatıyor, diğeriniz kadın kılığında yürüyor, öbürünüz de hamamböceğinin başında duruyor.

Arkadaşlarımın yanından ayrıldıktan sonra düşüncelere daldım:

– Rus insanı gerçekten de çok dayanaklı. Ne tabuta sığıyor, ne karnaval kuklasından korkuyor. Yeri geliyor, karnını bir hamamböceği doyuruyor.

Rus karakterinin bir yüzü işte bu muhteşem yüzü.

Diğer yüzü ise şu...

XI.

Bir Tabut Hikâyesi Daha

Bazen insanın içini durup dururken bir sevinç, bir neşe kaplıyor. Oğlaklar gibi hoplayıp zıplamak, bütün dünyayı kucaklamak istiyor. İçeride bir serçe sürüsü cıvıl cıvıl şarkı söylüyor adeta.

Böyle günlerde amaçsızca sokaklarda gezmek ve görüş alanına giren türlü türlü gereksiz ayrıntıya dikkat kesilmek büyük bir keyif. Örneğin hararetle malını satmaya uğraşan Türk'ü, üzerinde küçük et parçalarıyla taçlandırılmış tepeleme dolu pilav tabağıyla aşevinden fırlayan ticaret erbabı Rum'u, illa ki sahte bir piyanonun veya hantal kolunu olabilecek en hoppa ve en kibar biçimde boynuna doladığı kartondan beyaz bir atın yanında resim çektirmeyi seven, kalın bacaklı ve bıyıklı Rum kadınlarıyla dolu fotoğrafçı vitrinlerini izlemek gibi. Her şey insanın dingin ve aylak dikkatini çekiyor, her şey insanı bir an için bile olsa gülümsetiyor, bir an için bile olsa düşünmeye zorluyor.

Ruh hali böylesine bulutsuzken yapılabilecek en güzel şey, aydınlık ve temiz bir restorana girip dövülmüş etle hazırlanmış köfteyi mideye indirmek ve bir bardak soğuk bira içmektir. Bir yandan da dalgın gözlerle hemen her kafenin duvarında bulunabilecek, üstü sineklerle kaplı Venizelos

portrelerini ve uçan ordunun öpücüklere boğduğu Venizelos'u kıskandıracak şekilde bakire gibi temiz kalmış yapışkanlı sinek kâğıtlarını seyretmek de cabası.

Geçenlerde yine böyle moralimin yüksek olduğu bir gün, küçük bir restorana girip bir masaya oturdum. Gayet iyi görünümlü ama Fransız Devrimi'nde giyotine götürülen aristokratlar gibi burnundan kıl aldırmayan bir Rus hanımefendi masaya yanaştı:

– Ne istiyorsunuz?

İçimdeki yaşama sevincini zapt edemiyordum:

– Bütün dünyayı kucaklamak.

– Neden bütün erkekler, –diye başladı üzgün kadın.– Garson olmamızdan hareketle her türlü teklifte bulunabileceklerini sanıyor?

Kendisine karşı saldırgan bir plan içine girmek niyeti taşımadığıma hanımefendiyi temin ettim ve ardından dana etli köfte, yanında da bira söyledim.

Yürekleri dağlayan bir ses tonuyla:

– Salata da ister misiniz? –diye sordu.

Sanki kendisini şimdi mi, yoksa daha sonra mı kurşuna dizeceğimizi öğrenmek istiyordu.

– Evet. Öksüz yaşantımı salatayla süsleyin lütfen, –dedim onu biraz olsun neşelendirmek için.– Sığınmacısınız galiba?

– Ah, sormayın hiç. Birayı şimdi getiriyorum. Sonra da köfteyi.

– Sıkılmazsanız, biraz oturun. Sohbet edelim, neşelenelim, –dedim geri döndüğünde.

– Sıkılmamak elde mi! Ne neşesi Allah aşkına!.. Ah, eskiden bir sürü atım vardı. Ne numaralar yapar, ne oyunlar oynardık onlarla. Şimdiyse... ayakkabı alacak param yok.

Biradan bir yudum aldım. Tadı biraz acı geldi.

– Kız kardeşim anjin oldu, yatıyor. Rus olduğumuz için ev sahibimiz Rumlardan işitmediğimiz hakaret kalmadı.

Bir yudum daha aldım. Tadı daha da acı geldi.

– Üzülmeyin. Tanrı'nın izniyle her şey yoluna girecek. Yine eskisi gibi güzel yaşayacağız.

– İnanmıyorum. Hiçbir şeye inanmıyorum. Bana kalırsa, yakında hepimizin soyu tükenecek. Kocam Sovdepiya'da* kaldı. Muhtemelen çoktan öldürmüşlerdir.

Bir yudum daha aldım ve başımı öne eğdim.

Anlaşılan lanet olası biracılar utanmayı sıkılmayı bir kenara bırakmış, biraya artık safra katmaya başlamışlardı.

– Hâlâ hayattadır belki, kim bilir!

– Hayattaysa bile muhtemelen açlıktan ölür.

Acısını paylaşırcasına başımı salladım. Ekmeğin kıtır kıtır kabuğundan bir parça kopardım ve tuzlayıp ağzıma attım.

– Görüyorsunuz ya. Beyaz ekmek, –dedi inlercesine.– Burada her türlüsü elimizin altında. Beyaz, yumuşak, taze... Hem de ne kadar istersen. Oradaysa kil gibi, boz renkli. Ağaç kabuğu mu, kesmik mi, küspe mi, ne ararsan var içinde. Buradaki ekmekle orada dört adam doyar. Yerken de mutluluktan hüngür hüngür ağlar.

Hakkı vardı. Pencereden görünen küçük ağaç neden dallarını bezgince sarkıtmış, Venizelos'un portresi bir köşeye gizlenmiş, duvara vuran gün ışığı sönmüş ve ağzımda çiğnediğim ekmek parçası döktüğüm onca tere rağmen boğazımdan geçmemekte direniyordu. Neden acaba? Tadı kınaya benzeyen biradan bir yudum aldım. Ardından acı bir gülümsemeyle:

– Ama bu ekmeği yemememin onlara faydası dokunmaz ki!

– Hayır, onlara artık hiçbir şeyin faydası dokunmaz. Nasıl da acı çekiyorlar! Nasıl da acı çekiyorlar! Açlıktan insanın yüzü şişer ve bütün vücudunu kanlı siğiller kaplar.

---

* İç Savaş sırasında Beyaz basında Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'ni nitelemek için kullanılan alaycı bir adlandırma. Temsilciler Sovyeti (Sovdep) ifadesinden türemedir. (ç.n.)

Köfteyi getirmek için kalktı.

Köfte gayet suluydu. Böylesine ender rastlanır. Yanında da dilim dilim patatesler, küp küp kızartılmış ekmekler.

Etten bir parça kesip üzerine hardal sürdüm ve küçük bir parça salatalıkla taçlandırdım.

– Bir yerde okumuştum, açlıktan insanın boynu şişmeye ve çürümeye başlarmış. Neden olabilir sizce bu?

– Hiçbir fikrim yok, –dedim düşmanca.

Sanki çatalın ucundaki köfte parçası kızarıp şişmiş, içinde bir şeyler kımıldıyordu.

– Mesela, siz burada afiyetle iki üç kızarmış köfte yiyebiliyorsunuz. Halbuki orada çürümüş balık kafası kaynatmaya odun bile yok.

Söylediği her şey o kadar doğruydu ki! Ama köfte de büzüştükçe büzüşmüş, kendini bırakmış ve tatsız tuzsuz bir şey haline gelmişti. İç çekerek rica ettim:

– Hesap lütfen.

Küçük bir deftere bir şeyler karaladı. Kötücül bir gülümsemeyle:

– Hesabı çıkarırken bazen eskiden nasıl lüks içinde yaşadığımızı hatırlarım. Gözlerim yaşarır. Rakamları görmez olurum.

– Hoşça kalın, –diye mırıldandım.

– Aceleyle nereye böyle?

– Mezarlığa. Gidip kendimi asacağım.

Sanki beklediği buymuş gibi:

– Evet, şimdi geriye sadece bu kaldı.

* * *

Dün yine içimde bir tazelik, bir dinçlik, seke seke sokakta yürüyordum. Sonra kendi kendime:

– Acaba bir restorana mı gitsem? Ama bir dakika! O restorana gitmeyeceğim. O şirin kızı yine görürsem, kesinkes ipin bir ucunu boynuma, diğerini Galata Köprüsü'nün korkuluklarına bağlayıp aşağı atlarım, –dedim.

Bu yüzden ıslıkla bir türkü tutturup başka bir restorana girdim. Bir de ne göreyim?! Aynı garson.

– Siz... Hem de burada? –diyebildim şaşkınlıkla.

– Evet, oturun. Restoran sahibi beni işten çıkardı, düşünebiliyor musunuz? Müşterilere nasıl davranılacağını bilmiyormuşum... Halbuki gelen herkese candan davranıyorum. Ruhumda ne varsa gizlemeden ortaya döküyorum. Ne alırsınız? Bu arada, kız kardeşim anjinden sonra bir de dizanteri oldu, düşünebiliyor musunuz? Bela üstüne bela... Oturun! Nereye gidiyorsunuz?!

XII.

Asil Kız

Benim için dünya üzerindeki en ciddi insan, arkadaşım Stepan Foliantov'dur.

Adında ve soyadında bile sarsılmaz katılıkta bir şeyler var.*

Bu yüzden, bir ilkbahar akşamı tropik bir fırtına gibi evime dalıp konuşurken her hecede ölüp ölüp dirildiğini görünce doğal olarak hayret ettim.

– Ayvayı yedim, kardeş! Beni kutlayabilirsin, âşık oldum.

Şehrin en büyük kilisesinin diyakozu saçlarını kestirip yüzünü kara mantarla kapkara boyasa, ardından kırmızı bir frak giyip bir kabarede sahneye çıksa ve Kikapu kabilesinin geleneksel danslarını sergilese Foliantov'un söylediğinden daha acayip bir etki bırakamazdı doğrusu. Haliyle ben de duyduklarıma inanamadım:

– Aklını mı kaçırdın sen?

– Evet! Ben de onu diyorum. Of, bir görsen, ne kadın ama! Küçücük elleri, ayakları, mini minicik dudakları, öyle minik, öyle...

– Hiç görünmüyorlar.

– Daha neler. Hayır, görünmesine görünüyorlar ama o

---

* Foliant, Rusçada eski, büyük boy kitap anlamına gelir. (ç.n.)

kadar minikler ki... Ya gözleri? Gözleri ise tam tersi! Kocaman! O kadar büyükler ki...

– Yüzünün tamamını kaplıyorlar.

– Ne diyorsun, anlamıyorum! Sadece kocaman gözleri var. Dehşet güzeller! Hele minik burnu...

– Al, biraz şarap iç de sakinleş. En iyisi karakterinden bahset.

– Karakteri? Adeta bir melek. Aşkı için karşılık beklememe desen... Şeytani derecede ilgisiz böyle şeylere! Bir kafeye oturduğumuzda hesabın payına düşen üçte birlik kısmını hep kendisinin ödediğini söylemem kâfidir sanırım. Tiyatroya gidiyoruz. Biletlerin üçte biri. Arabaya biniyoruz, yine öyle.

– Bir dakika. Neden üçte biri, nereden çıktı bu tuhaf kesir?

– E, kardeşi de hep bizimle beraber!

– Kimin kardeşi?

– Kimin olacak, onun! Beni de çok seviyor. Görsen, ne kadar da aydınlık bir insan! Hep üç kişi geziyoruz. Hay Allah, lafa daldım. Şimdi beni bekliyorlar.

Acayip arkadaşım Foliantov nasıl geldiyse yine aynı şekilde, fırtına gibi çıktı.

* * *

Foliantov ertesi gün üzgün bir halde tekrar uğradı.

– Beni kovdu.

– Haydaa. Neden peki?

– Aptal gibi para teklif ettim. Durumları pek iyi değil. Kardeşi de bağırdı. Gücendi. Al sana Konstantinopolis! Bir de satılık kadınların ve kadın pazarlayan erkeklerin şehri derler.

Cebinden güzeller güzeli genç kızın resmini çıkardı ve hırsla öpmeye başladı.

Arkadaşımın halini görünce içim parçalandı:

– Ver biraz da ben öpeyim.

– Al. Tanısan sen de seversin.

Sırayla uzun uzun resmi öptük, ardından gözlerimizde yaşlarla karşılıklı oturduk.

– Parayı kaba bir biçimde teklif ettin herhalde. Kesin ondan kovmuştur seni. Daha ince bir teklifle gidersen durum değişebilir.

– Nasıl yani?

– Üzerinde yüklü bir miktar yazılı bir çek ver ve de ki, "Tanrı hepimizi görüyor, neyi niçin yaptığımızı biliyor. Sana bir şey oldu diyelim, en sevdiğin insanın senden sonra yoksulluk çekmesi fikrine katlanabilir misin?" Ne kadar teklif etmiştin?

– Beş yüz lira.

– Çeke de aynen bu miktarı yaz. Sonra bir çikolata kutusuna koy. Çikolatalarla birlikte sunmak elden vermek kadar kaba görünmeyecektir.

– Ya hepten kovarsa?

– Konstantinopolis'te mi? İmkânsız.

Foliantov rüzgâr gibi fırladı.

* * *

Foliantov hızır gibi içeri daldı:

– Neler oldu neler! Gözyaşları, hıçkırıklar. "Seni paran için sevdiğimi mi sanıyorsun?! Defol!" dedi. İki saat diz çöktüm önünde. Almazsan kendimi Boğaziçi'ne atarım dedim. Dehşete düştü adeta. Tekrar ağlamaya başladı ve çeki aldı. Ama kardeşine söylemememi rica etti.

– Gördün mü, her şey yolunda demek ki.

İki gün sonra Foliantov'u ve beni çok sarsan bir gelişme yaşandı.

– Her şey tiyatroda bir başkasına bakmasıyla başladı. Kıskandım. Eve döndük. Ağzıma geleni saydım. En sonunda da beni hiç sevmediğini söyledim. Ağlamaya başladı. "Demek, seni sevmiyorum ve seninle sadece maddi sebeplerden ötürü görüşüyorum öyle mi?! O zaman bak!" dedi ve

kutudan benim uğursuz çeki çıkardı. Sonra parça parça edip ayaklarımın önüne attı.

– Ne kadın ama! Hık demiş "Budala"daki Nastasya Filippovna'nın burnundan düşmüş. Peki şimdi ne yapacaksın?

– Bir çek daha yazdım. Ne yapıp edip almasını sağlayacağım.

– Al sana Konstantinopolis! –diyerek kafamı salladım.– Bir gün karşılaşırsak ayaklarına kapanacağım.

İkimiz de hayranlıktan güneş gibi parlıyorduk. Bir odada iki güneş. Ender rastlanan bir gök olayı.

* * *

– Barıştık! –diye bağırdı Foliantov arabadan.– Zor ikna ettim. Ne karakter ama! Resmen barut fıçısı.

Pera'da bir kişi arabada, diğeri kaldırımdayken sohbet etmek çok zordur. Bu nedenle olayın ayrıntılarını tam olarak öğrenemedim.

Bir sonraki gün yeni yeni olaylar cereyan etti.

– Bu kadın bir ateş parçası, –diye bağırdı Foliantov eşikten.– Bu kez o beni kıskandı!

– Sonra?

– Sonra da ikinci çeki parça parça etti!

Artık ben de coştum:

– Üçüncüsünü ver!

* * *

O günden sonra olaylar mükerrer bir hal aldı.

Aşkı için hiçbir karşılık beklemeyen bu tuhaf kız en ufak bir hadisede arkadaşımın lanetli çekini çıkarıyor, haksız yere gücendirilmiş olmaktan veya bir kıskançlık krizi yüzünden parça parça edip ayaklarının önüne atıyordu.

Arkadaşım yine bana koştu. Uzunca bir süre yüreğimiz pare pare oturduk. Ardından iki inatçı eşek gibi bunun genç kıza bir faydasının dokunmayacağını düşünüp bir çek daha yazmaya karar verdik. Ne yapıp edip bunu da almasını sağlayacaktık.

Çok iyi hatırlıyorum. Bu yüce gönüllü mücadele tam altı kez tekrar etti. Çek altı kez yazıldı, altı kez kutudan çıkarıldı, altı kez bir kızgınlık anında arkadaşımın gözleri önünde parçalandı ve biz altı kez yüreklerimiz pare pare sessizce birbirimize sarılıp ağladık.

* * *

Bugün Foliantov hiç olmadığı kadar üzgün yanıma geldi.

– Altıncıyı da mı yırttı?

Arkadaşım hiç konuşmadan oturuyor, sinirli sinirli bastonunun sapını kemiriyordu.

– Dilini mi yuttun, konuşsana! Küçük çiçeğimiz, aydınlık güneşimiz nasıl, iyi mi?

Bunu duyan Foliantov çıldırdı. Karşısında can düşmanı varmış gibi bastonuyla divanı dövmeye başladı:

– Senin o çiçeğinin de, güneşinin de Allah belasını versin!! Eğer o kaltağı asmak isteyen olursa yağlı urgan seve seve benden!

– Bana bak, Foliantov! Sence de ileri gitmiyor musun? O ne biçim söz?!

– Hayır, hiç de ileri gitmiyorum!! Anlamıyor musun?! Hemen şimdi üç bin lira bulup vermezsem beni hapse atacaklar?!

– Ne üç bin lirasından bahsediyorsun?!

– Senin sözünü dinleyip de yazdığım, dizlerimin üstünde bu açgözlü Konstantinopolis köpeğine takdim ettiğim o çeklerdeki üç bin liradan!

– Dur dur... Gerisini sonra anlatırsın ama önce şunu söyle: Sen kıza sadece bir çek vermedin mi?

– Ne biri, ne ikisi?! Tam altı tane. Hepsi de sapasağlam.

– E, hani yırtmıştı?

– Yırttıkları sahteymiş! Yanındaki o jigolo el yazımı taklit ederek sahtelerini hazırlamış.

– Kim? Şu aydınlık insan mı?! Kardeşi yani?!

– Kardeşi mi!! Sen ne kadar benim üvey kızımsan o da o

kadar onun kardeşi! Konuşmak için yanına gittim. Karşıma o herif çıktı: "Karımı taciz etmeyi kesmezseniz İngiliz polisine giderim!" "Peki ya benim çekler?" "O sizin şahsi ticari ilişkinizdir. Beni ilgilendirmez. Satın aldığınız kostik soda veya tabaklanmış deri karşılığında altı adet çek verdiyseniz bu sizden başka kimi ilgilendirir? Çekin altında imzanız var mı, var." Nasıl, hoşuna gitti mi? Kostik soda!!! Tabaklanmış deri?!!

– İtiraf etmek gerekirse, –dedim teskin edercesine.– Bu hikâyede Konstantinopolis faktörü nerede bir türlü göremiyordum ve bu içten içe beni rahatsız ediyordu. Şimdi onun o sonsuz, sabit yüzü bir kez daha karşımda. Rahatladım diyebilirim.

– Yani?!

– Kız kız, kardeş de kardeş çıkmadığına, yırtılmış çekler aslında yırtılmadığına, aşk da aşk değil tabaklanmış deri çıktığına göre her şey yolunda demektir. İhtiyar, sıska ve zampara yankesici Konstantinopolis, seni selamlıyorum!

– Peki bizim çekler ne olacak?

– Paran var mı?

– Üç bin liraya yakın. Kalanını bir şekilde toparlarım.

– O zaman öde parayı. Demek her şeyi milimi milimine hesaplamışlar.

XIII.

Ruslar Bizans'ta

Konstantinopolis yaşamının bu parçasını asaletli bir tarih romanı biçiminde yazmak istiyorum. Bu şekilde daha renkli olacağı kesin.

* * *

1921 yazının aydınlık ve güzel bir sabahı.

Ya da hayır, akşamı.

Yazarın konuya sabahla girmesi bütün tarihi Rus romanlarının bu cümleyle başlamasından ötürüdür.

Halbuki, gündelik olayları konu edinen gerçekçi bir romanın giriş bölümünü oluşturan hadisenin cereyan ettiği vakit akşam vaktiydi.

Kont Bezuhov, kapıyı çalmadan karısının odasına girdi ve onu, arkadaşı Knez Bolkonski'nin kollarında yakaladı.

Dehşetli bir sahne yaşanıyordu. Çılgına dönen koca bağırdı:

– Saygıdeğer bayım!

– Saygıdeğer bayım mı?

– Aile ocağımın kutsiyetinin tarafınızdan zedelendiğinin farkındasınız sanırım!!

– Burada bir hanımefendi var. Rica ediyorum, sesinizi yükseltmeyin. Bağıracak ne varsa!

Beti benzi atan kont altdudağını ısırarak sessizce eldiveninin tekini çıkardı. Kneze doğru yürüdü ve eldiveni düşmanının yüzüne fırlattı.

– Bunun ne anlama geldiğini biliyorsunuz umarım?!

Knez Bolkonski soğukkanlı bir selam verdi:

– Nasıl isterseniz. Emrinizdeyim.

– Düello şahitlerim sabah onda kapınızda olacaklar.

Bir eliyle şapkasını arayan knez ağırbaşlılıkla yanıt verdi:

– İsterlerse dokuzda buyursunlar.

* * *

Taraflar kapışmanın ertesi gün düello tabancalarıyla gerçekleştirilmesi hususunda anlaşmaya vardı.

Bütün şartlar ve ayrıntıları netleştirildikten sonra kontun şahidi Albay N., knezin şahidi Süvari Subayı Rostov'a son bir soru sordu:

– Beyefendinin düello tabancaları var mı?

– Yok.

– Peki ya sizin?

– Bende ne gezer, cancağızım? Sivastopol'dan ayrılırken yanımda sadece küçük bir el çantası vardı. Düello tabancasını düşünecek hal mi vardı!

– Bende de yok. Ne yapacağız peki? Birilerinden mi ödünç alsak acaba? Baron Berg'e sorsak?

– Tam adamını buldunuz! Baron Pera'da seyyar tezgâhta kaynanadili satıyor. Düello tabancası gibi değerli bir parçayı elinde tutacağını mı sanıyorsunuz? Çoktan paraya çevirmiştir!

Her iki şahit boyunları bükük vaziyette düellocuların yanına döndü.

Solgun yüzlü Kont Bezuhov alev alev yanan gözlerle sordu:

– Ne oldu? Her şey hazır mı? Ne zaman çarpışıyoruz?

– Hiçbir şey hazır değil! Tabanca yok!

– Haydaaa! Baron Berg'de de mi yok?

– Baron Berg'de kaynanadili var. Kaynanadiliyle dövüşmek ister misiniz?!

– E, bir dükkândan alalım bari. Çok pahalı değilse elbette.

– Ekselansları, ne diyorsunuz?! Konstantinopolis dükkânlarında düello tabancası ne arar? Hangi soytarıya doğrultacaklar? Zeytin ve helva satan Rumlara mı? Rumlardan da ne Onegin olur ha! Bunlar düello yapmak yerine birbirlerinin enselerinde boza pişirmeyi, veyahut daha da basiti, son kuruşlarına kadar birbirlerini soymayı tercih ederler. Sizi temin ederim ki, Rumlar arasında ne Lenskiler bulunur, ne de Peçorinler.*

– Hay Allah! Gördün mü başımıza geleni! Sırf bu sebepten düellodan da cayılmaz ki!

– Bakın aklıma ne geldi. Eski eşyalar satan Okkazyon adında bir Rus dükkânı var. Ben bir de oraya bakayım. Belki buluruz.

* * *

– İyi günler. Nasıl yardımcı olabilirim?

– Düello tabancası var mı?

– Bizde her şey var! Halı, tablo, mücevher, pipo...

– Pipoyu ne yapayım be adam? Pipoyla ateş edilmez.

– Pardon, siz ateş etmek mi istiyorsunuz? Düello mu?

– Ben sadece şahidim.

– Anladım. Bir düşünelim. Siz oturun bir beş dakika. Şimdiden başarılar diliyorum. Tabanca buluruz size. Kaç tane lazım, iki mi?

– Yok, dört tane!! Kardeşim, kadril oynamayacağız, düello yapacağız diyorum.

– Hayır, ben o bakımdan sormadım. Belki bir tanesi işinizi görür diye.

---

* Puşkin'in *Yevgeni Onegin* ve Lermontov'un *Zamanımızın Kahramanı* romanlarına atıf. (ç.n.)

– Ne saçmalıyorsun be adam! Tek tabancayla düello mu yapılır?!

– Neden olmasın? Önce biri ateş eder. Rakibi düşmezse tabancayı verir ve sıra öbürüne geçer vesaire. Son derece ekonomik bence.

– Saçma saçma konuşmayın! Bir çifti kaç para?

– Size iki yüze bırakırım.

– Çıldırdınız mı! İki tabanca altmış lira bile etmez!

– İki yüzden aşağı hayatta olmaz. Bunlar kaliteli tabanca. Beş adamı koyun arka arkaya. Tek kurşunla beşini de devirir.

– Sizin keyfiniz olsun diye dört çift düellocu daha mı bulalım yani? Bari yüze bırakın.

– Ne yazık ki imkânsız.

* * *

– Ne oldu?!

– Adam çıldırmış! İnsanlar birbirini vurup öldürmesin diye midir nedir, bir çift tabancaya iki yüz lira istiyor. Sizde ne kadar var?

– Bakayım... Hepsini verebilirim... Kırk lira.

– Bu arada bütün masrafları neden siz üstleniyorsunuz? Rakibiniz paranın yarısını bari karşılasın!

– Şey... Bu hususta sizin yardımınıza güvensem çok mu uygunsuz kaçar acaba?

– Konstantinopolis'te uygunsuz diye bir şey yoktur! Doktor parasının da yarısını söke söke alırım ondan!

* * *

Tekerlek dönmeye başladı.

Albay N., Süvari Subayı Rostov'a gitti ve tabanca almak için Knez Bolkonski'nin payına düşen 40 lirayı ödemesini istedi. Süvari subayı kneze gitti, ne var ki, knezin üzerinden sadece 25 lira çıktı. Süvari subayı albayın yanına döndü. Albay, şansların eşit olmadığından hareketle knez hesabına doktor çağrılmasını önerdi. Sonra ikisi birlikte emanetçi

dükkânının yolunu tuttular ve dükkâncıyla pazarlığa giriştiler.

Dükkân sahibi yüz elli liraya kadar inmeyi kabul etti (mermiler hariç); şahitlerse mermiler dahil 60 liradan fazla veremeyeceklerini söylediler; anlaşma sağlanamadığı için yeni direktifleri almak üzere düellocuların yanına dönüldü; kont, Albay N.'ye tabancaları kiralamayı önerdi; albay Süvari Subayı Rostov'un yanına gitti; sonra ikisi birlikte tekrar emanetçi dükkânının yolunu tuttu; dükkân sahibi tabancaları kiralamayı kabul etti, ancak yüz elli lira depozito istiyordu; şahitler bir kez daha düellocuların yanına döndü; düelloculardan biri (kont) depozito olarak karısının broşunu vermeyi (100 lira), paranın kalanını da Knez Bolkonski'nin ödemesi kaydıyla kabul etti; süvari subayı knezin yanına gitti, ancak knezden hepi topu 15 lira çıktı; kont şahidi aracılığıyla knezin düelloyu sabote ettiğini bildirdi, knez ise buna yine şahidi aracılığıyla fakirliğin sabotaj olmadığı, kont tabancalar için kendisine borç vermeyi kabul ederse parası olduğunda borcunu ödeyeceği şeklinde bir cevap gönderdi; kont teklifi kabul etmek üzereydi ki, karısı buna şiddetle karşı çıktı: "Madem şanslar eşit değil, hayatta olmaz! Eğer seni öldürürse borcundan kurtulacak, yok sen onu öldürürsen borcu kimden tahsil edeceksin? Sizin aptal düellonuz yüzünden ben zarara giremem!" Kont itiraz etti, bu aptal bir düello değil, bir onur meselesiydi; buna karşılık kontes içmeye ayranı olmayanların onurdan bahsedemeyeceğini hatırlattı; bu sırada emanetçi dükkânının çırağı geldi: "Beyler birbirlerine ateş edecekler mi, yoksa vazgeçtiler mi? Başka müşteriler çıkabilir. Tabancaları alıyor musunuz, almıyor musunuz?" Kont çocuğa Knez Bolkonski'ye gitmesini tembih etti, kontes ise cehenneme. Çocuk şemsiyesini açtı ve yağmur altında koşar adım evinin yolunu tuttu.

Sonbahar gelmişti.

* * *

Ey, Lenskiler, Peçorinler, Oneginler ve Gruşnitskiler!

Elinizin altında kendi tabancalarınız, kendi adamlarınız, atlarınız ve arabalarınız varken tarzınızı ve asaletinizi korumak kolaydı, değil mi? "Düello mu dediniz? Hayhay! Saati ve yeri söyleyin, vuruşalım hemen." Pek saygıdeğer Lenski beyefendi, bir de emanetçi dükkânlarında dolaştığınızı, kıçınızdan ter aka aka pazarlık ettiğinizi, kim hangi masrafı üstlenecek, belirlemek için Onegin'le müzakere ettiğinizi, cebinde sadece *yüz para* olduğu için Onegin'in sizi reddettiğini düşünün. Bakalım o zaman yine "Ölecek miyim yoksa, gövdemi delip geçecek bir mermiyle?" şarkısını yine aynı rahatlıkla söyleyebilecek misiniz?* Yoksa bambaşka bir operadan mı şakıyacaksınız?

Öleceğim dedi, ölmedi,
Sadece zamanımızı yedi.**

* * *

Çok yoksullaştık, çok.

Adam gibi birbirimizi öldürmeye dahi gücümüz yetmiyor artık.

---

* Çaykovski'nin *Yevgeni Onegin* operasındaki Lenski aryasından. (ç.n.)

** Bir Rus manisinden. (ç.n.)

XIV.

Argonotlar ve Altın Post

Bu üç adam buharlı geminin Kırım kıyılarından ayrıldığı 1920 sonbaharından Konstantinopolis'e kadar hep birlikteydi. En önde kızıl sakallı, elleri sürekli göğsünün üstünde duran şişman adam, onun biraz gerisinde de diğer ikisi, bıyıklı zayıf bir esmer ve kır saçlı ufak tefek olanı. Hiç değişmeyen bu üçgen gökte uçan bir turna sürüsünü andırıyordu.

Onları üçgen diziliminin dışında sadece bir kez gördüm. Buharlının alabandasına yaslanarak dostça sıralanmış, Karadeniz'in durgun suyuna tükürüyorlardı. Su seviyesini yükseltmeleri yönünde bir görev almışlar gibi gayret içindeydiler.

Yanlarına gidip ben de alabandaya dirseklerimi dayadım. Kır saçlı olanı birden bana döndü:

– Ne haber delikanlı, işler nasıl?

– Delikanlılığımız mı kalmış! İşler berbat.

– Konstantinopolis'te ne yapmayı düşünüyorsunuz?

– Şeytan bilir. Ne olursa.

– Öyle olmaz ama, –dedi kara bıyıklı, bir öğretmen edasıyla.– Konstantinopolis kıyısında şaşkın şaşkın dolanmamak için önceden bir plan yapmak gerek. Bizim var mesela. O yüzden rahatız.

– Muhteşem bir prensip, –dedim hayranlığımı dışa vurarak.– Nedir peki planınız?

Kır saçlı çarşaf gibi düz deniz yüzeyine okkalı bir tükürük daha bağışladı. Bir yandan da dudaklarının gözden uzaklaşan marifetini takip ediyordu. Büzülmüş dudaklarının arasından canlı bir ifadeyle:

– Ben gazete çıkaracağım, –dedi.

– Gerçekten mi? Peki nerede?

– Ne demek nerede? Konstantinopolis'te tabii ki. Hem sabah, hem de akşam gazetesini anında kapıp götüreceğim. Pazara hâkim olmak için bu şart. Konstantinopolis'in dibi altın.*

– Bir dibinin olduğu kesin de, altın kısmından biraz şüpheliyim ben.

Kara bıyıklı karıştı:

– Merak etmeyin. Altın dipte saçılmış vaziyette. Sadece çıkarmasını bilmek gerek. Benim planım daha mütevazı.

Üçgenin iki kenarı diğerine arka çıktı:

– Evet, onun planı daha mütevazı.

– Siz de dergi mi çıkaracaksınız?

– Dergi filan boş iş. Hayır, benim aklımda daha taze bir fikir var. Yalnız diğer yolculara sakın söylemeyin. Çalmaya kalkarlar.

Sırrın benimle birlikte mezara gideceği üzerine yemin ettim.

– Ben Konstantinopolis'te bir Rus restoranı açacağım.

– Hım... İşin doğrusu, hiç Konstantinopolis'te bulunmadım, ancak bana kalırsa şehirde bu konuda bazı adımlar çoktan atılmış durumda.

– Şeytan götürsün hepsini! O aptallar ne anlar? Hayır, benim restoranda her şey başka türlü: Macarlardan kurulu bir orkestra, halis Fransız şef garson, kapıcılar İsviçre'den ve ellerinde baltalı kargılar, bütün hizmetlilerse zenci!

– Ve siz buna Rus restoranı diyorsunuz.

– Neden olmasın? Mutfak Rus mutfağı değil mi?! Laha-

---

* "Taşı toprağı" manasında Rusça deyim. (ç.n.)

na çorbası, etli börek, kızarmış domuz. Bütün Türkiye'ye ün salacağım.

– Ama bu iş için çok para gerekmez mi?

– Biliyorum! On bin lira. Ama en kolay kısmı bu. Aptal ve zengin bir Rum'u kafaladım mı, gerisi kolay.

O ana kadar sessizce konuşulanları dinleyen sakallı bir kahkaha patlattı ve ardından deniz yüzeyine şatafatlı bir tükürük yolladı. Dostça omzuma vurarak şöyle dedi:

– Hesap kitap, yatırım, iş kurmaca... bunlar sıkıcı şeyler. En güzel plan benimki. Ne yapacağım orada, biliyor musunuz?

– Sadece Tanrı bilir.

– Aynen. Hiçbir şey yapmayacağım. Kollarımı kavuşturup oturmaktan başka yani. Yanımda döviz getiriyorum. Akıllıca, ha?

– Fevkalade.

– Evet ya. Konstantinopolis denen aşüfte, Nikanor Sırtsov'un kim olduğunu öğrenecek! Yemin ediyorum, göreceksiniz, parmağımı oynatırsam ne olayım. Kollarımı kavuşturup oturacağım. Bugüne kadar çalıştığım yeter. Artık sadece şampanya dolduracağım. Beni görmek istersen en iyi oteli bul ve Nikanor Sırtsov'u sor. Kesin orada olurum! Belki Vaska'nın gazetesinde de hakkımda bir şeyler çıkar, okursun: "Nikanor Gavrilov Sırtsov içki içmek ve meze atıştırmak için akrabalarını, dostlarını arıyor." Gideceğimiz tek meyhane elbette Petka'nınki olacak. Hoplasın dursun Macarlarla zenciler. Arkadaşımızı desteklememiz lazım, değil mi! He he! *Hay jive Ukrayna*!*

Turna üçgeni alabandadan ayrıldı ve tüylü işkembesini doldurmak için kanat çırparak geminin ambarına yöneldi.

* * *

Bütün bu göç hadisesinin bir şekilde yatıştığı ve benim de yerleşme işlerini tamamladığım dönemde turna üçgeninden kimseye rastlamadım.

---

* (Ukr.) "Yaşasın Ukrayna!" (ç.n.)

Ancak bir gün gürültülü bir restoranın bir köşesinde kendi halimde akşam yemeğimi yediğim sırada turna sürüsünün başı, Nikanor Sırtsov uçarak yanıma geldi.

– Arkadaş! Sana şampanya dolduracağımı söylemiştim. Hadi, yazıhaneme gidelim. İçeride öyle Çingeneler var ki, parmaklarını yersin. Bir şarkı söylüyorlar, bir şarkı söylüyorlar. Dinlerken ya babanın mezarına koşasın gelir, ya birilerinin façasını al aşağı edesin. Çok asaletli insanlar, çok!

Nikanor Sırtsov koca gövdesini bana borda etti. Uzun süren bir mücadelenin ardından galip gelerek beni yedeğine aldı ve "yazıhanesine" götürdü. Yazıhane dediği yer sigara dumanından göz gözü görmeyen, buz gibi, tıka basa dolu bir odaydı. İnsanların ellerinde gitarlar, omuzlarında rengi atmış kuntuşlar*, yüzlerinde ise geçmek bilmez bir sıkıntı ifadesi vardı.

Sırtsov poz keserek bağırdı:

– Kardeşim! Seni seviyorum. Ama niye sevdiğimi kendim de bilmiyorum. Sen iyi birisin, Allah'ın cezası! Yeminle söylüyorum, içkiye ikinci binliğimi harcıyorum şu anda!.. Hey, at hırsızları! "Duvarın Ardında İki Gitar"ı çalın bana!

Sırtsov şarkı söyledi, aralarda hüngür hüngür ağladı, acıkıp susayanlara şampanya ve lira dağıtarak tekrar dans etti.

– İşte kardeşim, –diye bağırdı tuhaf bir dansın ortasında kararsız adımları birbirine dolanırken.– Ben buna kollarımı kavuşturup yaşamak derim! İşte gerçek yaşam bu! Oy, yak bakalım ortalığı, yak yak yak!..

Çingeneler Nikanor'un son çağrısını pek bir isteksizce karşıladılar. Ortalığı yakmaktansa kadeh tokuşturmayı, esneyerek birbirlerine göz kırpmayı ve birbirlerini dirseklemeyi tercih ettiler. Üstelik Sırtsov'un kendisi de tam olarak neyin yakılması gerektiğini söyleyemiyordu. Dans eden Nikanor'u durdurmaya çalıştım:

– Dur biraz. Dur da anlat bakalım, arkadaşlarından ne haber? Restoranı açtılar mı, gazete çıkardılar mı?

---

* Doğu Avrupa halklarına özgü bir tür kaftan. (ç.n.)

– Şeytan bilir. Sekiz gündür eve gitmiyorum. Gazeteyi ne yapayım? Burnuma mı koyayım?

* * *

Bir akşam Petit Champs civarında yürüyordum.

Meşhur Georgi Karpıç restoranının yanından geçerken dehşetli bir çığlık duydum:

– Gazete! Gazete! *Presse du Soir*![*] Beyefendi, gazete almaz mısınız?

Kafamı kaldırıp bakınca bağıran şahsın turna üçgenindeki yayıncı olduğunu gördüm.

Anlaşılan bütün yayıncılık faaliyeti gürültü yaymakla sınırlı kalmış, tümden pek de zor bir iş sayılamayacak olan gazete satma işine girmişti.

– Hayırdır, başkasının gazetesini mi satıyorsunuz? Sizinki ne oldu peki?

– O iş biraz vakit alacak, –dedi geveleyerek.– Birkaç ay daha. İzin almak çok zor!

– Arkadaşınızdan ne haber? Nasıl gidiyor restoran işleri?

– Kendi gözlerinizle görmek isterseniz şu köşenin ardındaki ikinci bina. Tabelayı fark edersiniz zaten. Ziyaret edin, sevinecektir.

Tarif edilen adrese doğru giderken– Şükürler olsun, –dedim kendi kendime.– En azından biri başarmış!

Üçüncü ahbap gerçekten de beni gördüğüne sevindi.

Yanıma yanaştı, elindeki bezle masayı sildi ve menüyü uzattı:

– Bu ne hoş bir sürpriz! Ne emredersiniz? Votka, meze, sıcak yemek veya bir fincan kahve?

– Mekâna ortak mısınız? Aradığınız o bol paralı aptal Rum'u buldunuz mu nihayet?

---

* Rus sığınmacıların 1920-1925 yılları arasında İstanbul'da Rusça ve Fransızca çıkardığı günlük gazete. "Bir Safdilin Hatıra Defteri"ni oluşturan felyetonlar 1920-1921 yıllarında ilk kez bu gazetede yayımlandı. (ç.n.)

– Hayır, doğrusunu söylemek gerekirse o aradığı aptalı buldu, yani beni. Şimdilik garsonluk yapıyorum. Gerçekten de çok parası var. Ama bu beni ilgilendirmiyor artık.

– Macarlarla zenciler yok mu?

Pencereye döndü ve elindeki bezle buğulanan camı silmeye koyuldu.

– Kapıcınızın elinde baltalı kargıyı da göremedim. Sadece ayağında yırtık pırtık bir ayakkabı vardı.

– Geçin dalganızı. Şarap ister misiniz? Şarabımız güzeldir.

. . . . . .

Çok zorlu bir ayı daha geride bıraktık.

O boş Rum restoranının yanından geçerken bazen duvarın dibinde koltuğunun altında beziyle, bir zamanlar Macarlar, zenciler, kapıcılar ve baltalı kargılarla kurulması planlanan işin fikir babasını görüyordum.

Yayıncı da sokağın köşesinde eskisi gibi gürültü yaymaya devam ediyordu:

– *Presse du Soir!*

Dün, durup bir gazete aldım. Alırken de yine saf saf sordum:

– Sizin gazete ne durumda?

– Yakında alıyorum izni.

– Ahbabınız Nikanor Sırtsov? Kollarını kavuşturup oturuyor mu eskisi gibi?

– Kavuşturmasına kavuşturuyor ama oturmuyor, yatıyor. Tifo ya da ona benzer bir şeyden öldü. Bütün parasını Çingenelere ve daha bir sürü saçma şeye harcadı! Bana da beş kuruş borç taktı! Sanki bende çok para varmış gibi. Al sana "kollarını kavuşturmak!" Ne çok aptal var dünyada!

Yediği koca koca taştan yumruklarla yanakları ezilip sertleşen ihtiyar bir boksör misali taş gibi kımıltısızdı yüzü konuşurken.

Yaman boksör şu Konstantinopolis! İnsanı ne hale getiriyor!

XV.

Bozulmuş Karınca Yuvası

Sığınmacı yurdunda geçen konuşma:

– İyi günler. Bir dakikanızı rica edecektim. Sizde Rusya İmparatorluğu'nun haritası var mı?

– İşte, şu duvarda.

– Harika, çok teşekkürler. Peki haritanın üzerindeki bu küçük bayraklar da neyin nesi? Ha? Cephe çizgisini işaretlemek için fazla dağınık gibiler.

– Akrabalarım.

– Demek akrabalarınız dikti bayrakları?

– Ne akrabası kardeşim! Ben diktim.

– Akrabalarınızı eğlendirmek için o zaman?

– Eğlencenin canı cehenneme! Kendim için.

– O halde onları eğitmek için?

– Tüküreyim eğitime!

– E, ne alakası var akrabalarla?

– Yekaterinoslav'daki bayrağı çekin. Ne yazıyor?

– Alyoşa yazıyor.

– Hah! Alyoşa benim kardeşim. Yekaterinoslav'dan çıkamadı. Orada hâlâ.

– Özür dileyerek soruyorum, aileniz nerede?

– İşte, haritaya göre takip edin. Çıkış noktası burası: St.

Petersburg. Hasta kız kardeşim burada kaldı. Zavallıcık, prodkomda* çalışıyor. Moskova. Amcamı buradan geçerken kaybettik. Bakın bayrakta ne yazıyor?

– Amca yazıyor.

– Aynen. Sonra Kursk. Karımı burada tutukladılar. İki funt sucuk bulundurduğu için. Yasakmış. Alıp götürdüler. Ayrılmak zorunda kaldık. Trene anca yetiştim. Çünkü çocuklar trendeydi. Şimdi çocukları arayın. Grigoryevka İstasyonu: Lusya. Buldunuz mu? Hah. İzdiham sırasında kayboldu. Koka'yla birlikte yola devam ettik. Orehovo İstasyonu. Mahnocular saldırdı. Yine izdiham. Kalabalık kırılmış bir kapıyla birlikte Koka'yı da perona doğru sürükledi. Üç gün aradım. Koka kayboldu. Ne yazıyor Orehovo bayrağının üzerinde?

– "Koka kırılmış kapının üstünde" yazan bir bayrak var.

– Doğru bayrak. Şimdi de kardeşim Sergey'in ailesi. Kaçışın başladığı yer Pskov. Şarapnel gibi dört bir yana dağıldılar. Tek bacaklı felçli dedemiz Pskov'da, Grisya ve Senya Matveyevka'da. Baldızı Dobronravovka'da. Motya Teyze Dvinsk'te. Sergey'in kendi ise Kovno'da. Yeğeni Minsk ile Şavli arasında bir yerde. O yüzden bayrağı tarafsız bölgeye koydum. Şimdi de Rostov tarafındaki bayrak yığınına bakalım. Volodya dayının ailesi. Sibirya yönünde ilerleyen ince çizgi ise kız kardeşim Lika'nın ailesi. Volga boyunda kümelenen bayraklar da... Hay Allah, ne büyük kabalık! Hep kendi akrabalarımdan bahsettim. Sizinkiler ne durumda, biraz da siz anlatın.

– Anlatacak pek bir şey yok aslında. Benden başka dokuz kişi daha var.

– Tanrı'ya şükür hepsi birlikte ama, değil mi?

– Öyle mi dersiniz? Şu anda Moskova'da Novodeviçi Mezarlığı'nda yan yana yatıyorlar.

---

* (Rus.) "Tedarik komitesi". Ekim Devrimi'nden sonra şehirlerde Bolşeviklerin kontrolü altında kurulan, her türlü gıda ürününe el konulması ve dağıtımından sorumlu komite. (ç.n.)

XVI.

Kavimler Göçü

Sokakta yürürken aktör arkadaşım damdan düşer gibi üstüme atladı. Aslında üçüncü kattan atılmış da tam üstüme düşmüş gibi desem daha doğru.

– Aman! –diye bağırdım korkmuş bir halde.– Kaburgalarımı kırıyordunuz neredeyse!

– Özür dilerim, fark etmedim. Biraz dalmışım da.

– Hayat pahalılığını düşünüyordunuz herhalde.

– Evet. *İnk stü grçekten çk phalı-ta.*

– Efendim?..

– *İnk* diyorum. *Stü* diyorum, gerçekten *çk phalı-ta.*

– Nedir bu, bir tür argo mu?

– Bulgarca. Bulgarca öğreniyorum da.

– Ne sebeple?

– Slav topraklarına gideceğim.

– Ne sebeple?

– Şarkı söylemek için. Ben şarkıcıyım ne de olsa. Orada şarkı söyleyeceğim.

– Ne sebeple?

– Para kazanmak için. Aktörler orada iyi kazanıyormuş. Şu Bulgarlar harika bir millet doğrusu!

Başka bir aktör muhatabımın yanına geldi. Selamlaştılar:

– *Jivio!*

– *Nazdar!**

– *Ykında gdiyr myuz?*

– *Blgar vzesi alr almz-ta.*

– Siz de mi gidiyorsunuz?

– Elbette. Zvonski, Krinski, Brutov, Krutov, Vesenyev ve Perepentyev, herkes gidiyor.

– Pardon, sizi anlıyorum. Balalayka çalıyorsunuz. Müziğin dili evrenseldir. Ama Brutov ve Krutov? Onlar drama oyuncusu, onlar ne yapacak?

– Drama oynayacaklar.

– İyi de Bulgarlar Rusça anlamaz ki!

– Anlarlar. Piyeslerden birkaç sesli harfi atıp her kelimeye "ta" eklediler mi tamamdır. Al sana Bulgarca. Yönetmen yardımcısı şu anda bu işle meşgul. Aktörler de memnun. Ezberleri kısalıyor. *Hrika-ta*, değil mi?

– *Fvklade,* –diyerek gülümsedim.

– Gördünüz mü, siz de hemen kaptınız. Çabucak. Çok sempatik bir dil. Siz ne zaman gidiyorsunuz?

– Öyle bir niyetim yok.

– Gerçekten mi?! İlk kez Slav topraklarına gitmeyen birini görüyorum!

– İyi de ben orada ne yapacağım?

– Yazacaksınız elbette. Bir öykü yazdınız diyelim. Hemen sesli harfleri atıp gazetenin yolunu tutacaksınız. Generalimiz, marş marş!**

– Saçmalık! Aptalca bir *fkir-ta*!

– Hiç de bile. Slav topraklarında *ifraz olan sürüyle kâğıt* var.

– Ne var, ne var?

– *İfraz olan sürüyle kâğıt var*, diyorum. Rusçası, "Bir sürü gazete çıkıyor." Tiyatroya ise pozorişe*** diyorlar.

---

* (Sırp.) "Yaşasın!" ve (Çek.) "Merhaba!" (ç.n.)

** Doksan Üç Harbi'nden sonra Bulgaristan'da Rus ordusunun komutanlarından Nikolay Stoletov'a yazılmış bir şarkı. (ç.n.)

*** Doğrusu "pozorişte". Bulgarca "tiyatro". "Pozorişe" ise Rusçada "büyük ayıp", "rezalet" anlamına gelir.

– Ne güzel işte. Siz gidiyorsunuz.

– Sadece ben değil, Gromki, Samıkin, Zuyev, Zavoruyev, herkes gidiyor.

– Zavoruyev de mi? İyi de o aktör bile değil!

– Ama çok iyi mantar çalıyor. Dişlerinin arasına sıkıştırıp parmaklarıyla yanaklarına vurarak her türlü melodiyi çıkarabiliyor.

– Hım... Evet... Slavcada tiyatroya neden pozorişe dediklerini şimdi daha iyi anlıyorum.

– Samıkin de aslında jokey, ama onu da ünlü bir Slav okçusu diye götüreceğiz.

– Bol bol hedefi tutturur umarım.

Senya Grızunkov yanımıza geldi. Başkasının yardımı olmadan Kadıköy'e bile gidemeyecek kadar aptal bir insandı. Selam verdi:

– *Zdrav budi.** Beni kutlayın, kardeşlerim! Sevin, İşaya.** Pasaportumu aldım, Kilise Slavcası topraklarına gidiyorum!

–Seniçka, –dedim.– Kilise Slavcası topraklarına nasıl gideceksin? Haliyle orada bir sürü kilise olacaktır.

– Ee?

– Bu Kilise Slavcası ile kardeşinizi*** döverler kilisede.

– Kardeşim gelmiyor. Sovdepiya'da kaldı. Maniçka Ovsovaya ile birlikte gidiyoruz. Evvelsi gün dört buçukta birden sesi açıldı. Tam bir Nejdanova.**** Birlikte Çingene romansları söyleyeceğiz. Ben, o, bir de teyzesi. Muhteşem bir üçlü, değil mi?

* * *

Eve döndüğümde Bulgaristan haritasına baktım ve kalbim sıkıştı:

– Ne kadar da küçük bir *ülke-ta*.

---

* (Eski Rus.) "Merhaba!" (ç.n.)

** Ortodoks ilahiler kitabı irmologionda yer alan bir ilahi. (ç.n.)

*** "Sizi" anlamında Rusça bir söyleyiş biçimi. (ç.n.)

**** Antonina Nejdanova (1873-1950). Rus-Sovyet opera sanatçısı. (ç.n.)

Sonra biraz sakinleştim:

– Ülke küçük, ama yüreği büyük. Ruhu misafirperver.

Bulgaristan'ın imkânları elverdiğince Gromıkin ve Samıkin'i, Zuyev ve Zavoruyev'i ısıttığını buradan görebiliyorum.

XVII.

Rus Yazarının Trajedisi

Sık sık soruyorlar:

– Sayın Safdil! Konstantinopolis'te ne işiniz var? Neden Paris'e gitmiyorsunuz?

– Korkuyorum, –diye fısıldıyorum ürkekçe.

– Amma yaptınız. Korkacak ne var bunda?

– Ben yazarım. Bu yüzden kendi toprağımdan kopmaktan korkuyorum. Anadilimle olan bağlantıyı kaybetmekten korkuyorum.

– İyi de Konstantinopolis nereden sizin toprağınız oluyormuş?

– Biraz düşünürseniz kendi toprağımla Konstantinopolis toprağı arasında hiçbir fark olmadığını görürsünüz. Otomobilin yanından geçerken şoför "Beyefendi, buyurun!" diye bağırır. Çiçekçi, "Çiçek almaz mısınız? Bakın ne güzel kokuyorlar!" der. Hemen yan tarafta "Leziz ponçik! Leziz ponçik!" Restorana girersin, kapıcılarla Dostoyevski hakkında konuşursun. Kafeşantana gidersin, kulaklarına tanıdık ezgiler çalınır:

"Matryoha, bırak artık naz yapmayı,
Gel seninle tango yapalım."

– Halis kara topraklı Rus şehridir Konstantinopolis!

– Paris'te Rusçayı unutacağınızı düşünüyorsunuz anladığım kadarıyla.

Hüzünle gülümsedim:

– Bunun pek çok örneği var.

– Mesela?

Hiç nazlanmadan ve lafı dolandırmadan bildiğim hüzünlü bir hikâyeyi anlatmaya başladım.

R u s y a z a r ı ü z e r i n e

Rus gemisi Kırım kıyılarını terk ederek yabancı ülkelere doğru yola çıktı.

Rus yazarı ve yanında karısı alabandaya yaslanmış. Yazar kendi kendine sessizce konuşmakta:

– Elveda, paramparça olmuş zavallı yurdum! Geçici bir süre için seni terk ediyorum. Eyfel Kulesi, Notre Dame ve İtalyan Bulvarı ufukta göründü bile. Ancak sen, iyi kalpli, ihtiyar, sevgili Rusyam, bir türlü gözlerimin önünden gitmiyorsun! Gurbette hep senin o küçücük kiliselerini, yeşil manastırlarını hatırlayacağım. Hep seni hatırlayacağım, güzeller güzeli soğuk St. Petersburg, seni ve sokaklarını, evlerini, Konyuşnaya Sokağı'nda üvez likörü içip yanında ağzı açık börek yediğimiz Medved restoranını. Aklıma öyle bir kazıdım ki seni, asla silinmeyeceksin. Ah benim beceriksiz, gülünç ve bir o kadar sevgili Rusyam!

Yazarın içli sözlerinden etkilenen karısı ağlıyordu.

* * *

Aradan bir yıl geçti.

Rus yazarının artık Grenelle Bulvarı'nda bir dairesi, Marbeuf Sokağı'nda da bir işi vardı. Taksi şoförlerinin çoğuyla ahbaptı. Her karşılamada eski dostlar gibi selamlaşıyorlardı. En sevdiği kafe Pigalle'de, en sevdiği meyhane St. Michel'deydi. Burada tavşan eti güveciyle birlikte Ordinaire içmeye bayılırdı.

Bir gün yine tavşan ve Ordinaire sefasıyla geçen bir akşamın ardından evine geldi. Çalışma masasına oturdu ve düşündü. Başını geriye attı ve pek sevgili memleketi hakkında bir hikâye yazmaya karar verdi.

Karısı merakla sordu:

– Ne yapmak niyetindesin?

– Hikâye yazmak.

– Ne hakkında?

– Rusya.

– Neee?

– Hay Allah! Sağır mısın? Rusya dedim ya!!!

– *Calmez-vous, je vous en prie.** Sen Rusya hakkında ne yazabilirsin ki?

– Pek çok şey! Bak mesela: "St. Petersburg'da, sadece bu şehre özgü hüzünlü ve bezgin bir yağmur yağıyordu. Uzun boylu genç adam hızlı adımlarla günün bu vakti ıssız olan Deribasovskaya Sokağı'ndaki..."

– Dur orada! St. Petersburg'da böyle bir sokak var mı?

– Bilmiyorum ama kelime kulağa tanıdık geliyor. Neyse, garanti olsun diye Nevski Bulvarı diyeceğim! Nerede kalmıştık... "Uzun boylu genç adam Nevski Bulvarı'nı adımlıyordu. Sonra Konyuşnaya'ya saptı ve ellerini ovuşturarak Medved'e girdi. Baş garson bir yandan menüyü uzatırken sordu:– Hava soğuk, değil mi, mösyö? – *Mais oui,*** diye itiraz etti genç adam, – Ben zayıf organizmalı, büyük bir donangacım."

– Baksana, –diye araya girdi karısı çekinerek.– "Donangaç" diye bir kelimenin olduğundan emin misin?

– Elbette! Donmaya meyilli insana "donangaç" denir. Devam ediyorum. – "Sizden çok rica ediyorum, bana bir ağzı açık burek, *poisson bien frais**** ve bir kadeh de küvez likörü lütfen."

– Küvez likörü de neyin nesi?

– Şey işte... *du* votka.

– Bence sen başka bir şeyle karıştırdın.

– Öyle mi düşünüyorsun? Hım! Gerçekten de zormuş Rusça yazması!

---

* (Fr.) "Sakinleşin, rica ediyorum." (ç.n.)

** (Fr.) "Evet, ne demezsin." (ç.n.)

*** (Fr.) "Çok taze balık." (ç.n.)

Yazar kalemini kemirmeye başladı
Ve sabaha kadar kemirdi.

* * *

Aradan bir yıl daha geçti. Yazar kilo aldı, şişmanladı, kendine bir *auto* edindi. Çalıştığı akşam gazetesi gerçekten de *cette célèbre russe*'e* iyi para ödüyordu.

Bir gün yine bir restorandan eve dönüyordu. Restoranda orkestra nereden estiyse "Tanrım, Çarı koru!" marşını çalmıştı. Bu tanıdık melodi, Rusya hakkında bir yığın düşünceyi tekrar anımsattı.

– *O, notre pauvre Russie*!** –diye aklından geçirdi hüzünle.– Eve gelmek zamanı, bir şeyler ben yazmak kutsal anamız Rusya hakkında.

Geldi. Oturdu. Yazdı:

"Yağmur büyüktü. Hava, nasıl derler, *veritable peterburgien.**** Genç bir beyefendi sokağın birinde yürür. Sokağın adı Kreşiyatik. Canı çok *manger***** ister. Konyuşnaya'ya sap. Medved'e otur, *restorana* git. De ki, *garçon, une tasse****** *de* küvez. Bir de zastegayçik *avec******* kulaklı tabak."

* * *

Bitirdim.

Muhatabım anlattığım hikâyenin ağırlığı altında oturduğu yere çöktü kaldı.

Tam bu sırada üstü başı yırtık pırtık, kırmızı fesli bir beyefendi yanımıza yanaştı. Hırıltılı bir sesle:

– Beyler, bir kalem sigara bulunur mu?

– Evet, –dedi muhatabım gülümseyerek.– Siz Rus şehrini kolay kolay terk edemezsiniz!

---

* (Fr.) "Bu ünlü Rus." (ç.n.)

** (Fr.) "Zavallı Rusyamız." (ç.n.)

*** (Fr.) "Tam Petersburg'a özgü." (ç.n.)

**** (Fr.) Yemek. (ç.n.)

***** (Fr.) "Garson, bir bardak." (ç.n.)

****** (Fr.) İle. (ç.n.)

XVIII.

Tanrıların Dili

Aksi suratlı küçük kirli bir Rum kadınının işsiz arkadaşıma kiraladığı küçük kirli oda.

Arkadaşım içinde bulunduğu durumun umutsuzluğunu kabul etmeyecek kadar gururlu biriydi. Ancak bugün yanına uğradığımda bütün alametler bu umutsuzluğun altını çiziyordu: Elde yıkanmış, Venizelos portresinin üzerinde kurumaya bırakılan bir gömlek, bir tabakta bir kısmı yenmiş, kalanı akşam yemeği için ayrılmış iğrenç görünümlü kızarmış ciğer ve bir parça *simit*, is kaplı kirli bir gaz ocağı, üstünde de içinde ne idüğü belirsiz donmuş bir bulamaç bulunan bir tencere.

Odanın sakini okuduğu kitaba o kadar dalmıştı ki, gelişimi fark etmedi bile.

– Kukumav kuşu gibi ne oturuyorsun öyle? Burnunu da gömmüşsün kitaba! Kapat kitabı, hadi sandal gezintisine gidelim. Dışarıda muhteşem bir hava var!

Arkadaşım ağırlaşmış kafasını kaldırdı, boş gözlerle bana baktı ve tekrar bakışlarını kalın kitaba dikti.

– Nedir bu hal?

– Bugün olmaz. Kitap okuyorum.

– Amma da önemli iş! Kitap okuyormuş! Nedir o, büyük bir düşünürün günlüğü filan mı?

– Ondan da yukarı! Görüyorsun, gözlerimi ayıramıyorum bir türlü.

– Edgar Allan Poe'nun bir poeması mı yoksa?

– Poe'nu da al, defol git başımdan!

– Gaston Leroux'nun çılgın bir fantezisi mi?

– Açıkçası adını bilmiyorum. İlk sayfaları kopmuş. Bir gazeteci arkadaş verdi.

– Nasıl başlıyor peki?

– Şöyle: "...aslında pazar tezgâhlarında kaliteli, besili piliç ender bulunur. Kaliteli piliç tüketmek istiyorsanız, tavukları canlı satın almalısınız. Aldığınız tavukları iki hafta kadar evde sütte kaynatılmış karabuğdayla besleyin. Koşmamaları için sıkışık bir yerde tutun. Bu kadarı bana yetmez, kendimi dillere destan piliçlerle şımartmak istiyorum diyorsanız (arkadaşımın sesi tam burada titredi) tavukları sütte kaynatılmış pirinçle besleyin. O zaman piliçler çok ama çok lezzetli olur. Bembeyaz, yumuşacık, ağızda eriyen et ve yumuşacık kemikler. Öte yandan, sütlü pirinçten müteşekkil bir besi ucuza çıkmayacak, 3-4 ruble civarında bir yekûne mal olacaktır."

Ağzımın suyuna sahip olmaya çalışırken sabırsızca bağırdım:

– Yahu, bu bildiğin yemek kitabı!

– Bildiğin mi?! Hayır kardeşim, bildiğin bir kitap değil bu! Dinle: "Sülün tedariki asıl (Vologda ve Astrahan sülünlerini kastediyoruz) kışın yağan kardan sonra yolların iyice oturmasıyla başlar. En iyi Sibirya sülünleri çamfıstığıyla beslenenlerdir. Av eti seçerken temiz ve saçma deliklerinin az olmasına dikkat edilmelidir. Bu husus yağlı kuşların pişirilmesi sırasında bütün yağın bu deliklerden akıp gitmemesi, böylece etin kuruyup lezzetini yitirmemesi için çok önemlidir. Kaliteli bir sülün beyaz ve tombul olmalıdır, yani etli. Kokusu hoş bir reçine kokusunu andırmalıdır."

– Gidiyor muyuz, gitmiyor muyuz? –diye sordum. Ardından da kurnazca gülümseyip ekledim:

– Mariya Grigoryevna da geliyor.

– Mariya Grigoryevna mı? Tamam. Ama önce şunu bir dinle: "Bazen en tecrübeli olanlar bile balık seçiminde hataya düşer. Diyelim ki, balıkçı sepetinin veya teknenin içinde iki tane mersinbalığı yüzüyor olsun. Boyları, daha doğrusu, ölçüleri aynı ve her ikisi de şişman, her ikisinin de karnı sarı, her ikisi de yumurtasız, yani her ikisi de lezzetli. Balıkçıdan balıkların karnını kuyruğa doğru hafifçe yarmasını isteyin. Her ikisini de kestik. İkisi de sapsarı yağ dolu, yağları koyu altın renginde. Başka ne yapmak gerek? Hangisini seçeceğimizi nasıl anlayacağız? Sofraya oturduğumuzda mersinbalıklarından birinin tadı harika, eti yumuşak ve ağızda erirken, diğeri sıradan, yavan ve kapkara olacak. Üstelik aslında yağsız olduğunu, bütün yağını içinde kaynadığı tencerede bıraktığını, kaynarken karardığını göreceğiz. Peki neden? Çünkü mersinbalıklarının biri Oka, diğeri Volga nehrinden de ondan!!"

Yutkundum ve düşüncelere daldım:

– Evet, ilginç.

– Gördün mü! Peki sen buzağıları nasıl beslerler, suyunu nasıl verirler biliyor musun?

– Bunu bilmeyecek ne var, koyarlar önüne suyu, o da içer.

– Sen öyle san. Dinle: "Asıl önemli olan buzağının sütle beslenmesi değil, besi için hangi buzağının seçileceği meselesidir, ki Troitskili hayvan yetiştiricilerinin de sırrı burada yatar. Besiye çekilecek buzağının alçak aşıklı olmasına dikkat edilmelidir. Gözakının beyazlığı ve dudaklarının içi de kontrol edilmelidir. Besi için seçilen buzağı fazla hareket etmemelidir. Bu yüzden ahır, hayvanın dönmesine, yatmasına ve kalkmasına yetecek kadar geniş, ama sıçramasına ve oynamasına imkân vermeyecek kadar dar olmalıdır. Zeminde saman dahil hiçbir şey bulunmamalıdır. Yoksa buzağı samanı yer ve bütün emekler boşa gider. Ahır kuru olmalı, bu yüzden zemin eğimli, delikli ve temiz olmalıdır. Eğer süte bir damla bile su karışırsa veya un eklenirse hayvandan elde

edilecek et kırmızı ve sert olur. Buzağının dört beş haftadan daha az bir sürede sütle beslenmesi tercih edilmez. Kaliteli buzağılar üç, hatta dört ay besiye çekilebilir. Elbette bu durumda tek bir inekten elde edilen süt yeterli gelmeyecektir. Bazen iki, üç, beş, hatta daha da fazla sayıda inekten alınan sütle beslendikleri vakıadır."

Artık kızmaya başlıyordum:

– Söylesene nereye varmak istiyorsun?

– Hiç bir yere! –dedi muzafferane bir edayla.

– Mariya Grigoryevna iki kere seni sordu. Bugün apayrı bir güzellik vardı üstünde. Bluzunun kolları transparandı. Hele elleri... Ah o bembeyaz, toplu eller, dirseklerdeki gamzeler... Göğsü ise...

– Peki bu nasıl: "Maslenitsa* öncesinde başkente ve hatta neredeyse ülkemizin bütün şehirlerine büyük miktarda tane havyar gelir. Kaliteli tane havyarın fiyatı her zaman sevenlerini üzecek kadar yüksektir (funtu 4-4,5 ruble). Tane havyarın üstünlükleri şunlardır: Az tuzlu olması, tanelerin kolayca birbirinden ayrılabilmesi, bütün ve dayanıklı olması, pörsümüş olmaması. Mersin morinasından çıkarılan havyar daha büyük taneli ve daha beyazdır. Sıradan mersinin havyarı ise daha küçük taneli ve sarımtıraktır. Ancak hangisinin daha iyi olduğunu söylemesi zordur. En kaliteli tane havyar balıkçı sepetiyle yakalanmış, eziyet içinde beklemiş balıktan elde edilen sepet havyarı değil, suda zıpkınla avlanmış balıktan elde edilen zıpkın havyarıdır." Ha-ha! Eskiden insanlar nasıl yaşarmış görüyor musun? Eziyet edilmiş balıktan çıkan havyarı yemezlermiş!

– Dinle. Dışarıda mükemmel bir hava var. Deniz çarşaf gibi. Hadi kalk, gidelim. Mehtap, sahilden gelen müzik sesleri, sandala vuran dalgaların hışırtısı... Mariya Grigoryevna gizemli bakışlarla seni süzüyor. Biçimli ayakları hışırdayan eteğinin altından şımarıkça kendini gösteriyor.

---

* Paskalya'dan önceki hafta. Rusya'da bayram olarak kutlanır. (ç.n.)

– Ya bu: "Monglace usulü makarna. Pişirilmiş ve yağlanmış makarnaya rendelenmiş parmesan ve İsviçre peyniri, küp halinde doğranıp pişirilmiş tavuk file, kaz ciğeri, önceden yağda kızartılmış trüf ve kültür mantarı ilave edilir. Ardından bir çorba kaşığı beyaz sos eklenir, karıştırılır ve servis edilir." Nasıl?

– Evet, –dedim iç çekerek.– Gerçekten de lezzetli bir şeye benziyor. Mariya Grigoryevna dedim de aklıma geldi. Son zamanlarda Puzırenko ısrarla peşinde... Sen gelmezsen sandalda yerini o alır...

– Şaşırmam doğrusu, –dedi arkadaşım kayıtsızca.– Beni asıl şaşırtan "Massen garnitürü." Bak nasıl güzel: "Karatavuğun filetosu çıkartılır, üstündeki zar kesilir, tuzlanır ve kızartılır. Taze kestanelerin kabuğu soyulur ve tereyağında hafifçe kızartılır, ardından üzerine bulyon eklenerek iyice yumuşayana kadar kaynatılır. İki yumurtayla erişte hazırlanır, tuzlu kaynar suda haşlanır ve süzgeçten geçirilir. Hepsi hazır olunca bir tencerede eritilmiş yağın üzerine erişteler ilave edilir ve karıştırılır. Ardından tabağa alınır, üzerine filetolar konur. Ortasına da haşlanmış kestaneler yerleştirilir."

– Hey Rabbim! –dedim yalvarırcasına.– Ben karatavuk sevmem. Bıldırcın olsa neyse. Üstelik Mariya Grigoryevna da çok sever. Düşünsene, o bembeyaz dişleriyle yemek yediğini.

– Bıldırcın dedin, değil mi? Bekle. "Chaumeil garnitürü. Altı adet bıldırcının eti fileto halinde çıkartılır. Üstündeki deri kesilir ve yağlanmış derin bir tavada kızartılır. Bir tencereye on adet yumurta sarısı konur, bıldırcın etinin bıraktığı kaynamış suyla karıştırılır, biraz tuzlanır, süzgeçten geçirilir, yağlanmış kalıba dökülür ve buharda haşlanır. Oval krutonlar av etinden yapılma 17 numara kıymayla doldurulur."

– Dur dur! Peki 17 numara nasıl yapılıyormuş?

– Öğreniriz şimdi.

Saat gecenin ikisini bulmuştu.

Uzaklarda bir yerde çarşaf gibi denizde Mariya Grigoryevna ve Puzırenko'nun üstünde parlayan ay, pencereden de bizi izliyordu.

Arkadaşım yorulunca okuma işini ben devraldım.

Kitabın üzerine eğildim, tane tane ve tadını çıkara çıkara okumaya başladım:

"Enginar dolması ise başka türlü yapılır. Enginarlar hazırlanır, üzerine kaynar su dökülür. Ardından bir bezin üstüne alınır. 27 numaralı kıyma hazırlanır, kıyılmış yeşillik, kurtpençesi, trüf ve kültür mantarı ilave edilir..."

* * *

Sabaha dek ağzımızın suyunu akıta akıta okuduk.

Kim ne derse desin, Konstantinopolis'te yoksul bir Rus da zaman zaman kendine krallar gibi bir ziyafet çekebiliyor.

XIX.

Üç Karatlık Pırlanta

Kısa bir süre önce zengin olma fırsatını kaçırdım. Elde etmek için elimi uzatmanın yeteceği bir zenginliğin yanından öylece geçip gittim.

Beni alıkoyan neydi? Öyle sanıyorum ki, annemin henüz çocukken bana aşıladığı ilkeler ve beni artık gökyüzünden izleyen sevdiğim kadının güzel yüzünden başka bir şey değildi.

Pera'da Rus sefaretinin önünde gündüz vakti saat dört gibi yanıma yoksul giyimli, açık yüzlü bir adam yanaştı:

– Banker İvanov'un yazıhanesi nerede, biliyor musunuz?

– Bilmiyorum, cancağızım, –dedim kibarca. Bir yandan da bir kitapçının vitrinini inceliyordum.

Bunun üzerine adam hemen yan tarafta dikilen güler yüzlü, ciddi görünüşlü başka bir beyefendiye yöneldi.

– Banker İvanov'un yazıhanesi nerede, biliyor musunuz?

– Neden soruyorsunuz?

– Elimde Rus altını var. Satmak istiyorum.

Ciddi görünüşlü beyefendinin yüzünde birden açgözlü bir hodbinlik alameti belirdi. Bir yandan da bana göz kırparak sordu:

– Ne kadar istiyorsunuz?

– Beş lira.

– Kabul.

Bu manzaranın ardından yoluma devam ettim, ancak ciddi beyefendi arkamdan yetişti ve belli ki, içinde kabaran sevincin dışarı taşmasına engel olamıyordu:

– Şu aptalı gördünüz mü? Altının ederi yedi buçuk lira. Oysa bana beşe sattı.

Hafiften sitemkâr bir edayla:

– Kendi insanının tecrübesizliğinden yararlanmak doğru bir şey mi sizce? –diye sordum.

– Neden olmasın! Aptalları eğiteceksin ki, bir daha aptallık etmesinler.

Bu sırada, ciddi beyefendinin acımasız bir ad yakıştırdığı adam bize yetişti ve başkalarının duymasından çekiniyormuş gibi alçak sesle:

– Bende bir şey daha var. İlgilenir misiniz?

Yeni ahbabım heyecanlandı. Sanki suç ortağıymışız gibi dirseğiyle beni dürttü.

– Yalnız şu girişin altına gidelim.

Girişin alacakaranlığında büyülenmiş bakışlarımız altında küçük kadife bir kutunun içinden muhteşem güzellikte iki tane yuvarlak pırlanta parıldadı.

Ciddi beyefendi histeri derecesinde heyecanlandı. Kuruyan dudaklarını yalamaya başladı:

– Alıyorum. Ne kadar?

Bir yandan da kulağıma fısıldıyordu:

– Bakın bunlar üç karat. Su gibi. Her biri en az yedi yüz lira eder. İsterseniz bırakayım, siz alın.

Doğuştan gelen asaletim bu denli cömert bir tekliften faydalanmama mâni oldu.

– Olur mu efendim! Önce size teklif edildi.

– Tamam o zaman. İkisine üç yüz veririm! Yalnız şimdi üzerimde para eksik. Bir koşu yazıhaneye uğrayıp alırım. Hemen şuracıkta mücevherci dükkânım var. Bir dakika bekleyiniz.

Bunun üzerine satıcı şımarık bir koket gibi kapris yapmaya başladı.

– Al işte! İşin yoksa bekle şimdi. İstiyorsanız alın, istemiyorsanız bırakın, –dedi ve dış dünyaya kendini kapatarak yürüyüp gitti.

Yeni ahbabım kolumdan tuttu ve yalvaran bir sesle kulağıma fısıldadı:

– Sakın gözden kaçırmayın! Ben parayı alıp gelene kadar birkaç dakika oyalayın. Size iki yüz lira komisyon veririm! Arkasından gidin. Bu pırlantaların ederi bin beş yüz lira.

Satıcıya yetiştim:

– Pırlantalarınız bu adamı epey heyecanlandırdı, –dedim gülümseyerek.– Biraz beklemenizi rica ediyor.

Gizemli pırlantacı homurdandı:

– Onu boş verin! Satmam artık ona.

– Peki ama neden?

– Yahudilerle işim olmaz.

– Ne kadar ayıp! –dedim üzgün bir ifadeyle.– Bu işin ırksal farklılıklarla ne ilgisi var? Üstelik dünyanın en parlak beyinleri hep...

– En iyisi siz alın. Yüze bırakırım.

Telaşlı bir heyecan kapladı içimi:

–İşte, –dedim kendi kendime.– Öyle çekici bir tarafım var ki, hiç tanımadığım bu adam bile hipnotize edici cazibeme dayanamıyor ve bir hazineyi onda bir fiyatına bana vermeye razı geliyor.

– Ah, cancağızım, –diye iç çektim.– Yanımda sadece elli lira var.

– Kabul.

– Yakışık almaz, –dedim asaletle haykırarak.– Alırsam sizin bilgisizliğinizden yararlanmış olurum. Biliyor musunuz, sayın satıcı, az evvelki beyefendi ne dedi: Pırlantalarınızın değeri bin beş yüz liraymış! Ayrıca su gibi, dedi.

– Pırlantaların canı cehenneme. Ne işim olur onlarla?..

Ah, benim zavallı, iş bilmez çocuğum!

Kalbim acıyla titredi.

– Tanıdığım bir mücevherci var. Gelin, birlikte gidelim. Ondan rica ederim, size bin liradan aşağı vermez!

– Dükkân da nereden çıktı şimdi. Gitmem. Hemen nereden buldun, nasıl aldın, diye başımın etini yerler.

Dürüstlük damarım kabardıkça kabardı:

– Bakın, –dedim fısıldayarak.– Bu pırlantalar namuslu yollardan mı geçti elinize?

– Beyefendi, siz beni ne sanıyorsunuz!

– Özür dilerim, özür dilerim, –diye atıldım ve sözlerime pişman olup elini sıktım.– Şüphelendiğim için kusuruma bakmayın. Üzerimde sekiz yüz lira olsa inanın alırdım.

– Tekini elliye bırakırım!

– Hayatta olmaz. Size karşı büyük bir adilik olur bu! On kat daha fazlasını alma imkânınız varken hem de. Gelin, şu mücevherciye girelim. Ben konuşurum.

– Şuradakine mi? İyi, girelim.

Yöneldiğimiz dükkânın önünde şapkasız bir adam duruyordu. Belli ki, bu, dükkânın idarecisiydi. Biraz temiz hava almak için dışarı çıkmış olsa gerekti.

– Nereye? –diyerek kollarını önümüze gerdi.– Dükkân yarım saatliğine kapalı. İçeride kontrol var. Yarım saat sonra gelirsiniz. Bu arada, ne için gelmiştiniz?

Yoldaşım hiç çekinmeden kadife kutuyu açtı ve içindekileri gösterdi.

– Bu ne güzellik! –diye haykırdı dükkânın idarecisi, gözleri kamaşmıştı resmen.– En az beş karat! Durun, nereye?!

Pırlantaların sahibi aldı başını gitti. Mücevher dükkânı idarecisine benzeyen adam kolumdan tuttu, başladı fısıldamaya:

– Tanrı aşkına, sakın gözden kaçırmayın! Beş karat! Su gibi! Ne yapıp edin, satın alın. Dükkânımız buna karşılık size bin beş yüz lira verir! Ama yarım saat sonra! Kaçırmayın sakın!

Zenginlik burnumun ucunda ışıl ışıl parlıyor, gözlerimi kör ediyordu; ancak kolay güvenen, saf bir insanın naifliğinden faydalanmaya ahlaki açıdan hakkım var mıydı?

Tereddüdümü fark eden bu acayip adam sordu:

– Ee? Alıyor musunuz?

– Üzerimde sadece elli lira var!

Kayıtsızca elini salladı:

– Alın öyleyse! Benim için fark etmez.

Gizli bir sevinç içerisinde titreyerek elimi cebime attım ve elli lirayı çıkardım. Bu alışveriş karşısında elli lira ne ki! Birazdan yüzlercesi avcumda olacak.

– Büyük olanı verin, –dedim açgözlülükle fısıldayarak.

– Buyurun!

Elimi pırlantaya uzattım. Ama sonra birden, kaybettiğim nişanlımın güzel yüzünün gökyüzünden bana baktığını hissettim: "Kendi insanını kandırmak ne kadar doğru bir davranış?" diye soruyordu adeta.

– Ah, Mary! –dedim içimden.– Beni affedebilecek misin? Bir anlık zayıflığımı affedebilecek misin?

Birden gözlerim açıldı. Parayı cebime geri soktum ve kesin bir biçimde:

– Hayır, dostum. Bu pırlantaları almak size karşı suç işlemek olur! Böylesine değerli şeyler için birkaç kuruş para vermek... Hayır! Sizin için zengin bir arkadaşıma tavsiye mektubu yazacağım. En azından bin beş yüz-iki bin lira verir... Bir dakika, nereye?!

Adam kâğıda dökülmesi imkânsız bir bakış fırlattı ve kalabalığın arasına karıştı.

Ah, Mary! Uzatılan bu şatafat, güzellik ve zenginlik dolu eli yalnız senin için reddettim.

* * *

Şu işe bakın.

Dün bir arkadaşım hararetle Pera'da 35 liraya nasıl dört karatlık bir pırlanta aldığını anlattı.

– Muhteşem bir şey! –diye bağırıyordu.– Doğanın incisi!

Doğanın incisini satmak için birlikte bir mücevherciye gittik. Dükkân sahibi "inci" için 15 kuruş önerdi.

Pırlanta fiyatları korkunç bir hızla düşüyor.

XX.

Konstantinopolis Rumları

Rus devriminden önce Bulgarları, Macarları ve İtalyanları ne kadar tanıyorsam Rumları da o kadar tanıyordum.

Macarlar fare kapanı satarak avludan avluya gezerken İtalyanlar mercan kolyeler ve volkan camından broşlar satar, Bulgarlar eğitimli maymunlarıyla sokaklarda gösteri yapardı. Rumlarsa sadece ve sadece sünger ticaretiyle uğraşırdı. Her milletin kendine göre ayrı bir mesleği vardı, hiç karışıklık olmazdı. Eğer bir gün bir yerde mucize eseri elinde maymunla bir Rum görseydiniz, bilirdiniz ki, ya Rum gerçek Rum değildir ya da maymun gerçek maymun değildir.

Rusya'da arada sırada Çekleri de görürdüm. Onların uzmanlık alanı Rus liselerinde Latince ve Eski Yunanca öğretmekti.

Rum ise sünger ticareti yapardı.

Sünger ticaretiyle uğraşmayan Rumları ilk kez Konstantinopolis'te gördüm. Bu duruma alışmam zaman aldı. Ancak Rumların işi ticaretti. Sünger değilse, başka bir şey, fark etmiyordu. Bir buçuk yılda tek bir Rum ressama, müzisyene, mühendise veya bale dansçısına rastlamadım.

Türklerin yeni politikası sayesinde şimdi bütün Rumlar Konstantinopolis'i terk ediyor. Sizin için, sayın okurum, bu-

nun bir anlamı yok, biliyorum. Kaderinizi ilgilendirmeyen ikincil önemdeki binlerce politik olaydan biri sadece. Ancak Rumlar için bu durum Pompei'nin yıkılışına eşdeğer.

Rumların büyük dükkânları, restoranları ve depoları vardı. Şimdi hepsini geride bırakmak zorundalar.

– İyi de bundan bize ne? –dediğinizi duyar gibiyim.– Ne olmuş yani? Tanrı önce vermiş, sonra da geri almış.

Ama siz Konstantinopolis Rum'unu tanımıyorsunuz. Pek değerli mülklerinden ayrılmaktansa hepsi de alınlarına birer kurşun sıkmayı tercih eder. Ne var ki, brovningin fiyatı 18 lira. Halbuki zaten mal varlıklarının üçte ikisini kaçarken yolda yitirecekler.

Sakın bana acımasız olduğumu söylemeyin. Siz Konstantinopolis Rum'unu tanımıyorsunuz.

Tüm Rusya Kırım'dan Konstantinopolis'e göç etmek zorunda kaldığında herkes bir şekilde Ruslara yardım etti: Türkler, Ermeniler, Fransızlar, İngilizler. Rumlar hariç. Rumlar yapacağını yaptı ve Ruslara kiralanan oda fiyatlarını iki katına çıkardı.

Her halkın içinde iyi unsurlar da olur, kötü unsurlar da. Rumların arasında ise ne iyi vardır, ne de kötü. Hepsi birbirinin aynıdır. Haklarını yemeyelim yine de, Rumlar kendilerince Rusları severler. Çünkü Rus demek, yüreği geniş Slav ruhu demektir. Bu da her türlü kandırılabilir ve soyulabilir demektir.

Eğer Rum, Rus'un sırtından kazandığı paraları yine bir Rus restoranında harcasa içim yanmayacak. Ama o böyle biri değildir. Yoksul Ruslardan tırtıkladığı paraları sağı solu kolaçan ederek cüzdanına saklar, cüzdanı çorabına, çorabı kutuya, kutuyu da döşemenin altına. Sonra üstüne bir de halı serer, ki şeytan gelse bulamaz.

R u m s a n a t ı. Rum tiyatrosu diye bir şey yoktur. Rum edebiyatı yoktur. Müziği yoktur. Rum sadece lirayı bilir. O da eğer kâğıt Türk lirası ise.

Rum dergilerinin tasarımları korkunçtur. Kasap kâğıdı üzerine kırmızı ve mavi boyalar. Resimler *La Vie Parisienne* veya *Sourire*'den alınmadır.

En meşhur Rum şarkısı "Bırak Cezamı Mezar Versin", sokaklarda Ruslar tarafından söylenen bir şarkıdan çalıntıdır. Rumların milli dansı fokstrottur ve sadece betonarme binalarda icra edilir çünkü yeni Rum kadınları, yani Sappho'nun, Phyrne'nin, Aspasya'nın ve Bilitis'in torunları kütle ve hacim bakımından öyle ayaklara sahiptir ki, sıradan ahşap döşemeler bu dansın yükünü kaldıramaz.

R u m' u n d ı ş g ö r ü n ü ş ü. Konstantinopolis Rum'u esmerdir. Kadınları şişmandır. Rum'un yüzü yaz kış kendi yağıyla kaplıdır. Kadınların bütün yağı ise ayaklarda toplanmıştır.

Rum mevsime değil, takvime göre giyinir. Haftanın altı günü ne bulursa sırtına onu geçirir, ama yedinci gün (pazar) elindeki bütün işleri bitirir ve terzisi 12 yıl evvel vefat etmiş bir firmanın pahalı takım elbisesini giyer. Üstüne de muhteşem bir palto ve kaşkol atar. Sonra ayağına cilalı ayakkabılarını ve galoşlarını çeker (mevsim yazmış, ortalık sıcaktan kavruluyormuş bunun bir önemi yoktur). Şemsiyesini alır, en az kendisi kadar şık giyinmiş karısını koluna takar ve Pera'da, tıpkı kendisi gibi giyinmiş binlerce başka Rum'a çarpa çarpa gezmeye çıkar.

Bazen krize girer ve çılgınca gezmek, para harcamak ister. O zaman bir kafeye oturur. Bir fincan kahve, börek (kendisi için) ve kristal berraklığında bir bardak su (karısı için) söyler.

Ancak hakkını yememeli. Karısıyla değil de kız arkadaşıyla beraberse kesenin ağzını iyice açar. Kendine bir değil, iki fincan kahve söyler. Gözlerinin yıldızına ise kristal berraklığında iki bardak su. Ki bu hareket, genç kızın uzunca bir süre sevdiği adamla gurur duymasına yeter de artar bile.

* * *

Konstantinopolis Rum'u işte böyledir. Ve işte bu yüzden Konstantinopolis'te bir süre önce Rumların başına gelenler Pompei'nin yıkılışından daha büyük bir hadisedir.

XXI.

Boğulanlar

Pera'da bir adam koşar adım yürüyordu.

Bunu gören bir tanıdığı adamı durdurdu:

– Hayırdır, nereye böyle alelacele?

– Hapishaneye.

– Ziyarete mi?

– Hayır.

Adam bir süre sustu, ardından safça ekledi:

– Ama belki birileri beni ziyaret eder.

Ve o andan itibaren ikisi arasında Spartalıları kıskandıracak derecede lakonik bir diyalog başladı:

– Borç?

– Çok büyük.

– İş mi?

– Aptalca bir fikirdi.

– Ne tür?

– Kumpanya.

– Battı mı?

– Sonu hapis.

– Alacaklılar kapıda mı?

– Seyirci de.

Müstakbel tutuklu bu noktadan itibaren heyecanına yenik düştü ve özlü anlatımın dışına çıktı.

– Beni mahveden ne oldu biliyor musunuz? Sultan suyu!

– Nasıl olur? Bu kadar lezzetli, serinlik verici zararsız bir içecek!

– O kadar çok içtim ki, içinde boğuldum. Konstantinopolis'in nasıl bir yer olduğunu bilirsiniz. İki veya üç milyon nüfusa sahip dev bir şehir. Belki de beş, kim bilir. Üç milyon kişi arasından beş yüzünün benim bahçe-tiyatroma geldiğini düşünebilir miyiz?

– Düşünebiliriz.

– Sadece altı binde biri! Anlıyor musunuz, altı bin kişi arasından tek bir aptal bile gelse bana yeter. Anladınız mı? Devam ediyorum: Peki bu beş yüz kişinin benim bahçemde ortalama bir lira harcadığını düşünebilir miyiz?

– Elbette, neden olmasın? Ben harcardım mesela.

– Teşekkürler. Ama artık gerek kalmadı. Hesabım şöyleydi: Bahçeye gelen beş yüz kişiden yirmi beşi şampanya içse, yüzde yirmi yapar; kalanlar birayla, kahveyle ve köfteyle midelerini doldursa ben ve ortaklarım kâra geçiyorduk. Orkestranın, aktörlerin ve yer sahibinin parasını ödeyebiliyorduk... Ama bu lanet olası şehir yok mu! Of of!!

– Şampanyayı az mı içtiler?

– Bir şişe bile içmediler! İlk günler masaların çoğu doldu. Ama her yerde Sultan suyu! Denizler, okyanuslar dolusu Sultan suyu... Oturuyorlar, dev gibi bir program izliyorlar ve develer gibi bu suyu içiyorlar... İlk üç gün 12 fıçı tükettiler. Bütün masraflarımı sadece Sultan suyu satarak karşılayabilirdim... Ama sonra, bu beş yüz su manyağı, bütün programı izleyip bitirdi ve Sultan suyu içmek için diğer bahçelere taşındı. Bahçeme gelip bakıyorum, masaların etrafında kırk kadar garson, sahnenin önünde on beş kişilik bir orkestra, sahnede oyuncular, koro ve balerinler olmak üzere toplam kırk iki kişi. Yüz başlı bu ordunun parası kimden çıkacak peki? Sahnenin önünde dört Rum, ağızlarında kürdan, Sultan suyu içiyorlar... Bunu görünce çok fena oldum. Konstan-

tinopolis gözümde devasa bir çukur gibi büyümeye başladı. Yüz binlerce insan, bizim programımızı izlemek yerine her biri bir köşenin ardında ıslıkla *Mon Homme*'u* çalıyor ve sarnıçlar dolusu Sultan suyu içiyor. Boş bahçede ise en âlâ oyuncular, koro ve dansçılar o kadar kostümün, makyajın ve provanın ardından iki şişe Sultan suyuna dört Helen aristokratının önünde kendilerini paralıyorlar... "Eyvahlar olsun," diye bağırdım ortaklarıma, "iflas ettik!" Gemimiz su alıyor. Sultan suyu. (Bir süre sustu.) Şimdi Tanrı'ya çok şükür, kuru bir yerde oturacağım. Bu arada, hep kendimden bahsettim... Sizin işler nasıl?

– Nasıl olsun, büyük koşturmaca içerisindeyim ben de. Paralı bir ortakla birlikte bahçe-tiyatro açıyoruz. Anlatayım, aklımızda nasıl bir şey olduğunu...

---

* 1916 tarihli Fransızca şarkı. Fanny Brice tarafından söylenen İngilizce versiyonu bu dilin konuşulduğu ülke ve şehirlerde 1921 yılının popüler parçaları arasındaydı. (ç.n.)

XXII.

İşler

Uzak ülkelerdeki kahve plantasyonlarında yakıcı güneş altında binlerce yarı çıplak insan milyarlarca kahve çekirdeği elde etmek için çalışıyor, çabalıyor.

Sonra elde edilen bu kahve gemilere yükleniyor.

Gemiler binlerce fersah mesafeyi aşıyor.

Sonra kahve çuvalları Konstantinopolis'te karaya çıkarılıyor.

Sonra kahve öğütülüyor.

Sonra kavruluyor.

Sonra kahvehanelere getiriliyor.

Pişiriliyor ve sadece bir fincan kahve eşliğinde iş konuşabilen konuklara servis ediliyor.

Sonra bu işlerden hiçbir halt çıkmıyor.

Ve benim o kadar canım yanıyor ki... Kahve eşliğinde konuşulan hiçbir iş bir yere varmayacaksa binlerce yarı çıplak insanın amansız güneşin altında pişmesine, gemilerin yüzmesine, hamalların yükü boşaltmasına, başka birilerinin öğütmesine, kavurmasına, pişirmesine ne gerek vardı?

* * *

Konstantinopolis'te iş görüşmeleri genelde şu sırayla cereyan eder: Bir adamın aklına bir iş kurma fikri gelir; adam

fikrini bir aracıya açar; birlikte kahve içerler; fikrin büyüsüne kapılan aracı hemen sermayedara koşar; kahve içerler; sermayedar da bu müthiş fikrin etkisiyle şevke gelir; nihayet, birlikte onlarca fincan kahve tüketmek için üç kişi bir araya gelir; ömürlerinin kalan günlerini ve bütün zihinsel yeteneklerini bu muhteşem işin kurulmasına adamak üzere yeminler edilir. Sonra evli evine, köylü köyüne.

Üç gün sonra.

Sermayedar (aracıya):

– Ne yazık ki, bu işe para yatıramayacağım. Zira Arjantin yününün fiyatı Brezilya kahvesine göre çok düştü. Anlıyorsunuz ya?

– Anlıyorum elbette. (Aslında hiçbir şey anlamıyordur.) İşin doğrusu, şu sıralar benim de bu işe ayıracak zamanım yok. Boğaziçi'nin altına metro kuruyorum.

Aracı (fikrin sahibiyle buluşur):

– Bizim sermayedar işten vazgeçti.

– Daha ilk günden hissetmiştim böyle olacağını.

– Eğer isterseniz aklımda biri daha var.

– Teşekkürler, kalsın. Ben kendim buldum çok uygun birini. Size gerek kalmadı.

– Öyle mi? Tanrı'ya şükürler olsun. Zaten ben de bu işe giremeyecektim. Uçan restoran açıyorum. Sıcak hava balonunda. Harika bir fikir! Yalnız bir sermayedar lazım.

– Sermayedar mı dediniz? –diye sorar önceki fikrin sahibi ve biraz düşünür.– Galiba tam size uygun birisi var elimde.

Ve mucize! Önceki iş ağrısız sızısız kolayca unutulur, bir önceki işin ilham kaynağı şimdiki işin aracısına dönüşür. Önceki alıcı ise yeni ilham kaynağına.

Sermayedar anında bulunur.

Ve bir kez daha, kahve plantasyonlarında işbaşı yapılır; kahve toplanır, yüklenir, taşınır, boşaltılır, kavrulur, öğütülür, pişirilir. Ne için? İş kurmak isteyen üç kişi bir araya gelsin, konuşsun, proje geliştirsin, seçilen yolda ömürlerinin

sonuna dek omuz omuza yürümeye ant içsin ve sonra her biri gözünü bile kırpmadan kendi yoluna gitsin diye.

* * *

Konstantinopolis sakinine asla garantili bir iş önermeyin. Bu ona göre bir şey değildir.

Konstantinopolisli yüzde elli kâr getirmesi gayet muhtemel bir işe küçümsemeyle bakar ve kabul etmez.

Ancak sıcak hava balonunda uçan restoran açacağım veya sadece hermafroditlerden oluşan bir senfoni orkestrası kuracağım derseniz balıklama dalar, kendinden geçer ve gözünü kırpmadan varını yoğunu bu işe yatırır.

Asla onu masrafların düşük olacağına ikna etmeye çalışmayın. Önüne mütevazı bir gider listesi koymak hatasına düşmekten Tanrı sizi esirgesin.

Bağırın, çağırın, ortalığı ayağa kaldırın, çok para lazım deyin, kavga edin. O zaman yılan görünce donup kalan tavşan gibi avcunuza düşer.

– Size teklif ettiğim çamaşırhane şehrin en iyisi olacak! Kırk atmosfer basınç altında çalışan on buharlı makine, iki yüz seksen çamaşırcı, hepsi birbirinden güzel yüz iki ütücü! Elbette deterjanları kendi fabrikamızda imal edeceğiz. Çamaşır kolası üretimi için de küçük bir patates tarlamız olacak. Sekiz kamyonla şehrin her köşesine servis yapacağız, elektrik istasyonumuz ve üçlü İspanyol muhasebe sistemimiz olacak!!

Bam! Güm! Çat!

* * *

Çekoslovakya'ya gitmeden önce Konstantinopolis'te iş kurmak isteyen bir sürü insanı yarı yolda bıraktım, mahvolmalarına sebebiyet verdim. Herkes Safdil olduğumu bilir. Ama aynı zamanda dibek taşı gibi de sertimdir.

Bir keresinde sermayedarın birinden Berlin'de birlikte şahane bir işletme kurma teklifi almıştım. Daha on ikinci kahve fincanına gelmeden kendimi iş için paralarken buldum.

İşe yeni yatırımcılar çektim, görevlilerin yerini değiştirdim, şunu organize ettim, bunu ayarladım ancak hepsi benim yüzümden mahvoldu. İlk sermayedar hariç. O eskisi gibi sessiz sedasız kahvesini içiyor. Diğerleri ise:

1. Çalıştıkları işten ayrıldı.
2. Değerli eşyalarını sattı.
3. Paralarını Alman markına çevirdi.

Bunu yaptılar çünkü ben dibek taşı gibi sağlam ve dayanıklıyım. Böyle bir insan kimseyi yarı yolda bırakmaz.

İşin içinde ben olmasaydım dostça bir araya gelecekler, iki üç litre kahve içip yine dostça kendi yollarına gideceklerdi.

Ah, hiç narin Bohemya kristalleri dibek taşına konur mu! Ciddiyetimle onları ezdim, toza çevirdim. Hepsi işlerinden oldu, mark değer kaybetti, satılan eşyalar yendi içildi ve geriye sağlam bir tek dibek taşı ve kendisine "Her şey senin başının altından çıktı," dediğimde, gözlerini kocaman açıp "Aptalların kendileri istedi," şeklinde cevap vereceği yüzde yüz olan en baştaki sermayedar kaldı.

– Ama nasıl olur! O kadar kahve içtik, aynı yola baş koyduğumuza dair haç üstüne yeminler ettik.

– Kahve masasında konuşulan iş bu kadar olur!

* * *

Kahve plantasyonlarındaki alçaklar, yarı çıplak zenciler! Alacağınız olsun! Hepsi sizin yüzünüzden!

Son Söz

Bir Safdilin Hatıra Defteri'ni bir kez daha okudum. Şu anda yazı masasının başında düşünüyorum.

Alacalı bulacalı Galata'ya sevinçle bakarak, eşyalarımı kapmak için *hamal*ların giriştiği amansız mücadelenin Rus yazarını karşılamaya gelmiş Doğulu hayranlar olduğundan yüzde yüz emin bir şekilde Konstantinopolis kıyısına çıktığım günkü Safdil miyim acaba şimdi? Aynı kişi miyim?

Hayır. Duvarda asılı aynaya bakıyorum. Hayır, artık yüzümde o saf ifadeden eser yok.

Sanki yüzümde içten pazarlıklı, kurnaz, hatta acımasız bir şeyler belirmiş gibi.

Dudağımın etrafındaki keskin kırışıklıklar büyük bedellerle kazanılmış bir bilgeliğin eseridir belki de.

Öyle veya değil. Safdil öldü.

Konstantinopolis Rusya'dan gelen Safdil'i yok etti.

Hepimizin önünde daha uzun yıllar var. Ancak bu yıllara bilgelik, kurnazlık ve belki de acımasızlık damgasını vuracak.

Bu şehir bizim gibi iyi huylu, yumuşak ve uysal aptalları eritip ortaya çıkan malzemeden demir gibi sağlam parçalar dökmeyi başardı.

ÇEKOSLOVAKYA

Prag

Geçenlerde emprezaryomla birlikte Prag sokaklarında dolaşıyor ve müşfik düşüncelerin tadını çıkarıyordum.

– Ah, güzeller güzeli ihtiyar, hangi sanatçının kalbinde yer etmedin ki, –diye geçiyordu aklımdan,– kaç asır biriktirdin ve nasıl da kıskançlıkla muhafaza etmektesin taş hazinelerini, tıpkı cimri şövalye* gibi...

– Hiç de fena bir kasaba değil, –diyerek kupkuru böldü gündüz düşlerimi emprezaryo, kalp yerine bilet koçanı taşıyan ve en büyük hayali iyi basılmış bir afişten ibaret bir insandı bu.

– Prag'dan bahsederken biraz daha saygılı olabilirdiniz, –diye belirttim sertçe.

– Prag'a hayranım ben. Daha ne istiyorsunuz...

Yüzüm aydınlandı.

– Ha, anladım. Asırlardır huzur içinde uyuyan, adeta tablolardan çıkma bu kül rengi binalar hoşunuza gidiyor. Öyle bir uyku ki, bu...

– Binalar da nereden çıktı... Ben burada şu aptalca âdetin olmayışına hayranım, başkasının afişinin üstüne afiş yapıştırma âdetinin.

– Neden söz ettiğinizi şeytan bilir! Ne afişi?!

– Bildiğiniz afiş işte, tiyatro afişi. Öyle şehirler gördüm ki,

* Aleksandr Puşkin'in bir oyunu. (ç.n.)

afişi yapıştırmanızla başka bir emprezaryonun koşup sizinkinin üstüne kendi afişini yapıştırması bir olur.

– Ettiğiniz laflar aptalca.

– Hayır, efendim, hiç de aptalca değil. Alın size sayısız hikâye arasından rastgele bir tanesi. Bir şehre iki konuk sanatçı gelmiş ve emprezaryoları da afişleri hazırlamış. Emprezaryolardan biri yapıştırılan afişlerin tadını çıkarmak için gezmeye çıkmış, derken bir bakmış, bütün afişlerin üstüne rakibi tarafından yenileri yapıştırılmış... Hemen eve koşmuş, yenilerini almış ve rakibinin afişlerinin üstüne bizzat yapıştırmak için yola çıkmış. Tam bitirmiş ki, ne görsün, rakibi koltuğunun altında bir paket afiş, elinde yapıştırıcı kovası, geliyor. Geze geze az evvel yapıştırılmış afişlerin üzerine yenilerini yapıştırıyor. İlk emprezaryo yeni afişler için eve koşmuş ve hadi bakalım, yenen hakkını geri almaya. Bir noktada karşılaşmış ikisi. Sessizce yan yana dikilip yapıştırıyorlar. Biri yapıştırıyor, öbürü yan gözle ona bakıyor, sonra da kendi yepyeni afişini yapıştırıyor. Yarım saat bu şekilde birbirlerinin afişleri üstüne yapıştırmışlar. Öyle ki duvarın üstü börek gibi kat kat olmuş!

– Nasıl sona ermiş peki bu iş? –diye sordum ciddiyetle alakadar olup.

– Birincinin afişi daha önce bitmiş. Boş ellerine bakmış, içini çekmiş, ceketini çıkarmış, fırçayla üzerine yapıştırıcı sürmüş ve ceketi rakibinin afişinin üstüne yapıştırmış. Bunun üzerine tiyatro etiğinin bu şekilde ihlal edilmesine gücenen beriki tutup fırçayı ceketsizin kafasına geçirmiş...

– Öldürmüş mü?!

– Pek değil. Beriki iki ay hastanede yatmış, öbürü ise iki ay hapiste. Mahkeme büyük sansasyona sebep olmuş, ama sonuçta her ikisi de iyi hasılat kaldırmış. En iyisi unutmamak için not edeyim.

– Neyi?

– Prag'da böyle güzel bir kaide olduğunu: Başkasının afi-

şi üzerine afiş yapıştırılmaz. Rusya'ya dönünce ben de uygulayacağım.

– Burada benim hoşuma giden başka bir şey var, –dedim, düşünceli.– Burada eskiyi çok seviyor ve muhafaza ediyorlar. Beş yüz yıldır ayakta olan binalar var ve bunları sevgiyle koruyorlar. Bizim Rusya'da ise eskiye hurda gözüyle bakarlar. Rusya'ya dönünce eskinin muhafaza edilmesini propaganda edeceğim. Not edin de unutmayalım.

– Edeyim. Burada ayrıca şöyle güzel bir âdet daha mevcut: Bira fabrikalarının içerisinde masaya sadece bira servis edilen minik bahçeler var, sosis ve jambonu ise ziyaretçiler yanında getirebiliyor. Bizim Rusya'da olsa birahane sahibi büyük yaygara koparırdı. Ziyaretçi de restorana kendi yemeğini getirmeyi *mauvais ton* ve meşanlığın* son noktası sayar. Halbuki büyük rahatlık. Deftere yazayım da unutmayayım, sonra Rusya'da uygularım.

– Benim bir de şu hoşuma gidiyor, şehir şafakla birlikte uyanıyor ve sabahın altısında herkes işinin başında. Not edeyim mi?

– Edin.

– Peki şahinleri** gördünüz mü? Aferin çocuklara! Antrenmanlı ve zindeler. Her zaman müzik eşliğinde ve seyirciler de onları tezahürat ve alkışlarla selamlıyor. Bizim Rus gençliği ise... Not ediyorum, değil mi?

– Edin. Bu arada, tramvay geliyor. Hadi bakalım, hareket halindeyken kim daha kıvrak atlayacak...

Kıvrak, adeta şahince bir yöntem kullandım ve kuş gibi uçtum tramvay basamağına. Emprezaryo da arkamdan.

---

* (Fr.) Mauvais ton: Kötü tavır, görgüsüzlük. (Rus.) Meşanin: Rusya'da farklı çağrışımlarla kullanılan olumsuz bir etiket. Burada "pespaye" manasında. (ç.n.)

** (Çek.) Sokol: Kökleri XIX. yüzyıl ortalarına giden jimnastik ve spor hareketi. Averçenko'nun Prag'da olduğu dönemde oldukça popüler olan hareket Slav milliyetçiliğiyle de ilişki içindeydi. Bu nedenle işgal zamanı Naziler, 1948'den sonra da komünistler tarafından yasaklanmıştır. (ç.n.)

Ama... bunun üzerine anlaşılmaz bir şey oldu... biri bağırıp düdük çaldı, tramvay durdu ve yiğit bir polis kibarca bana hitap etti:

– Borcunuz dört kron.

– Ben parayı kondüktöre ödeyeceğim, –diyerek zindelikle itiraz ettim.

– Hayır, bana. Ceza. Hareket halindeyken atlamak yasaktır.

– Ama bizim Rusya'da...

– Rusya'da atlayın o zaman.

Yola yürüyerek devam ettik.

– Not edeyim mi? –diye sordu sesi soluğu kesilen emprezaryo.

– Hangi mevzuyu?..

– Atlama mevzusunu. Rusya'ya döndüğümüzde uygulamak için.

– Hım... edin, ama biraz ufak yazın... Bu arada, şu köşede Rus gazeteleri var. Satın alın. Lenin nasılmış, merak ettim.

Gazeteleri açtık ve sanki öz babamızın hastalığını okur gibi burunlarımızı içlerine gömdük.

– Hâlâ yaşıyor!

– Yaşıyor, ama nasıl derler, bundan sonra ne anne diyebilir, ne de baba.

Arkamda biri incelikle omzuma dokundu.

Dönüp baktım.

– Dört kron ceza rica ediyorum, –dedi polis.

– Ne için?

– Sokakta okumak yasaktır.

– Okumuyordum ki.

– Peki ne yapıyordunuz?

– Hava sıcak, yüzümü gazeteyle silmek istemiştim. Anlarsınız ya, insan bizim gibi sığınmacıyken, hele mendili de yoksa...

– Boyası taze gazeteyle yüz silmek demek! O halde temizliğe dikkat etmediğiniz için ceza keseceğim size.

Sinirlendim.

– Deneyin bakalım! Masaryk* öz dayım olur.

– Akrabalarına bakıyorum da, kendisini kıskandığımı söyleyemem.

– Polisten yana da pek şansı yok.

– Ne demek istediğinizi açıklayın.

– Dinleyin, beni oyalamasanız iyi olur, Beneš'le** kahvaltıma yetişmeye çalışıyorum. Gecikirsem...

– Sorun değil. Ceza makbuzunu gösterirsiniz...

– Makbuz bu mu? Üzerine ne yazdığınızı okuyabilir miyim?

– Okuyabilirsiniz!

Sinsi sinsi gülümsedim:

– Sokakta okumanın yasak olduğunu siz kendiniz söylemişken nasıl okuyabilirim.

Polisin dürüst alnında iri iri ter damlaları belirdi.

– O halde buyurun karakola. Kapalı mekânda okursunuz.

– Endişelenmeyin. Alın dört kronunuzu. Amirinize selam söyleyin ve aramızdaki her şeyin bittiğini iletin...

Geçenlerde Prag polisinin suç vakalarını çözme ve suçluları bulma sanatında son derece mahir olduğunu söylemişti birisi. Bana söylenene göre, bugüne kadar çözülmemiş ve cezasız kalmış sadece bir vaka varmış.

Şimdi çözülmemiş ve cezasız kalmış suçlara bir başkası eklendi: Köşeyi döndüğümüzde etrafı kolaçan edip gazeteyi okumayı bitirdim yine de.

Asık suratlı emprezaryo bana sordu:

– Bunu da not ediyor muyuz? Sokakta okuma mevzusunu yani?

---

* Çekoslovakya cumhurbaşkanı. (ç.n.)

** Çekoslovakya dışişleri bakanı, sonradan cumhurbaşkanı. (ç.n.)

– Gerek yok, –dedim yüzümden düşen bin parça.– Defteri kirletmeyin boş yere.

P. S. Bu felyetonun basılacağı yayın organı gazeteyle işlediğim ikinci suçu yayımlar ve polis kapıma dayanıp ceza talep ederse bu cezayı yayın kuruluna fatura edeceğim. Not edeyim mi?

Çekler

Dünyada bir Çekten daha ince ve daha terbiyeli insan yoktur...

Şefkatlidir, düşüncelidir, dikkatlidir. Kendine hâkimdir. Morali her zaman yüksektir. Hele ki bizi, yani Rusları çok sever.

Bugüne kadar toplum içinde kendini kaybeden bir Çek hiç görmedim. Benim içinse dünyadaki en zor görevi omuzlamaktan daha hoş bir şey olamaz... Bu yüzden bir Çek'i çileden çıkarmayı kendime iş edindim...

* * *

Üç Çek, bir de ben, restoranın köşesinde oturmuş, dostça biralarımızı yudumluyoruz.

Uygun anı kolladım, gözlerimi sinsi sinsi grubun üstünde gezdirdim ve ansızın şöyle dedim:

– Hükümetinizi beğenmiyorum.

Çek'in yerinde olsam, karşı tarafın yarasına tuzu basardım:

– Neyse ki, siz Rusların hükümeti harika!

Bunun yerine Çek uysallıkla itiraz etti:

– Hükümetimiz henüz genç. Eskidikçe ve tecrübe kazandıkça muhtemelen sizin kastettiğiniz hataları yapmayacaktır.

– Pragınızı da beğenmiyorum, –dedim, yan komşumun kafama bir tane geçirmesi ihtimaline karşı gizlice elimi hazırlamayı da ihmal etmedim.

– Bence güzel bir şehir, –diye incelikle itiraz etti komşum.

– Güzel olmasının ne önemi var! Baca temizleyicisi! İsle kaplı olduktan sonra baca temizleyici Belvedere Apollon'u olsa neye yarar, is tabakası yüzünden güzelliği belli olmuyor ki.

– Prag eski bir şehirdir.

– Bu da boşuna. Daha genç olmalıydı. Ve ayrıca, baylar! Utanmanız yok mu sizin? Uyuyan bir insanın üstüne hiç 5 pud* atılır mı?!

– Kim attı üstünüze 5 pudu?! –diye korktu öbür yandaki komşum.

– Yapmayın ama! Şu örtündüğünüz şilteler yok mu?! Altta şilte, üstte şilte: Oldu mu sana kocaman bir börek, arada da ince bir kıyma tabakası, yarı ezilmiş dümdüz bir insan. Rüyamda hep üstüme bir buzulun devrildiğini ve milyonlarca pud karın altında kaldığımı görüyorum!.. Yatak değil, heyelan bu! Hizmetçi sabahları uzun süre, nefessiz kalmış eciş bücüş bir yaratığı arayıp bulmak, sonra da kalp masajı ve suni teneffüsle hayata döndürmek zorunda kalıyor!..

– Kışın şiltenin altında daha sıcak olur, –diyerek ürkekçe itiraz etti Çek.– Ama alışkın olmayan kimseler için gerçekten de nahoş olabilir...

– Nahoş!.. Hatta na-estetik!! Fiziği düzgün, genç bir kadını hayal etsenize bu yığının altında! Hatları ne hale gelir? Ha? Peki ya restoranlarınızdaki votka servisine ne demeli? Tüm yalvarmalarınıza rağmen yemekten önce votka getiren garson gördünüz mü hiç?! Votkayı tatlıyla birlikte getirmek için özel çaba harcıyor sanki!! Böyle düzen mi olur?!

---

* Bir pud 16,4 kilodur. (ç.n.)

– Muhtemelen milli içkimiz bira olduğu için bu...

Bağırdım, el kol hareketleri yaptım, en ağır şeyleri uydurdum ama Çekler nezaket, uysallık ve boyun eğen tutumlarından taviz vermediler. Bu incelik duvarına çarpıp durdum başımı, sesim kısıldı ve nihayet başka bir eksiklik bulamayıp mırıldar gibi şöyle dedim:

– Ve sonra sizin şu ...ler de hiç hoşuma gitmiyor.

Telaffuz ettiğim kelimeyi yazmaya dahi korkuyorum, çünkü bu kelime ağzımdan çıkar çıkmaz arkadaşlarımda büyük ve çarpıcı bir değişim meydana geldi... Kan yüzlerine hücum etti, gözleri kızgınlıkla çakmak çakmak oldu ve cesur yumruklar çekiç gibi inmeye başladı günahsız masaya:

– Çekya'da misafir olduğunuzu unutmayın! –diye gürledi sesler.– Ve bu yüzden Çekya'da böyle şeyler söylemek nezaketsizliktir! Beğenmiyorsanız, hadi doğru Rusyanıza!

Efendimiz! Neden böyle saldırdılar bana? Halbuki tek söylediğim, ... gibi basit bir şeyin hoşuma gitmediğiydi. Yok... korkunç. En iyisi yarın yazayım bu kelimeyi.

Knedliki

"Knedliki!!!!!"

İşte Çek arkadaşlarımı kızdırıp çileden çıkaran o kelime...

– Söyler misiniz, beyler, –diye savundum kendimi.– Neresi iyi bunların? Nedir knedliki?! İnsanın midesine tuğla gibi oturan, kurşun gibi ağır, kaynatılmış ekmek. Her gün knedliki yesem mideme tuğladan bir ev dikerim!

– Tuğla midenizde değil sizin, –diye bağırıyordu masa komşum,– kalbinizde! Ömrünüzde hiç hakiki knedliki yediniz mi siz?!

Diğer Çek, içlerinde en ince olanı, şöyle dedi:

– Şimdi aklıma geldi, benim eve gitmem lazım...

– Ama nasıl olur! –diye endişelendim.– Bütün akşam boşum, dememiş miydiniz...

– Evet, ama akşamın bu kadar hüzünle sona ereceğini düşünmemiştim.

– Ben de gidiyorum, –diyerek ayaklandı diğeri.

– Ben de!!

Üzgün ve yalnız kalakaldım...

– Ne gelir elden, tek başına yemem gerekecek. Garson, yemek lütfen!

Önden knedlikili çorba verdiler bana, ana yemekte knedlikili "vepşovo peçenye"* ve tatlı olarak da elma doldurul-

* (Çek.) Domuz filetosu. (ç.n.)

muş knedliki. Önümde dokunulmadan duran bu günahsız üç parçaya bakıyor ve düşünüyordum:

– Bu kadar önemsiz bir şey uluslararası krize neden olup diplomatik ilişkileri kopma noktasına getirebilir mi?..

* * *

Söylemeyi unuttum: Yemekten önce istediğim votkayı garson kahveyle birlikte getirdi...

Üzgün üzgün evin yolunu tuttum, soyundum ve şiltenin altına süründüm... İnsanların nefreti belki beni burada bulamaz!

Prag'da Nasıl Oda Bulunur

Prag'da yaşayan herkes bu muhteşem şehirde muhteşem olmayan bir oda bulmanın dahi ne kadar zor olduğunu iyi bilir...

Dairesiz kiracılar çoktan kapılmış dairelere, sarsılmaz taş falezlere çarpan zayıf dalgalar gibi çarpıp dağılırlar.

Okurlarını Hıristiyanca seven bir yazar olarak onlara çok faydalı bir tavsiye vermek istiyorum:

"Nasıl oda bulunur"!

* * *

Odasını beğendiğiniz, karısı güzel, kendisi de çok kıskanç bir ev sahibi tespit ettikten sonra masaya oturun ve hem karıya, hem de kocaya bambaşka iki mektup yazın...

İlki:

"Madam! Kocanız sizi aldatıyor. Kendi gözlerinizle görmek için yarın akşam saat sekizde Grand Otel'e gidin ve 42 numaralı odanın kapısını çalın. Hiç şüphe etmeden size kapıyı açacak, siz de içeri dalıp onu rakibenizle yakalayacaksınız. Bu mektubu yakın. Her ihtimale karşı yanınıza bir tabanca alın... Bir dost."

Ve ikincisi:

"Beni dinleyin, sayın boynuzlu koca! Karınız sizi aldatıyor. Kendi gözlerinizle görmek için yarın akşam saat sekizde Grand Otel'e gidin. Burada, 42 numaralı odada aile saade-

tinizle alay eden o şahıs kalıyor. P. S. Tabancasız gitmeyin. Mektubu yakın. Bir dost."

İşi şansa bırakmamak için üçüncü bir mektup daha yazabilirsiniz. Grand Otel, 42 numaranın hiçbir şeyden şüphelenmeyen uysal sakinine.

"Saygıdeğer beyefendi. Grand Otel, 42 numarada kaldığınızı biliyorum. Yarın akşam saat sekizde sizi soymak isteyen haydutlar odanıza saldıracak. İçeri girdiklerinde ateş edin! Bir dost."

Üç mektubu da gönderdikten sonra uslu uslu oturup sonucu bekleyin...

İlla ki bir şey çıkacak: Ya koca karıyı mıhlayacak, ya da karı kocayı, ya da koca 42 numaranın masum sakinini, ya da sakin kocayı...

Kısacası ortalığı kan götürecek, bu da işinize gelecek... Her halükârda biri hapsi boylayacak, biri de mezarlığı...

Bu sırada eliniz armut toplamasın. Hemen yerleşin boşalan odaya, yoksa burnunuzun dibinden çekip alırlar.

Hayatlarını kararttığınız karının ya da kocanın hayaleti görünürse de tereddüde düşmeyin.

Gündüz gelmezler nasıl olsa, gece de dolaşsın dursunlar.

Dolaşırlar, dolaşırlar, sonunda sizi rahat bırakırlar.

Öğrencim

Dünkü "Prag'da nasıl oda bulunur" tavsiyemin sonuçları çok hızlı ortaya çıktı. Yıldırım hızıyla hatta!

Kapıyı çalmadan odama girdi ve ilk sözleri şu oldu:

– Yerin dibine batsın cehennemlik ve aforozluk felyetonlarınız!!!

– Siz batın, –dedim çekingenlikle.

– Talihsiz gazeteciğiniz gümlesin!! *Prager Presse*'in birinciden sonuncuya kadar tüm sayıları kahrolsun!!

Viyana sandalyesiyle sırtını pışpışladım ama o asık suratla kaçındı bu şefkatten ve yumruğunu masaya vurup şöyle dedi:

– Bana bir oda bulun!

– Şehir hapishanesinde bir hücre işinizi görür mü? –diye sordum derdine duyarsız kalmayıp.

– Söyler misiniz, okurlarınıza neden çeşitli iğrençlikler öğretiyorsunuz?

– Hiç de bile! Ben akılcı, iyi yürekli ve ebedi olanı yayarım hep.

– O ebedi olanı sizinle mezara koysunlar! Dün "Prag'da nasıl oda bulunur" tavsiyesini yayımladığınızı inkâr etmiyorsunuz ya...

– Bulmuşsunuzdur umarım?

– Buldum mu?.. (Acı acı güldü.) Dinleyin o halde!

Prag'a bundan üç hafta önce geldim. Elbette ne şehirde ne de otellerde oda bulmak söz konusu bile değildi!

Tanıdığım misafirperver bir Çek manifaturacının tezgâhının altına yerleştim. Tezgâhın duvarı yere kadar inmiyordu, bu yüzden öğle yemeğinden sonra dinlenirken rahat rahat müşterilerin ayakkabılarını inceleyebiliyordum...

Bir keresinde gündüz vakti uzanmış, kitap okuyorum. İçeri bir müşteri girdi, bir şeyler aldı, hesabı öderken cüzdanını düşürdü. Eğildi, tezgâhın altına baktı: Ve birbirimizi tanıdık. Eski ahbabım!

– Burada ne yapıyorsun? –diye sordu şaşkınlıkla.

– Mum ışığında Alphonse Daudet okuyorum.

– Tezgâhın altında?!

– Evet. Tezgâhın üstünde kimse rahat edemiyor, ne dükkân sahibi, ne de müşteriler. Uzun lafın kısası: Odam yok!..

Beni tezgâhın altından çıkardı, kucakladı, kuvvetle öptü, tozumu silkeledi ve şöyle dedi:

– Dostlarımın çürük pazen gibi tezgâh altlarında yatmasına hayatta izin vermem. Gel bende kal! Sadece bir odam var ama bir şekilde sığışırız.

Gözünüzün önüne getirin, oda o kadar hoşuma gitti ki: Ferah, aydınlık... Ama çok kötü bir yanı vardı: ahbabım. Tek başına olsam tam istediğim gibiydi, ahbabım ise fazlaydı.

Ahbabım karnımı doyurdu, şarap ikram etti ve kendinden söz etti. Âşık olmuş, sevdiği kadın evliymiş, kocası nöbete gittiğinde onun evinde buluşuyorlarmış, özetle en ince ayrıntısına kadar her şeyi ortaya döktü...

Ve tam da ertesi gün, az evvel sabah gözümü açmışken gazetedeki felyetonunuza rastlıyorum: "Prag'da nasıl oda bulunur."

Okudum ve içimi bir sevinç kapladı, güvenilir ve harika bir yöntem; dahası, gözüme bir oda kestirmeme gerek yok, içinde yaşadığım ne güne duruyor.

Ve işte, ahbabım sevgilisiyle buluşmaya gidince oturdum ve hemen kadının kocasına bir mektup döşendim, tam da sizin tarifinize göre: "Ne biçim herifsiniz siz, sayın boynuzlu! Ha-ha. Siz dairede nöbetteyken sevgilisi de karınızın yanında nöbette! Çabuk eve koşun, yanınıza bir de tabanca alın ve onu vurun, çekinmenize gerek yok. Karınız suçsuz, onu o herif baştan çıkardı, biliyorum! Bir dost."

Bu küçük mektubu yazdıktan sonra kocanın nöbet yerine götürdüm, eve döndüm ve beklemeye başladım.

Ve birden kapı açılıyor...

Yerimden fırladım ve çılgın gibi omuzlarından tutup adamı sarsarak bağırdım:

– Kapı mı açılıyor?!! Sonra? Konuş, aşağılık herif, sonra?.. Arkadaşının nefes almayan cesedini mi içeri taşıyorlar?!!

– Sizin de, "tavsiyelerinizin" de canı cehenneme!! Alakası yok! Kapı açılıyor ve ahbabım sapasağlam içeri giriyor, kolunda da bir hanımefendi...

– Kusura bakma Volodya, diyor (Volodya ben oluyorum) arkadaşça davranmadığımı biliyorum, diyor, ama anlıyorsun ya, işler başka türlü gelişti: Biri kocasına ihbar etmiş, ikimizi yakaladı ve her şeyi öğrenince de karısını özgür bıraktı! Artık benimle yaşayacak, bu durumda sen de... Anlarsın ya, üç kişi rahat edemeyiz... Özetle, hadi yine tezgâh altına.

– Ee?!

Kızgınlıkla bana bakarak sustu.

– Benden ne istiyorsunuz peki?

– Sorarım size: Her şeyin suçlusu siz olduğunuza göre, beni nereye göndereceksiniz?

– Nereye mi?

Dostça yakasını topladım, sevecenlikle yönünü çevirdim, gülümseyerek kapıyı açtım, itinayla merdivenlerden attım ve kafasını basamaklara vura vura melodik sesler çıkararak aşağı yuvarlanırken düşüncelere dalıp fısıldadım:

– Basın ne korkunç bir güç! Becerikli ellerde tabii!

Prag'daki En Korkunç Batakhane

Prag yaşamını çok iyi bilen bir Çek ahbabıma sordum:

– Söylesenize, sizin Prag'da batakhaneler bulunur mu?..

– "Batakhane" derken neyi kastediyorsunuz? –diye sordu dikkatle.

– Anlarsınız ya... Hırsızların, katillerin, soyguncuların ve bu beylerin hanımefendilerinin, ziyaretçileri tatlı dille kandırıp dostunun bıçağının altına süren, düşmüş kadınların toplandığı korkunç ve uğursuz bir batakhane işte... Var mı Prag'da böyle yerler?

– İsa aşkına, ne yapacaksınız öyle bir yeri?

– Kuvvetli hisleri severim... Paris'te, Roma'da, Konstantinopolis'te öyle mahallelerde gezdim ki, insanın eli sürekli cebinde, parmağı da brovningin tetiğinde olmalı.

– Evet, Prag'da da var böyle yerler, –dedi bir miktar gururla Çek.– Bir batakhane biliyorum, kapısından içeri girince damarlarımda kan donmuştu...

– Tanrı aşkına, adresi verin!..

– Nedir sizdeki bu risk alma hevesi?!

– Ah, anlamıyorsunuz, öyle güzel ki risk almak! Oraya nasıl giderim?

– Hım! Doğrusu, tavsiye etmem. Ama siz bilirsiniz! İşte adres...

* * *

Kalbim buz keserek yürüyordum seyrek fenerlerle zar zor aydınlatılan karanlık ve dar sokakta... İki katlı, kirli bir bina... Perde çekili pencerelerde acayip siluetler görünüyor... Tuhaf ve keskin bir müzik sesi ulaştı kulağıma ve birilerinin hırıltılı gülüşü...

Birkaç saniyelik bir tereddüdün ardından kapıyı ittim ve içeri girdim.

Boğucu, dumanlı, bayat bir hava ve uğursuz iki şüpheli çift karman çorman Shimmy* hareketleriyle bu sisin içinde döneliyor.

İçeri girmemle birlikte her iki çift de durdu ve şöyle dedi:

– Mfuteta!

– Poklona!**

Ömrümde ilk kez bu kadar misafirperver katiller ve saf-dil haydut hanımefendileri görüyordum.

– Aha, –diye düşündüm.– Şüphe uyandırmamaya çalışıyorlar! Sonra iyice içirip kesecekler. Ne yapalım, postu pahalıya satarız biz de.

Büyük bir masada piposunu emmekte olan alabildiğine uğursuz ve şüpheli görünen bir ihtiyarın yanına oturdum ve masaya vurdum:

– Bana bir likör!

Kimsenin benimle ilgilenmediğini gören uğursuz ihtiyar telaşlandı:

– Pan müdür! Bu beyefendi likör istiyor. Neden bekletiyorsunuz adamı?!

– Tabii, –diye düşündüm.– Adamın yatağını yumuşak yapacaksın ki yatırması sert olsun.

Ve meydan okur gibi ekledim:

– Ama yanımda bin kronluk banknot var! Bozabilecek misiniz?

---

* 1920'lerin moda dansı. (ç.n.)

** Mfuteta: Çekçe olmayan bir kelime. Bozuk bir "Guten Tag!" (Alm. "İyi günler!") olması muhtemel. Poklona: Doğrusu "Má poklona", Çekçe selamlama. (ç.n.)

Bu Çek katil ve soyguncular şeytan gibi sabırlı! Parisli ya da Konstantinopolisliler böyle bir depozito karşılığında anında keserdi insanın boğazını, ama bunlar gözlerini bile kırpmadı.

– Endişelenmeyin, pan. Bir şekilde bozarız.

– Rus musunuz? –diye kurnazca sordu korkunç ihtiyar kocaman eğri piposundan bir fırt çekip...

– Evet, efendim, Rusum! Hoşunuza gitmedi mi yoksa?!

– Hayır, Rusları severim. Sadece Rusların yanlarında bu kadar büyük para taşımalarına şaşırıyorum. Düşürebilir insan.

– Evet, –diyerek sinsi sinsi tebessüm ettim.– Ya da delikanlının biri boğazını kesip elinden alıverir.

Besbelli korkunç ihtiyarın aklını okumuştum, çünkü korku dolu gözlerle benden öteye kaydı.

Katillerden birinin kız arkadaşı yanaştı, ihtiyarın yanına oturup sordu:

– Sigaranız var mı?

– Buyurun! –diyerek koşturdum sigarayı alabildiğine gözü pek bir ifadeyle.– Şarap da ister misiniz? Ya da likör?

Hemen o anda yanındaki apaşı tahrik etmeye, hatta mümkünse çileden çıkarmaya karar verdim.

– Yanağınızdan öpebilir miyim?

– Eğer bu sizi memnun edecekse, buyurun, –diyerek güldü. ("Tanrım, ne bahtsız bir yaratık... Ne bir şey bilir, ne de okumuşluğu vardır! Zavallı vahşi bir et parçası!..")

– Rus musunuz? –diye sordu liköründen yudumlayarak.

– Evet, şekerim, Rusum! Param da var, ha-ha-ha!

– Rus yazarları okumuştum. Çirikov'u* bilir misiniz?

– Çirikov'u okudunuz mu yoksa?

– Pek çok yapıtını okudum. Kuprin'i de, Averçenko'yu da...

"Hay patla e mi," –diye düşündüm.

Boğulduğumu hissettim.

---

* Yevgeni Çirikov. Yolu İstanbul'dan geçen bir başka sığınmacı Rus yazarı. (ç.n.)

– Garson! Hesap. Ben gidiyorum.

Katillerden biri hesabı getirdi. Kasa hırsızına benzeyen bir başkası bin kronumu bozmaya başladı.

"Şimdi kesecekler."

Şeytan gibi sabırlılar, kimse yerinden dahi kıpırdamadı.

"Para üstünden iki yüz kron tırtıklayacak," –şeklinde zayıf da olsa bir teselli beliriyordu içimde.

Ruhumda hafif bir üzüntüyle doğruldum, bu sırada genç bir bavul hırsızı kibarca düşen şapkamı kaldırdı.

– Mfuteta, –dedi tefeci ihtiyar.

– Poklona! Gene bekleriz! İyi geceler, –diyerek vedalaştı benimle köşede iki kişi (at hırsızı olsalar gerek!).

* * *

Karanlık ve sağır sokağa çıktım. Bloku geçtim. Birden arkamda peşimden gelen birine ait ayak sesleri işittim. Dönüp baktım: Tam düşündüğüm gibi! Dikkatsizlik edip kız arkadaşını öptüğüm genç katil bana yetişmeye çalışıyordu.

"Hım... İşte! Başlıyor!"

Sırtımı duvara verip kendimi savunmaya hazırlandım.

– Özür dilerim, muhterem pan, –dedi bu insan müsveddesi nefes nefese.– Para üstü alırken elli kronu sandalyenin yanına düşürmüşsünüz... Buyurun!

Başımı tutup elimin tersiyle parayı ittim, pes bir sesle inledim ve afallamış olan "insan müsveddesinden" koşarak uzaklaştım.

* * *

"Prag'ın en korkunç batakhanesi" böyleymiş demek!

Bunun gibi dört başı mamur büyük bir kent için ne ayıp.

* * *

Anneler, babalar! Eğer sinemada açık saçık bir film oynuyorsa çocuklarınızı bu batakhaneye yollayabilirsiniz.

Orası daha düzgün.

Prag'da Bir Rus Sığınmacı

Bir insan uzun süre aç ya da susuz kalmışsa hemen tıka basa karnının doyurulmaması ya da kendisine kana kana su içirilmemesi gerektiğini herkes, hatta papaz okulunda okumayanlar bile bilir. Aksi takdirde bu insanın sonu fenadır: Gözleri pörtler, iplik gibi kollarıyla şişmiş karnını tutar ve sessiz sedasız ne açın, ne de tokun olduğu o dünyaya göçer.

Sovyet Cumhuriyeti vatandaşı Andryuşa Pereskokin'in* hikâyesi yukarıda ortaya konan tartışmasız önermeyi tamamen tatmin edici bir biçimde betimler.

Uzun süre aç ya da susuz kalmış bir insana gıda ve içeceğin adım adım verilmesi gerektiğini herkes, hatta papaz okulunda okumayanlar bile bilir: Bir parça ekmek ya da et, bir yudum su, bir saat sonra yine bir parça ekmek, bir yudum su. Ve bu porsiyonlar yalnızca adım adım ve son derece dikkatli büyütülmelidir.

İktidarı bana verseler kaçak Sovyet vatandaşlarının Belgrad, Prag ve benzeri yerlere ulaşmak için ötesine geçtiği bütün ama bütün sınırlarda ülkeden kaçanların adım adım, alıştıra alıştıra tok ve tehlikesiz bir yaşama hazırlandığı, karantina nevinden bekleme odaları yaptırırdım.

* Atlayıp geçmek manasındaki "pereskaçit" fiilinden. (ç.n.)

Şöyle diyelim: Aç, susuz, ölümlü bedeninde Kızıl Ordu süngülerinin izlerini taşıyan bir Sovyet federatif garibanı dur durak bilmeden sınırı geçip doğruca kucağıma düşecek.

Sovyet yaşamından normal yaşama geçişin çok keskin olmaması için bu garibanı önce ensesinden tutup kendisine bir iki tane patlatılmalıdır.

Yine bu maksatla kaçağı özel bir kışlaya götürüp burada kendisine bir parça beyaz ama bayat ekmek, yanında da lezzet için bir bardak siyah ama hafif ekşimiş bira verilmelidir.

Ye, köpek! İç, soysuz!

Gece uyuyan göçebenin uyandırılması, kaldığı yerde beş dakikalık küçük bir aramaya tabi tutulması ve süngü ya da kabzayla böğrünün hafifçe dürtülmesi tavsiye edilir.

Ertesi gün federatif kaçak daha rahat bir yere nakledilir. Kendisine verilen ekmek daha az bayat, bira sadece biraz ekşidir, süngüyle dürtmek yerine de hafif iki tokat aşk etmek kâfidir.

Kaçağın yüzüne renk geldiğini ve bakışlarının sakinleştiğini, davranışlarının da daha bağımsız hale geldiğini tespit ettiğinizde yumuşak beyaz ekmeğe bir parça kızarmış et, tütsülü kefal ve haşlanmış domuz eti parçası ilave etme riskine girebilirsiniz. Yanında: Bir kadeh tekel votkası ve yarım şişe lezzetli, taze Prag birası. Dayak yerine de: Acı hissi ile cilveli okşama arası, başa hafif bir fiske ya da çimdik.

Ertesi gün kaçağı çorba, sudak, kaz ve pastayla besleyin, sonra omzunu pışpışlayıp serbest bırakabilirsiniz: Huzurlu, normal ve tok bir hayatın güzelliklerini algılayabilmesi için onu yeterince hazırladınız.

İşte böyle yapmak gerekir.

Bizde, Konstantinopolis, Belgrad ve Prag'da bu iş olağanüstü kötü ele alınıyor... ("Bizde" diyorum, çünkü artık her yeri kendi evim gibi hissediyorum; Prag, Londra, Mel-

bourne, beni boğucu Sovyet havasından kurtaran yazlık villalarım hepsi)... Evet, dediğim gibi, bizde bu iş acayip kötü ele alınıyor: İnsan sınırın öte yanına geçmiş, hürriyeti ve özgürlüğü hissetmiş, 10 libre beyaz ekmek yemiş, domuz etini hüpletmiş ve...

İşte bu noktada Andryuşa Pereskokin'in yaşadığı trajik hikâyenin tasvirine dönmek tamamen yerinde olacaktır...

* * *

– Andryuşa, cancağızım! Sen! Seni hayatta göreceğim hiç aklıma gelmezdi! Çok oldu mu Sovdepiya'dan geleli?

– Daha bugün, canım kardeşim. Prag'a yürüyerek ulaştım, daha kendime gelmeye fırsat bile bulamadım... Of ki ne of!..

– Elindeki bohça da nesi?

– Domuz eti ve paket ipi: 20 libre...

– Ne yapacaksın ki?

– Harikulade ucuzdu. Ne olur ne olmaz diye aldım. Bizim Moskova'da hiç yok paket ipi. Domuzu ise hepten unutmuştuk. Burada ise fiyatı 80 kron...

– Neden çiğ aldın ki? Hiç değilse kızartılmışını alsaydın.

– Âlemsin, sırası mı şimdi çiğ mi, kızartılmış mı diye ayırmanın. Baktım: Kocakarının birinin elinde domuz, ben de satın aldım. Yoksa başkası alacak. İki libre de kömür almıştım ama otelde kaldı.

– Peki kömür ne için?

– Ne orijinal adamsın! Resmen bedavaydı! Moskova'da bul bulabilirsen! Oğlum, bakar mısın, nedir o taşıdığın? Gazete. Sovyet değildir umarım? Ver o zaman on tane. Hepsi aynı mı? Önemi yok, birader, önemli olan doğruyu öğrenmek. Onunu da okurum. Cancağızım! Şu kavşağı geçelim lütfen. Şuradaki adam polis galiba.

– Neden korkuyorsun ki?

– Ansızın geçiriverir sırtıma kabzayı belki.

– Delirdin mi? Ne için? Burada polis kibardır.

– Sorma! Hey, kocakarı, dur! Ne bu, ekmek mi? Beyaz mı? Tüm sepete kaç para istersin? Otuz kron. Hey, ya Rabbi! Neredeyse bir pud... Ver ver, m....., ver, ablam, ver.

– Beni dinle... Bu ekmeği sen bir haftada bile tüketemezsin.

Ama beni dinlemiyordu. Gözleri bulanıklaştı, elleri titreyerek sepete yapıştı.

Ne halin varsa gör dedim ve uzaklaşmaya yeltendim.

– Hey, nereye! Dur! Bu gece sende kalabilir miyim?

– Otelde oda tuttum demedin mi?

– Gece birden arama yapmaya gelirlerse? Aksi gibi az evvel arabacıyla Sovyet federatif düzenini tartışmıştım... Bu arada... Burada otomobiller ucuz! Ne dedin?! Otuz kron mu?! Bizde tek yöne 7 milyon! Götür... Götür beni, canım kardeşim!..

– Nereye emredersiniz?

– Nereye olursa... Önemli olan, neredeyse bedava olması! He-he. Pazara götür: Sosis alayım. Sizin Prag'da sosisler kapkalın. Sekiz kilo alayım da yedekte bulunsun!..

Ve işte dün en çok korktuğum şey geldi Pereskokin Andryuşa'nın başına...

Prag'ın çevre sokaklarından birinde saman arabasıyla giderken gördüm onu (Andryuşa samanı çok ucuza, neredeyse bedavaya almıştı). Andryuşa bir elinde kızarmış kaz tutuyordu (şoke edici bir ucuzluk: 100 kron!), diğerinde ise bir şişe votka (bizim Sovdepiya'da ise votka için adamı kurşuna dizerler!*). Saman arabasının üstünde oturan Andryuşa hummalı gibi kazı mideye indiriyor, votkayı da dosdoğru şişeden içiyordu, çiğneme ve yutma işlemlerinin arasında ise tüm sokağı "Tanrım, çarı koru!"** ile

---

* Birinci Dünya Savaşı'nın başlangıcında Çar II. Nikola votka satışını yasaklamış, Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevikler de bu yasağı birkaç yıl devam ettirmişti. (ç.n.)

** "Boje, tsarya hrani!" 1917'ye kadar Rus milli marşı. (ç.n.)

inletiyordu. Beni görünce esrarlı bir göz kırpma hareketi yaptı ve insanın ruhunu buz kestiren kahkahası sokakta çınladı.

– Gördün mü?! Nihayet doyacağım galiba... Es deli gönlüm! Samanı otele sokmama izin vermiyorlar, ben de şimdi onu... sefere çıkardım! Kuvvetli, muktedir, hükmet şan için*...

– Doktor çağırın! –diye bağırdı birinin endişeli sesi.– Oğlanın işi bitik! Keçileri kaçırdı.

Andryuşa'yı samanın üstünden indirip götürdüler...

Ve şimdi Napolyon Bonapart, cam insan ve tepesinde el çırpıp kulakları sağır edercesine öten horoz insanla birlikte oturuyor...

Andryuşa çoktan onun için pazarlığa tutuşmuştur... Sovdepiya'da ne zamandır horoz görmüyorlar ne de olsa...

* * *

Andryuşa'yı benim tasarladığım karantinada tutmuş olsaydık bunların hiçbiri olmayacaktı...

Yeni gelenlerle ilgilenecek bir düzen yok maalesef.

---

* Yine "Boje tsarya hrani"den. (ç.n.)